

”Ajattelepa tuota tilannetta”
Digipostillan saarnojen ominaispiirteet

Eeva-Kaisa Heikura
Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma
Teologinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
Maaliskuu 2016

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Käytännöllinen teologia	
Tekijä – Författare Eeva-Kaisa Heikura			
Työn nimi – Arbetets titel ”Ajattelepa tuota tilannetta” – Digipostillan saarnojen ominaispiirteet			
Oppiaine – Läroämne Yleinen käytännöllinen teologia			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu	Aika – Datum 18.3.2016	Sivumäärä – Sidoantal 95 + liite 2 sivua	
Tiivistelmä – Referat <p>Tämän tutkimuksen aineistona oli 31 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksessa pidettyä saarnaa Digipostilla-saarnatietokannasta. Tavoitteena oli vastata aineistolähtöisesti kysymykseen ”Millaiset piirteet kuvaavat Digipostillan Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa pidettyjä jumalanpalvelussaarnoja?” Tutkimus sai edetessään alatutkimuskysymyksen: ”Mikä on löytämäni piirreluokkien suhde toisiinsa ja rooli saarnan kokonaisuudessa?” Tutkimusmetodina oli laadullinen tekstianalyysi, jota toteutin aineistoa lähilukien. Tutkimus eteni grounded theory -menetelmän innoittamana aineiston koodauksesta luokittelun kautta teoreettisen mallin luomiseen.</p> <p>Aineiston saarnoja kuvasivat kahdentasoiset ominaispiirteet: retoriset piirteet ja puhetuotosten tavoitteet. Saarnan luovuttamattomia ominaispiirteitä olivat intertekstuaalisuus ja uskonnollinen sanasto, joiden läsnäolo saarnassa pohjautuu saarnan vahvaan Raamattu-sidonnaisuuteen. Muut retoriset piirteet kuuluivat puhujan keinovalikoimaan: retoriset kysymykset, minä ja puhujan muut omat esiintulot, me-muoto, sinä ja muut kuulijan puhuttelut, toisto ja rinnastus, runollisuus, huumori ja leikki, retoriset lopetukset sekä prosodiset merkit. Saarnojen puhetuotoksilla oli kolmenlaisia tavoitteita: Niillä opetettiin ja tulkittiin raamatunk tekstiä, sovellettiin tekstiä kuulijan elämään sekä pyrittiin hengellisesti kutsuen, Jumalasta todistaen sekä armoa ja anteeksiantoa julistaen synnyttämään kuulijassa uskonkokemus. Digipostilla-aineiston puhetuotosten tavoitteet vastaavat pitkälti luterilaisen saarnateologian näkemystä saarnan tehtävistä.</p> <p>Esimerkkejä analysoiden ja tarkastelemalla niitä myös Roman Jakobsonin kielen funktiomallin valossa totesin, että nämä kahden tason piirteet toimivat aineiston saarnoissa erottamattomasti: Retorisia piirteitä tarvitaan, ja niitä myös Digipostillan saarnassa rohkeasti käytetään, saarnan ominaisten puhetuotosten tavoitteiden saavuttamiseksi.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Homiletiikka, saarnat, saarnaajat, puhe, retoriikka, grounded theory			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

1. Johdanto.....	2
1.1 Tutkimuksen tausta.....	2
1.2 Suomalaisen nykysaarnan tähänastinen tutkimus.....	3
2. Tutkimuksen toteutus.....	7
2.1 Tutkimustehtävä	7
2.2 Tutkimusaineisto.....	8
2.3 Tutkimusmetodi.....	10
2.4 Keskeiset käsitteet	11
2.5 Analyysin kulku.....	11
3. Retoriset piirteet.....	14
3.1 Intertekstuaalisuus	14
3.2 Uskonnollinen sanasto	21
3.3 Retoriset kysymykset.....	24
3.4 Minä ja puhujan muut omat esiintulot.....	27
3.5 Me-muoto	30
3.6 Sinä ja kuulijan muut puhuttelut.....	32
3.7 Toisto ja rinnastus.....	36
3.8 Runollisuus	38
3.9 Huumori ja leikki.....	40
3.10 Retoriset lopetukset	41
3.11 Prosodiset merkit	43
4. Puhetuotosten tavoitteet.....	43
4.1 Pohjatekstin kertominen ja tulkinta	43
4.2 Kontekstin laajentaminen	44
4.3 Tekstin soveltaminen	47
4.4 Hengellinen kutsuminen	50
4.5 Todistaminen	51
4.6 Julistaminen	53
5. Saarnan ominaispiirteet saarnakokonaisuudessa	58
5.1 Retoriset ominaispiirteet saarnaajan keinoina	58
5.2 Puhetuotokset täyttämässä saarnan tehtävää	65
5.3 Saarnakokonaisuus retoristen piirteiden ja puhetuotosten tehtävien muodostamana	71
5.4 Homileettinen keskustelu sisällön ja muodon rooleista.....	76
6. Lopuksi	78
6.1 Pohdinta	78
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	81
6.3. Saarnatutkimus osana kirkon kehittämistä	85
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	87
Lähteet	87
Apuneuvot.....	87
Keskustelut	89
Kirjallisuus.....	89
LIITE 1	96

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Tämän tutkimuksen kohteena on suomalainen evankelisluterilainen saarna. Etsin Digipostilla-aineistosta sen saarnojen ominaispiirteitä. Tutkimuksen taustalla on sen tekijän loputon kiinnostus saarnaa kohtaan. Niin kauan kuin muistan, saarna on ollut se jumalanpalveluksen osa, jota olen odottanut. Niin kauan kuin muistan, olen odottanut saarnan avaavan ja välittävän minulle Jumalan sanaan kätketyn armon ja anteeksiannon. Usein armo on välittynyt, ja saarnan sanoma on kantanut pitkään arjen haasteissa. Toisinaan saarna on jäänyt etäiseksi ja jättänyt jälkeensä vain tyhjän olon ja lisäkysymyksiä. Suomen kielen ja viestinnän ammattilaisena ja nyttemmin myös teologina olen usein pohtinut, mitkä tekijät saarnatapahtumassa vaikuttavat kokemuksiini eniten. Miksi joku saarna tuntuu välittävän armonaarten, toinen ei? Mitä syvältä koskettaneissa saarnoissa on sellaista, mikä etäiseksi jääneistä saarnoista puuttuu?

Vuonna 2012 valmistunut jumalanpalvelustutkimus kertoo, että en ole yksin saarnakokemuksieni kanssa. Tutkimukseen vastanneet kokivat saarnan ehtoollisen rinnalla jumalanpalveluksen toiseksi pääkohdaksi ja kuvasivat sen merkitystä kantavaksi voimaksi arjessa. Joillekin haastateltaville saarna oli jopa syy tulla kirkkoon. Etenkin vanhemmille sanankuulijoille saarnat merkitsivät oman uskonelämän hoitamista ja evästä, joka otettiin mukaan arkipäivään.¹

Nykyaikaisen saarnan haasteista on puhuttu ainakin 80-luvulta alkaen. On pohdittu saarnan hätätilaa ja moitittu sen steriiliyttä. Saarnojen on kuvattu muuttuneen abstrakteiksi ja yleisiksi, ja saarnaajia on syytetty Kaanaan-kielestä ja persoonattomuudesta sekä Jumalan sanan piilottamisesta.² Niin kielen ja viestinnän asiantuntijat kuin teologitkin ovat pohtineet, tulisiko uskonnollisen kielen olla koskematonta vai pitäisikö ilmaisuja uudistaa kielen muutenkin muuttuessa³. 2010-luvulla puhutaan saarnojen olevan liian laimeita, ne eivät puhuttele tai ole riittävän henkilökohtaisia. Saarnat eivät saisi olla tyhjää puhetta

¹ Leinonen&Niemi 2012, 12–14, 17–18. Saarnan puhuttelevuus ja tärkeys nousivat esille myös Johanna Räsänen ja Jussi P. Mäkelän tutkimuksissa. Räsänen tutki suomalaisten jumalanpalveluskokemuksia vuonna 1993 käyttöönotetun jumalanpalvelusjärjestyksen jälkeen. Mäkelä tutki jumalanpalveluskokemuksia vuonna 1999 eli juuri ennen uusimman jumalanpalvelusuudistuksen saamista päätökseen. (Räsänen 1995, 112–113; Mäkelä 2001, 83–90.)

² Ks. esim. Miittunen 1981, 9–10; Wikström 1985, 182; Lampinen 1990, 162–167.

³ Ks. esim. Miittunen 1981, Pääkkönen 1988; Mielikäinen 1992; Lampinen 1990.

eivätkä kertomusta papin omasta arkipäivästä. Saarnoihin on kaivattu myös selkeyttä ja nykypäiväisyyttä.⁴

Suomen kielen opintojeni yhteydessä oma mielenkiintoni kohdistui etenkin saarnan koossapysymiseen, koherenssiin⁵. Pro gradu -työssäni vuonna 1994 tutkin saarnojen metatekstejä⁶, joilla on yhteys saarnan jäsentymiseen ja sen vastaanottamisen helppouteen.⁷ Sama kuulijan tavoittamisen onnistuminen on kiinnostanut myös teologian opinnoissani. Teologian kandidaattitutkielmassani vuonna 2013 tutkin saarnaajan käyttämiä keinoja ottaa kuulija huomioon.⁸ Tämän saarnan ominaispiirteitä etsivän pro graduni myötä yhdyn jälleen kerran Tapio Lampisen ajatukseen siitä, että eri teologisten tieteenalojen piirissä harjoitettava tutkimus voisi auttaa saarnaa sen haasteissa ja mahdollisissa ongelmissa.⁹

1.2 Suomalaisen nykysaarnan tähänastinen tutkimus

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksessa pidetty nykysaarna on päässyt tutkimuksen primääriseksi kohteeksi yllättävän harvoin. Tapio Lampisen vuonna 1983 valmistunut *Seurakuntasaarnan sisältö*¹⁰ oli takakansitekstinsä mukaan ensimmäinen suomalaista päiväjumalanpalveluksen saarnaa käsittelevä tutkimus sitten vuoden 1947, jolloin julkaistiin Martti Simojoen väitöskirja saarnan opetustehtävästä¹¹. Lampisen väitös oli myös ensimmäisiä suomalaisia saarna-aiheisia väitöksiä, joiden lähtökohdat olivat viestintäteoreettisia. Lampinen pyrki selvittämään yhtenä sunnuntaina äänitetyn 118 saarnan sanomajärjestelmän avoimuutta ja sulkeutuneisuutta (perinteen eli varsinaisen syötteen vaikutusta) sekä näiden takana olevia tekijöitä. Tätä varten hän kuvasi saarnojen sisältöjen ulottuvuuksia ja sisältöalueita ja hahmotti näiden perusteella erilaisia

⁴ Ks. esim. Leinonen & Niemelä 2012, 14–18.

⁵ Koherenssi on tekstin loogista yhtenäisyyttä, joka merkitsee sen osien sidoksisuutta toisiinsa. (Tieteen termipankki, koherenssi.) Voitto Huotari totesi tutkimistaan saarnoista, että edes joka kymmenes niistä ei kulkenut alusta loppuun loogisesti edeten päätelmästä toiseen tai tapahtumasta seuraavaan. Radiosaarnat etenivät saarnakirjan saarnoihin verrattuna vähemmän johdonmukaisesti. (Huotari 1987, 55–56.)

⁶ Metateksti on tekstin asiastasosta erillistä, sitä jäsentävää ja puhujan tai kirjoittajan kommentteja sisältävää ainesta. Ks. esim. Sorjonen 1990, 135.

⁷ Heikura 1994.

⁸ Heikura 2014.

⁹ Lampinen 1990, 106. Tämän päivän saarnojen haasteet ovat toki osin erilaisia kuin 80- ja 90-luvulla. Yhtä kaikki tutkimus on edelleen kovin tarpeen.

¹⁰ Käytän kursiiivia tässä työssä korostuskeinona. Merkitsen sillä 1) tekstin sisällä esiintyvät teosten nimet 2) tekstin sisällä olevat aineistosta lainatut sanat ja lauseet 3) merkittävät termit ja muut tekstinainekset, joiden haluan nousevan lukijalle tekstistä esiin.

¹¹ Simojoki 1947.

saarnatyyppejä. Voimakkaimmaksi vaikuttavaksi tekijäksi Lampinen havaitsi saarnojen valmistusrutiinin.¹²

Emerituspiispa Voitto Huotari vertaili *Muuttuva julistus* -tutkimuksessaan vuoden 1961 Suomalaisen saarnakirjan saarnoja ja vuoden 1983 radiojumalanpalvelussaarnoja toisiinsa ja tarkasteli erityisesti niiden sisällöissä tapahtuneita muutoksia. Hän havaitsi muun muassa kuulijapainotteisuuden ja tekstin ja kuulijan vuoropuhelua tuottavan dialogimaisen aineksen lisääntyneen 1980-luvulle tultaessa.¹³ Huotari käytti edellä mainitussa teoksessaan teoreettisena viitekehyksenä omaa, vuonna 1985 ilmestynyttä teostaan *Sana kohtaa kuulijan*. Monet teoksen yksityiskohtaisista tutkimustuloksista ovat jo vanhentuneet, mutta teos on edelleen syytä nostaa esiin suomalaisesta saarnatutkimuksesta puhuttaessa. Huotari kritisoi voimakasta kahtiajakoa teosentrisen (jumalakeskeisen) ja antroposentrisen (ihmiskeskeisen) homiletiikan välillä. Hän keskittyy saarnatekstin tulkinnan ja sen soveltamisen ongelmiin ja pyrkii hahmottelemaan teoriaa julistuksesta, jossa Jumala ja ihminen käyvät jatkuvaa vuoropuhelua. Huotarin esittelemä saarnaan sisäänrakennetun dialogin käsite on yksi elementti edelleen ajankohtaisessa keskustelussa saarnan roolista ja vaikutuksesta. Kirjan ansioksi on myös luettava sen selkeät katsaukset esimerkiksi sananjulistuksen kehitysvaiheista, saarnan tehtävistä tai erilaisista saarnatyypeistä.¹⁴

Mediatutkija Jukka-Pekka Puro on vuonna 1998 tutkinut saarnojen vaikuttavuutta viestintäteoreettisista ja retoriikan lähtökohdista tavoitteenaan tutkia, millaisia saarnat retorisisessa mielessä ovat. Puro löysi suomalaisista saarnoista retorista niukkuutta ja vähäistä pyrkimystä vaikuttaa kuulijaan. Puro kuitenkin muistuttaa, että saarna ei perustu saarnaajan hyviin retorisiin taitoihin tai kikkailuun, vaan siihen, että uskonnon ydin koskettaa ihmistä.¹⁵

Teologian dosentti Heikki-Tapio Nieminen on tehnyt väitöskirjan radioaamuhartauksista ja tutkinut myöhemmin radiosarnoja teoreettisena taustanaan viestintähomiletiikan, homiletiikan ja radiotyön teorioita. Yksi Niemisen hartaustutkimuksen tarkastelun kohteista oli se, kuinka kuulijan ja puhujan välinen kontakti saadaan hartaudessa aikaiseksi. Nieminen totesi hartaudenpitäjien keskittyvän ennen kaikkea asiaan sekä varmistavan viestin

¹² Lampinen 1983.

¹³ Huotari 1987.

¹⁴ Huotari 1985.

¹⁵ Puro 1998.

sujuvuutta. Varsinaista vaikuttamispyrkimystä hartaudenpitäjillä oli siis kohtalaisen vähän. Hartaustutkimuksen läpi kulkee mielenkiintoinen dilemma pelastussanomien julistuksen ja kuulijan arkielämään soveltamisen välillä: kumman tulisi olla radiohartauden keskeisin sanoma? Nieminen korosti pohdinnassaan, että julistuksen on oltava selkeän kristillinen ja asiallisen konkreettinen, mutta kuitenkin kiinni ajassa.¹⁶

Niemisen myöhemmän tutkimuksen kohteena olivat radiojumalanpalvelusten saarnat vuosilta 1926–2001. Tuona aikana saarnat muuttuivat Niemisen mukaan viestinnällisesti sakraalipuheesta radiollisen ilmaisun suuntaan ja siirtyivät teologisesti keskeisestä tematiikasta kuulijan arkielämän suuntaan. Synnin ja armon problematiikka hallitsi radiosaarjien julistusta tutkimusjakson alkupäässä, mutta tuli vuosikymmenten edetessä koko ajan aikaisempaa harvemmin esille. Synti, sovitus ja syntien anteeksianto vaihtuivat ilmaisiin Jumalasta rakkautena.¹⁷

Yliopettaja Inkeri Leiber ammentaa vuonna 2003 ilmestyneessä suomen kielen väitöskirjassaan pääteoriansa systeemisen-funktionaalisen kieliopin ja kriittisestä diskurssianalyysistä. Hän tutki, miten vuorovaikutus saarnassa ilmenee ja millaisia vuorovaikutusrooleja sen aikana syntyy. Pappi toimii Leiberin mukaan perinteisessä saarnatilanteessa toisinaan välittäjänä, toisinaan neuvonantajana, ohjailijana ja kokemusten jakajana suhteessa kuulijaan. Saarnatraditio papin puheenvuorona ei Leiberin mukaan tarjoa suurta mahdollisuutta vuorovaikutuskäytännön muutokseen, ellei toinen osapuoli saa osallistua.¹⁸

Pastori, sittemmin kirkkoherra Ann-Maarit Joenperä sivusi luonnollisesti myös saarnaa tutkiessaan jumalanpalveluksen merkityksellisuuden rakentumista vuonna 2013 ilmestyneessä väitöskirjassaan. Oman aineistonsa valossa hän toteaa ajan korjanneen tutkijoiden 80-luvulla saarnoista löytämät haasteet, liian abstraktisuuden sekä ”kaanaan kielen”. Saarna näyttäytyi hänen aineistossaan sellaisena jumalanpalveluksen kohtana, jossa käsitellään paljon todellista elämää ja sen eri puolia. Myös saarnan dialogiluonne korostui Joenperän tutkimuksessa. Kun kuulija kokee saarnan hyväksi, hänessä herää tunteita, mielipiteitä ja vastauksia. Saarnaajan ja kuulijoiden välille syntyy näin vuoropuhelu, joka vahvistaa jumalanpalveluksen merkityksellisyyttä ja yhteisöllisyyden tunnetta.¹⁹

¹⁶ Nieminen 1999.

¹⁷ Nieminen 2001.

¹⁸ Leiber 2003.

¹⁹ Joenperä 2013.

Åbo Akademin Teologisessa tiedekunnassa väitellyt Siv Lundström tutki ruotsalaisen pastorin ja runoilijan Nils Bolanderin vuosien 1940–1950 saarnoja. Vaikka Lundström ei tutki suomalaista saarnaa, otan tutkimuksen tässä esiin sen uudenlaisen näkökulman vuoksi: se ottaa huomioon saarnaajan persoonana ja kielenkäyttäjänä. Aikalaisistansa poiketen Bolander, hurmaava saarnaaja ja taitava sanankäyttäjänä, oli vakuuttunut siitä, että uskon kieli voi olla myös modernia puhetta. Lundström lähti etsimään, oliko Bolanderin saarnoissa kuitenkin ”jotain enemmän” kuin taitavaa kielenkäyttöä. Lundström havaitsi Bolanderin pyrkiin nostamaan kuulijat irti rutiininomaisesta uskosta ja kannustamaan heitä sitoutumiseen ja aktiiviseen Jumalan palvelemiseen. Tässä tavoitteessa Bolander hyödynsi niin poeettista kieltä, itseään karismaattisena saarnaajana kuin saarnojensa sisältöjäkin.²⁰

Englannin- ja saksankielistä opastyypistä saarnakirjallisuutta on tarjolla runsaasti. Ruotsinkielisiä saarnaoppaita vaikuttaa myös olevan enemmän kuin suomenkielisiä. Suomalaisten teologien koulutuksessa on pitkään käytetty muun muassa vuonna 1977 ilmestynyttä ruotsalaisen Martin Lönnebon teosta *Homiletik – en introduktion i kyrkans förkunnelse*. Lönnebo käy siinä selkeän oppikirjamaisesti läpi saarnan tavoitteita.²¹ Ruotsalaista saarnateologiaa edustaa myös esimerkiksi kirkkoherra Per Petrénin pietistissävytteinen *Upptäckter – en bok om predikan*. Petréni tarkastelee saarnaa armonvälineenä ja elementtinä armojärjestyksen toteutumisessa.²² Suomalainen *Saarnan käsikirja* ilmestyi vuonna 2001, pian Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viimeisimmän jumalanpalvelusuudistuksen jälkeen. Kirjassa on monia saarnaa eri näkökulmista tarkastelevia artikkeleita lukuisalta joukolta suomalaisia saarna-asiantuntijoita. Saarnaa tarkastellaan historian, saarnateologian ja saarnan olemuksen näkökulmista. Saarnan valmistaja saa vinkkejä ja taustaa saarnan valmistamiseen, retoriikkaan sekä saarnan pitämiseen. Näkökulmia annetaan myös saarnan taustalla oleviin Raamatun teksteihin. Kirjan sisältö on varsin kattava, mutta käsikirjamaisuutta siihen ei ole saatu aikaiseksi. Kirjasta puuttuu muun muassa asiasanoitus.²³

²⁰ Lundström 2014.

²¹ Lönnebo 1977.

²² Petréni 1994.

²³ Jolkkonen & Peura & Vatanen 2001.

Loppuvuodesta 2015 ilmestyi emerituspiispa Eero Huovisen saarnan teologiaa käsittelevä kirja *Saarna?*²⁴ Huovinen tarkastelee siinä saarnaa laajasti eri näkökulmista oman kokemuksensa ja saarnateologian kautta: saarnan nykypäivän kontekstia, tarpeellisia teemoja, saarnaajan vaikuttimia ja saarnan tehtäviä. Kirjan lopuksi Huovinen antaa myös neuvoja saarnan valmistamiseen. Huovinen ammentaa tekstiinsä syvyyttä paitsi teologiasta, myös lukuisista kohtaamisista piispan matkan varrelta sekä kirjallisuudesta ja kulttuurista. Tarinallisesta tyylistä huolimatta Huovisen saarnateologia nousee kirjasta esiin. Läpi kirjan kantavina teemoina kulkevat Kristus-keskeisyys²⁵, lain ja evankeliumin yhteistyö²⁶ sekä rakastava ja myötätuntoinen asenne saarnan kuulijaa kohtaan²⁷. Varsinaista tutkimuksellista otetta Huovisen kirjassa ei ole, mutta se on sellaisenaankin erittäin tervetullut lisä suomalaiseen homileettiseen keskusteluun.

Peilaan oman tutkimukseni tuloksia aiempaan tutkimukseen erityisesti luvuissa 3 ja 4. Yhtymäkohtia on erityisesti Puron ja Leiberin, mutta myös Lampisen, Huotarin, Niemisen ja Joenperän tutkimuksiin. Otan esille myös homileetikkojen saarnaoppaissa esittämiä näkemyksiä, edellä mainittujen lukujen lisäksi erityisesti kappaleessa 5.4.

2. Tutkimuksen toteutus

2.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tehtävänä on etsiä Digipostilla-aineiston Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksessa pidettyjen saarnojen ominaispiirteitä. Tutkimuskysymykseni on: Millaiset piirteet kuvaavat Digipostillan Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa pidettyjä jumalanpalvelussaarnoja? Etsin saarnoista samuutta, saarnan toistuvia, sille ominaisia piirteitä. Myös erilaisuus on kuitenkin kiinnostavaa, joten kysyn aineistoltani myös, millaisia mahdollisia yksittäisiä piirteitä siinä esiintyy.

²⁴ Huovinen 2015.

²⁵ Saarnaajan on saarnattava ennen kaikkea Ristiinnaulitusta ja Ylösnouksesta Kristuksesta. Huovinen 2015, esim. 150–162.

²⁶ Sekä laki että evankeliumi kuuluvat saarnaan. Ilman evankeliumia kuulija jää lain vangiksi, syytetyksi ja moitituksi. Ilman lakia evankeliumi ei vapauta mistään todellisesta. (Huovinen 2015, esim. 230–232.)

²⁷ Kuulijat on otettava huomioon, mutta sekään ei riitä: heidän elämänsä on rakastettava. (Huovinen 2015, esim. 179–191.)

Tutkimuksen edetessä, tutkimusmenetelmäni mahdollistamana, tutkimuskysymykselle muodostui alakysymys: Mikä on löytämieni piirreluokkien suhde toisiinsa ja rooli saarnan kokonaisuudessa?

Tutkimustehtäväni on alun perin noussut asetelmasta, jossa Itä-Suomen yliopiston Tietojenkäsittelytieteen laitos ja sähköisen saarnatietokannan haltija KotimaaPro ovat suunnitelleet yhteistyötä. Digipostillan sisältämään saarna-aineistoon voitaisiin tulevaisuudessa mahdollisesti soveltaa tietojenkäsittelijöiden kehittämää tekstinlouhintamenetelmiä²⁸. Louhinta-algoritmin loisivat tietojenkäsittelijät, mutta ennen kuin koneellista louhintaa voitaisiin tehdä, sovellus pitäisi opettaa tulkitsemaan saarnoja. Esimerkkimateriaalia olisi siis luokiteltava haluttuihin, ennalta määriteltyihin kategorioihin eli luokkiin. Piirteiden etsimiseen ja luokkien luomiseen tarvittaisiin saarnojen asiantuntemusta – siis teologia.²⁹

Tietojenkäsittelijöiden mahdollisen projektin kannalta kiintoisaa olisi ennen kaikkea erilaisten emotioiden näkyminen tekstissä.³⁰ Pysin kuitenkin etäännyttämään oman tutkimukseni tästä lähtökohdasta niin, ettei se ohjaisi analyysiäni. Kotimaa Prolla ei ollut piirretutkimuksen suhteen odotuksia. Digipostillan haku- ja muita ominaisuuksia työstettäneen sen mukaan, millaista tietoa sen ympärille saadaan kerättyä.³¹

2.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto on lähtöisin Kotimaa Pro³² Digipostilla-saarnatietokannasta, jonne papit voivat lähettää saarnojaan nettisivuston kautta. Saarnat eivät ole vielä keväällä 2016 julkisesti nähtävillä eli Digipostillaa ei vielä ole julkaistu. Tulevaisuudessa saarnoja voi Kotimaan suunnitelmien mukaan selata sellaisenaan tai siitä voi suodattaa hakusanoille erilaisia teemoja ja iskusanoja. Materiaalista

²⁸ Tekstinlouhinnan tavoitteena on etsiä tekstistä informaatiota ja jalostaa sitä. Tilastollisen koneoppimisen avulla kone voi selvittää niin suuria määriä asioita, ettei kukaan yksittäinen ihminen voisi siitä koskaan suoriutua. Tekstinlouhinnalla pyritään muodostamaan myös ymmärrystä laajoista kokonaisuuksista, ja teksteistä pystytään etsimään ja louhimaan myös subjektiivista tietoa (opinion mining, sentiment analysis). Näin voidaan saada selville vaikkapa kirjoittajan asenne tai mielipide johonkin asiaan tai dokumentin yleinen kontekstuaalinen asemoituminen. (Ks. esim. Timonen 2013, 11; Padmaja & Sameen Fatima 2013, 22; Honkela 2014.)

²⁹ Jormanainen 2014.

³⁰ Munzero 2014; Jormanainen & Montero 2014.

³¹ Kaartinen 2014.

³² Kotimaa Pro on maksullinen verkkotyökalu, joka on tarkoitettu seurakunnan työntekijöille, luottamushenkilöille ja muille kirkosta kiinnostuneille.

hyödyntänevät muun muassa saarnaavat papit ja muut puheita pitävät kirkon työntekijät sekä tutkijat.³³

Sain aineistopakettin Kotimaasta 1.12.2014. Saamassani Excel-tiedostossa on 444 saarnaa ja näiden seuraavat taustatiedot: saarnaaja, saarnapaikka ja -aika, kyseinen kirkkovuoden ajankohta, pohjateksti sekä kyseinen Evankeliumikirjan tekstivuosisikerta.

Koska tutkimukseni kohdistuu nimenomaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksessa pidettyihin saarnoihin, Digipostillan aineisto ei ollut käytettävissä kokonaisuudessaan. Osa saarnoista oli helppo rajata aineiston ulkopuolelle, kuten Suomen Vapaakirkon tai Suomen evankelisluterilaisen lähetyshiippakunnan jumalanpalveluksissa pidetyt saarnat. Osa saarnoista vaati seurakuntayhteyksien tarkistamista internetin kautta. Tarkistuksen tuloksena aineistosta karsiutui 235 saarnaa; käytettävissäni oli siis kaiken kaikkiaan 209 saarnaa.

Digipostillaan oli 1.12.2014 mennessä lähettänyt saarnoja vain 15 henkilöä, joista 11 saarnaajan saarnoja pääsi edellä määritellyn rajaukseni jälkeen aineistoon. Poimin aineistosta näiltä saarnaajilta järjestyksessä ensimmäiset 30 saarnaa. Jotta kaikki aineistoon sopivat saarnaajat pääsivät mukaan analyysiin, otin kultakin saarnaajalta mukaan enintään neljä saarnaa.³⁴ Lista aineiston saarnoista on liitteessä 1. Lukumäärän määrittelin sopivaksi aikaisemman saarnatutkimuskokemukseni mukaan. Saarnamäärän lisääminen ei toisi aineistoon lisää puhujia, ja toisaalta aineistoa olisi mahdollista tarvittaessa kasvattaa.³⁵

Analyysiä varten siirsin saarnat yksittäin tekstitiedostoon taulukkomuodossa. Siirtoteknisesti oli helpointa tehdä aluksi taulukko niin, että yhteen sarakkeeseen tuli pääsääntöisesti yksi lause. Kieliopillinen lause ei kuitenkaan aina muodosta tutkimuksellisesti kiintoisaa kokonaisuutta. Analyysin (koodauksen) aikana yhdistelin lauseita laajemmiksi yksiköiksi, kun ne alkoivat muodostaa mielekkäitä toisiinsa kuuluvia kokonaisuuksia.

³³ Digipostilla; Kaartinen 2014.

³⁴ Saarnoja on aineistossa lopulta 31. Tuntui luontevalta ottaa kahdenneltatoistakin saarnaajalta myös hänen neljäs saarnansa mukaan, ja näin saarnojen määräksi tuli lopulta 31.

³⁵ Aineisto saavuttaa saturaatiopisteen, kun se ei enää tuota uutta tietoa, tässä tapauksessa uudentyyppisiä piirteitä. Saturaatiosta puhuminen tämän tutkimuksen yhteydessä on kuitenkin ongelmallista, sillä tutkimuksessa haetaan sekä samuutta että erilaisuutta, yksittäisiäkin saarnapiirteitä. Kun tutkimus hakee pelkästään samuutta, siis tiettyjen ilmiöiden toistoa, aineisto kertoo saturaatiopistettä juuri ole määriteltävissä. Tarve lisätä aineistoa syntyisi todennäköisesti siis puhtaasti tutkijan intuitiosta. (Ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–90.)

2.3 Tutkimusmetodi

Tutkimukseni kuuluu käytännöllisen teologian alaan³⁶, uskonnollisen viestinnän tutkimusalueelle. Se on homileettista tutkimusta eli tutkii uskonnollista julistusta.

Tutkimuskysymykseeni pyrin vastaamaan laadullisen tekstianalyysin avulla aineistolähtöisesti, grounded theoryn innoittamana. Tutkimukseni on myös sisällönanalyysia siltä osin kuin sisällönanalyysi käsitetään kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysin väljänä teoreettisena kehyksenä^{37 38}. Analyysin toteutan saarnoja lähilukien.

Laadullisen tutkimusotteen taustalla voidaan nähdä konstruktivistinen tieteenfilosofia: todellisuus nähdään eri ihmisten todellisuuksina, vaikka iso osa niistä saattaakin olla yhteisesti jaettuja. Tulokset syntyvät hermeneuttisesti eli tutkija tulkitsee tutkittavaa, etsii ja luo tulkintoja todellisuudesta. Kiinnostuksen kohteena ei ole ilmiöiden yleisluontoinen jakaantuminen, vaan tavoitteena on etsiä ja ymmärtää se, kuinka ilmiö rakentuu. Tekstianalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen keskeisistä tutkimusmetodeista.³⁹

Käytännön työskentelytapanani on lähiluku, jota käytetään erityisesti kirjallisuuden ja median tutkimuksessa. Lähiluku on yksikertaisesti ilmaistuna tekstin yksityiskohtaista analyysia.⁴⁰ Hyödynnän lähilukua grounded theoryn periaatteiden mukaisesti. Lähiluku vastaa grounded theoryn alkukoodausta, jonka tavoitteena on käydä tutkimusaineisto kohta kohdalta läpi ja nimetä siinä esiintyviä asioita ja ilmaisuja tutkimustehtävän pohjalta, ilman ennakkojäsennystä⁴¹. Aineistolähtöisessä eli induktiivisessa tutkimuksessa aineistoa lähestytään nimenomaan ilman tutkijan ennakkoon määrittelemiä luokkia. Luokat muodostuvat aineiston pohjalta.⁴² Grounded theory kehitettiin alun perin juuri aineistolähtöisen tutkimuksen menetelmäksi. Siinä tutkittava aineisto luokitellaan tiettyjen vaiheiden kautta ja tutkittavasta aiheesta pyritään luokittelun avulla luomaan teoreettinen malli. Analyysin myötä luotava

³⁶ Käytännöllinen teologia tutkii yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan uskonnollista toimintaa sekä teologian soveltamista käytäntöön. Helsinki.fi, 2016.

³⁷ Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.

³⁸ Tutkimusmenetelmäni ei puolestaan ole sisällönanalyysia siltä osin kuin se määrittellään tekstin merkityksiä etsiväksi menetelmäksi (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2009, 105). Sisällönanalyysin tavoitteena on kiteyttää nimenomaan tekstin sisällön *merkitys*, se, *mitä* teksti sanoo. Ominaispiirre, jota aineistostani tutkimuskysymyksen mukaisesti etsin, voi toki lopulta viitata merkitykseen, mutta myös merkityksen tuottamistapaan, siihen, *miten* merkityksiä tekstissä tuotetaan.

³⁹ Metsämuuronen 2011, 87, 89–91, 102.

⁴⁰ Ks. lähiluvusta esim. Johnson 2004.

⁴¹ Metsämuuronen 2011, 104.

⁴² Tuomi & Sarajärvi 2009, 105–106, 113–118.

teoreettinen malli on tutkimuksen tulos. Grounded theoryssä korostuu jatkuva vuorovaikutus tutkimusaineiston ja tehtävän analyysin välillä.⁴³

Grounded theory -tutkimuksessa on kaksi tutkimustraditiota suhtautumisessa muuhun tutkimukseen. Toinen traditio korostaa tiukkaa aineistolähtöisyyttä, toinen on avoimempi aineistolähtöisen analyysin tulosten soveltamisessa muihin tutkimustuloksiin.⁴⁴ Tämä tutkimus liittyy jälkimmäiseen traditioon: analyysiä esitellessäni peilaan sitä olemassa olevaan tutkimukseen.

2.4 Keskeiset käsitteet

Saarna on jumalanpalveluksen Sana-osassa useimmiten liturgin pitämä puheenvuoro.⁴⁵ Aineiston tekstimuotoisuuden vuoksi viitataan tässä tutkimuksessa saarnaan myös sanalla *teksti*. Saarnaajaan viitataan kuitenkin myös sanalla *puhuja*, sillä saarnan lopullinen muoto on puhetta. Samasta syystä viitataan saarnan vastaanottajaan termillä *kuulija*.

Saarna pidetään vuorossa olevan vuosikerran mukaisen evankeliumin tai jommankumman lukukappaleen pohjalta.⁴⁶ Tähän saarnan taustalla olevaan raamatuntekstiin viitataan termillä *pohjateksti*.

Analyysin aikana ryhmittelin saarnojen osia kulloisenkin vaiheen mukaan mielekkäiksi tarkastelukokonaisuuksiksi. Lainaan tällaisen tarkastelukokonaisuuden – tekstiosan – nimityksen sosiolingvistiikan puolelta. Siellä käytetään puhetahtuman (joka tässä tapauksessa on siis saarna) tutkittavasta minimiyksiköstä termiä *puhetuotos*. Puhetuotos ei hahmotu kieliopillisesti, vaan muilla perusteilla. Se voi olla kokonainen tarina, kerronnallinen kokonaisuus tai vaikkapa funktionensa tai merkityksensä pohjalta hahmottuva kielellinen kokonaisuus.⁴⁷ Viitataan puhetuotos-termillä siis kulloinkin tarkastelemaani saarnaan osaan, joka muodostaa tavalla tai toisella oman kokonaisuutensa.

2.5 Analyysin kulku

Aloin lukea aineistoa saarnasta yksi alkaen. Luin saman saarnan useamman kerran peräkkäin. Merkitsin saarnan viereen sarakkeisiin, mikä asia kustakin puhetuotoksesta kullakin lukukierroksella nousi päällimmäisenä esiin. Annoin näin tekstien puhua ja merkitsin saarna saarnalta, puhetuotos puhetuotoksen

⁴³ Metsämuuronen 2011, 104.

⁴⁴ Ks. esim. Ikonen 2015, 62.

⁴⁵ Jumalanpalveluksen opas 2009, 16–17.

⁴⁶ Jumalanpalveluksen opas 2009, 16–17.

⁴⁷ Suojanen 1975, 237–238.

jälkeen ylös esiin nousevia piirteitä. Jostain saarnasta esiin nousut piirre auttoi kiinnittämään huomiota samaan piirteeseen toisessa saarnassa, ja näin niistä alkoi löytyä samuutta. En kuitenkaan vielä kiinnittänyt huomiota samuuteen tarkemmin, vaan kirjasin piirteitä spontaanisti ylös.

Ensimmäisestä tekstistä nousivat ensimmäisinä esiin uskonnolliset, esimerkiksi raamattulähtöiset sanat sekä me-muodon runsas käyttö. Uskonnolliset sanat merkitsin saarnatekstin viereen taulukkoon perusmuodossaan ja listasin myös saarnassa käytetyt persoonamuodot. Kiinnitin myös huomioni siihen, että jotkin puhetuotokset vaikuttivat hengelliseltä puheelta, toiset eivät. Merkitsin hengellisiksi tulkitsemani puhetuotokset värikoodilla. Huomiota kiinnittivät myös lukuisat kysymykset sekä erityyppiset kuulijan puhuttelut.

Kävin kaikki 31 saarnaa läpi useaan kertaan lähilukien. Kun uusia piirteitä ei enää uusilla lukukerroilla löytynyt, ryhmittelin löydökseni samuuden perusteella 11 luokkaan. Olin löytänyt saarnan ominaispiirteet, jotka liittyivät lähinnä puheen pintatasoon. Piirteet olivat puhujan retorisia keinoja, esimerkiksi tyyllillisiä, leksikaalisia (sanastoon liittyviä), morfologisia (muoto-opillisia) tai syntaktisia (lauseopillisia) valintoja. Kutsun tämän ensimmäisen analyysivaiheen tuloksena löytämiäni piirteitä *retorisiksi piirteiksi*. Retoriikka viittaa tässä yhteydessä niihin puhumisen keinoihin, joiden avulla puhuja saa haluamansa sanoman esille. Kyse on siis siitä, *miten* asia sanotaan.⁴⁸ Esittelen nämä retoristen piirteiden luokat esimerkkien avulla luvussa 3, ensimmäisinä voimakkaimmin esiin tulleet intertekstuaalisuuden ja uskonnollisen sanaston, viimeisenä määrällisesti vähäisimmän piirteen, prosodiset merkit. Väliin jäävät esittelen lähinnä tarkoituksenmukaisuusjärjestyksessä. Tarkastelen piirteitä aineiston tarjoamien esimerkkien kautta ja peilaan niitä myös aiemman tutkimuksen tuloksiin.

Aineistoon oli kuitenkin ensimmäisen kategorisoinnin jäljiltä jäänyt erilaisia ja epäyhtenäisiä merkintöjä, joiden pohjalta ei ollut muodostanut kategorioita, kuten *moraaliopetusta*, *hengellinen ilmaus*, *uskonnollinen väite*, *kannanotto ajankohtaiseen keskusteluun*. Näillä vaikutti olevan vahvasti yhteys puhetuotoksen *sisältöä kantavaan tehtävään*, puhujan tavoitteeseen, mutta

⁴⁸ Tämä retoriikan näkemys edustaa niin kutsuttua klassista, aristoteelista näkemystä retoriikasta. Sen mukaan puhetaitoa tulee tarkastella sellaisenaan, eikä sitä tule sijoittaa liian tarkasti sisältöön. Puro 1998, 16. Vrt. Torkki 2006, 30: Juhana Torkki sisällyttää retoriikan piiriin puheen keinojen lisäksi myös sisällön, koska puhuja itse valitsee, *mitä* hän sanoo. Torkki siis peräänkuuluttaa kokonaisvaltaisempaa retoriikan tajua. Torkin mukaan vasta sen myötä puhuja viime kädessä ottaa itselleen yhteiskuntaa hallitsevan puhevallan.

merkinnät eivät olleet yhteismitallisia. Hengellisyys tai uskonnollisuus ei esimerkiksi itsessään vaikuttanut puhetuotoksen tavoitteelta. Jotta pystyin analysoimaan näitä irrallisia merkintöjä, tekstit oli käytävä retorista pintaa syvemmällä tasolla uudelleen läpi. Nyt kysyin aineistolta edellistä kierrosta tarkemman kysymyksen: mikä on saarnojen eri osien, puhetuotosten, tavoitteena. Halusin tarkastella sisältöä kantavia kokonaisuuksia ja sitä, mitä puhuja niillä tavoitteli. Tätä sisältöanalyysiä tehdessäni jouduin yhdistelemään edellisen kierroksen puhetuotoksia yhteen aiempaa pidemmiksi kokonaisuuksiksi sen mukaan kuin ne näyttivät muodostavan puhujan tavoitteen kannalta tarkasteltuna yhtenäisen kokonaisuuden. Kaikkien puhetuotosten tavoitteita ei toki ollut helppo yksiselitteisesti määritellä, ja yksi puhetuotos saattoi tavoitella monta asiaa yhtä aikaa. Ryhmittelin ja yhdistelin löydökseni lopulta sisällöllisten puhetuotosten tehtäviä kuvaaviksi kuudeksi luokaksi. Tämän toisen analyysikierroksen piirteitä kutsun *puhetuotosten tavoitteiksi*. Esittelen ne esimerkkien avulla luvussa 4, jossa peilaan niitä myös aiempaan tutkimukseen. Otan ensimmäisenä esiin pääasiassa tekstilähtöiset puhetuotokset ja päädyn puhetuotoksiin, joissa puhujan oma ääni kuuluu voimakkaammin.

Analyysien jälkeen heräsi kysymys, miten nämä retoriset piirteet ja puhetuotosten tavoitteet sijoittuvat toisiinsa nähden ja miten ne toimivat saarnan kokonaisuudessa. Tarkastelin piirreluokkia vielä tarkemmin esimerkkien kautta: miten retoriset piirteet näkyvät suhteessa puhetuotosten tavoitteisiin. Havainnollistaakseni piirreluokkien roolia toisiinsa nähden sekä saarnan kokonaisuudessa vielä selkeämmin otin työvälineeksi myös Roman Jakobsonin kielen funktiomallin.

Saarnan kokonaisuutta ja sen syntymistä kahdentasoisista piirteistä esittelen luvussa 5 ensin retoristen piirteiden osalta (5.1), sitten puhetuotosten tehtävien osalta (5.2) ja lopuksi yhdessä (5.3). Tulokseni kahtiajakautuneisuus retorisiin piirteisiin ja sisältöä kantaviin puhetuotosten tehtäviin liittyy homileettiseen keskusteluun sisällön ja muodon suhteesta. Tarkastelen tätä käytyä keskustelua luvussa 5.4.

3. Retoriset piirteet

3.1 Intertekstuaalisuus

Intertekstuaalisuus⁴⁹ eli tekstienvälisyys näkyi saarnoissa vahvasti, monin eri tavoin. Kaikki aineistoni saarnaajat viittasivat tavalla tai toisella päivän evankeliumiin tai muuhun *pohjatekstiinsä*. Luterilaisen käsityksen mukaan saarnan tulisikin aina olla tekstisidonnaista puhetta – juuri se erottaa saarnan muista julkisista puheista. Saarnan pohjana eli saarnatekstinä on ensisijaisesti perikooppijärjestelmän mukaan vuorossa olevan vuosikerran evankeliumi. Myös jompikumpi lukukappaleista voi toimia saarnatekstinä.⁵⁰ Perikooppijärjestelmä, jossa kullekin pyhäpäivälle on erikseen valittu tietty Raamatun tekstikatkkelma, on käytössä kaikkialla luterilaisen kirkon piirissä.⁵¹

Suurin osa aineiston saarnaajista oli ilmoittanut pohjatekstiin evankeliumitekstin. Saarnan 1 pohjatekstinä oli toinen lukukappale ja saarnan 4 pohjatekstinä ensimmäinen lukukappale. Saarnassa 21 pohjateksteiksi ilmoitettiin *Hiljaisen viikon tekstit*. Evankeliumit olivat saarnojen pääsääntöinen pohjateksti myös Lampisen tutkimusaineistossa (82 %)⁵² sekä Huotarin tutkimuksessa (89 %)⁵³.

Aineistossani esiintyi useita tapoja käyttää pohjatekstiä. Osa saarnaajista käsitteli pohjatekstiin liittyvää teemaa ensin etäämmältä tekstistä ja päätyi viittaamaan varsinaiseen tekstiin vasta myöhemmin saarnassaan (esimerkiksi saarnat 1, 3, 9). Noin puolet saarnaajista kuitenkin otti evankeliumin esiin heti saarnan aloituksessa.⁵⁴ Jukka-Pekka Puro sanoo evankeliumiin viittaavien

⁴⁹ Intertekstuaalisuus on lukijan tekemä huomio tekstin ja muiden tekstien välisistä suhteista. Se voi ilmetä sitaattina tai alluusiona eli kiertoilmauksena, joka ei lainaa lähdettään suoraan. (Tieteen termipankki, intertekstuaalisuus.)

⁵⁰ Lampinen 1984, 43–44; Jumalanpalveluksen opas 2009, 16–17; Tuomi 2001, 51.

⁵¹ Tekstin käyttö jumalanpalveluksessa juontaa alkujuurensa juutalaisesta synagogajumalanpalveluksesta, jossa luettiin yksi teksti ”laista” ja toinen ”profeetoista”. Kristityt ottivat lisäksi käyttöön lukukappaleen jostain neljästä Uuden testamentin evankeliumista (evankeliumiteksti) sekä toisen muista kirjoista (epostolateksti). (Lampinen 1984, 43.) Aina 300-luvulle asti seurakunnissa luettiin kokonaisia Raamatun kirjoja jaksoteltuina yhtämittaisesti läpi. Kun kirkolliset juhlapäivät kehittyivät, ongelmaksi tuli, etteivät luettavat Raamatun kohdat liittyneet juhlien sisältöön. Näin syntyi vähitellen perikooppijärjestelmä. (Huotari 1985, 42.)

⁵² Lampinen 1984, 74–78.

⁵³ Huotari 1987, 20–23.

⁵⁴ Saarnan aloituksia ovat tarkastelleet muun muassa Huotari ja Pitkänen. Huotarin 1980-luvun saarnat alkoivat useimmiten havainnolla tekstistä ja saman tilanteen tai asian toteamisella nykyajasta, huomiolla yleisestä ajan ilmiöstä tai kirkkovuoden ajankohtaan liittyvästä asiasta. (Huotari 1987, 52–53.) Pitkäsen joulusaarnoissa yleisimpiä aloitustapoja olivat toteamus kirkkovuoden ajankohtaan liittyvästä asiasta sekä havainto tekstistä ja saman asian toteaminen nykyajasta. (Pitkänen 2010, 35.) Tämän tutkimuksen analyysissä aloitukset evankeliumiviittauksella eivät nousseet piirreluokitukseen esille, vaan piirteeksi muodostui nimenomaan *intertekstuaalisuus* kokonaisuudessaan. Kiinnostuin aloituksista kuitenkin tarkemmin

aloitusten olevan kuulijalle kokemuksellisesti neutraaleja, puhtaasti informatiivisia. Viittauksen myötä kuulijalle muodostuu odotushorisontti: hän tietää, minkä pohjalta ja mistä aiheesta puhutaan ja voi näin pohtia asiaa oman elämänsä näkökulmista.⁵⁵ Puron lailla neutraaleiksi evankeliumiviittauksiksi tulkitsen aineistoni aloitusviittaukset, joissa evankeliumia lainataan johtolauseen (alleviivattu esimerkissä saarnasta 15) kera.

Tekstin alussa luki: Kun Ihmisen Poika tulee kirkkaudessaan kaikkien enkeliensä kanssa, hän istuu kirkkautensa valtaistuimelle. (saarna 15)⁵⁶

Samoin tulkitsen tapahtuvan saarnoissa, jotka puhuja aloittaa vapaasti tiivistäen evankeliumin tapahtumat tai pääsanoman.

Päivän evankeliumi ei päästä vähällä. Kuulemamme, viimeisen tuomion kuvausta edeltävä Matteuksen evankeliumin kohta, joka käsittelee talenttien vastuullista hoitamista, vaikuttaa ainakin ensialkuun helposti varsin vaateliaalta ja ehkä oudolla tavalla menestystä ihannoivalta. (saarna 29)

Kokemuksellisesti neutraaleilta eivät kuitenkaan vaikuta saarnojen 13, 19 ja 26 aloitukset. Niissä puhuja siteeraa evankeliumitekstistä lyhyen, vaikuttavan sitaatin, jota hän pitäneekö skopuksena, tekstin ja saarnan olennaisimpana viestinä.

”Pysykää minun rakkaudessaani.”
Usko on pysymistä Jeesuksen Kristuksen rakkaudessa. (saarna 26)

Ytimekkäät sitaatit vaikuttavat jo tekstiaineiston perusteella, luettuina, vahvoilta, kokemuksellisiltakin aloituksilta. Saarnatilanteessa puhujalla ovat lisäksi käytössään paralingvistiikka ja muut nonverbaaliset keinot⁵⁷: hän voi tehostaa sitaatin vaikuttavuutta vaikkapa äänenpainoiltaan ja katseellaan. Päinvastoin kuin Puron aineistossa, evankeliumiin viittaaminen saarnan alussa ei siis tämän tutkimuksen aineistossa ole pelkästään informatiivista tai muistuttavaa. Se voi olla myös kuulijaan kokemuksellisesti vaikuttavaa.

intertekstuaalisuutta pohtiessani, ja otan tekstissäni esiin muutamia pohdintojani. Analyysissä nousivat aloituksista esiin myös saarnan alun eksplisiittiset tervehdykset. Ne luokittelin *Sinä ja kuulijan muut puhuttelut* -luokkaan, jota käsittelem kappaleessa 3.6.

⁵⁵ Puro 1998, 23–25. Kokemuksellisesti voimakkaimmiksi ja mukaansatempaavimmiksi Puro määrittelee kristillisen kielen arvoihin sidotut aloitukset, kuten kristilliset tervehdykset.

⁵⁶ Aineistosta otetut lainaukset on tässä tutkimuksessa pääsääntöisesti sisennetty ja pienennetty. Lisäksi joissain lainauksissa on alleviivattu se puhetuoksen kohta, jota erityisesti kyseisessä kohdassa on tarkasteltu. Hakasulkeisiin [] merkityt sanat ovat tutkijan tarkennuksia ja lisäyksiä saarnasta irrotettujen sitaattikatkelmien luettavuuden/ymmärrettävyyden lisäämiseksi. Saarnasitaatin keskeltä poistettu teksti on merkitty kahdella lyhyellä viivalla - - riippumatta siitä, kuinka pitkä poistettu teksti on ollut.

⁵⁷ Nonverbaalit puhujan keinot ovat ei-kielellisiä: ilmeitä, eleitä, kehonasentoja ja äänen paralingvistisiä piirteitä. Paralingvistiikka liittyy puolestaan kielen puhetasoon ja ääntämistapoihin: äänen voimakkuuteen, korkeuteen, tempoon, painotuksiin ja niin edelleen. Ks. esim. Kielijelppi, 2016.

Monet homileetikot pitävät tarpeellisena, että saarnaaja muistuttaa pohjatekstin sisällöstä korostamiensa kohtien osalta.⁵⁸ Saarnaaja ei voi olettaa, että kaikki ihmiset muistavat tekstin, joka luettiin hetkeä aiemmin saarnan pohjaksi. Raamatun kertomukset voivat myös olla kuulijalle ennestään erittäin vieraita, jos kuulija on elänyt pitkään etäällä uskonnollisista asioista. Kaikilla kuulijoilla ei ehkä ole enää mielessä edes, miksi lukukappaleita ja evankeliumia luetaan ja kenen sanoista on kyse.⁵⁹ On kuitenkin huomautettava, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nykyliturgiassa evankeliumin ja saarnan välinen yhteys on tiivis: saarna aloitetaan yleensä heti evankeliumin lukemisen jälkeen. Niiden välissä on korkeintaan virsi tai muuta musiikkia tai mahdollisesti hallelujalaulu. Saarnaaja useimmiten myös itse lukee evankeliumin.⁶⁰ Pohjatekstin mainitsemisen tärkeys nousee toki voimakkaammin esiin silloin, jos saarnaaja ei saarnaa evankeliumin pohjalta.

Joissain saarnoissa pohjateksti käytiin läpi uudelleen lähes kokonaan omin sanoin (esimerkiksi Sakkeuksesta kertova saarna 10) tai siitä otettiin pitkiäkin suoria sitaatteja (esimerkiksi viimeisestä tuomiosta kertova saarna 15). Saarnassa 16 saarnaaja puolestaan lainaa pohjatekstistä kahta kohtaa, joita sitten selittää, ensin toisen ja sitten toisen. Saarnassa 21, jonka pohjateksteiksi mainittiin hiljaisen viikon tekstit, puhuja ei mainitse eksplisiittisesti pohjatekstejä kertaakaan. Silti saarna on selkeästi sidoksissa niihin. Runollisen ja tajunnanvirtamaisen saarnan kielikuvat nousevat pohjateksteistä ja niiden tapahtumista. Saarnassa on myös suora lainaus pääsiäisajan raamatuntekstistä (alleviivattu esimerkissä), jota ei kuitenkaan määritetä johdantolauseella tai muutoinkaan sitaatiksi.

Palmusunnuntai on tervetuloa toivottavan ihmisen pyhä. -- Hoosianna on virpojan rukous: Herra auta, pelasta. -- Jeesus otti leivän, siunasi ja mursi. Kuten tiedämme, leipä on kokonainen vasta, kun se murretaan. -- Pitkäperjantain kädet ja koko ristiinnaulitun ruumis antautuvat pahan purkautumisen kohteeksi. Viaton ottaa hartioilleen vian. -- Pääsiäisaamuna haudalla oli vain hämmästyksestä kohonneita käsiä; pyörtyneen sotilaan käsi; haudalle rientäneiden Jeesuksen ystävien kädet; Jeesuksen haavoja tunnusteleva Tuomaan käsi... (saarna 21)

⁵⁸ Esim. Huotari 1987, 21. Huotari muistuttaa, että epistolatekstit ovat kuulijalle vieraampia kuin evankeliumitekstit. (Huotari 1985, 61.)

⁵⁹ Wilson 2004, 63. Erään amerikkalaisen tutkimuksen vastaajista 75 prosenttia omisti Raamatun, mutta 60 prosenttia heistä ei ollut koskaan kuullutkaan vaikkapa laupiaasta samarialaisesta. (Littledale 2010, 155.) Stott huomauttaa myös kuulijan asenteen vaikuttavan: Osa kuulijoista voi pitää saarnaa ja raamatuntekstiä sen takana vanhanaikaisena, minkä vuoksi suhtautuminen tekstiin ja saarnaan voi olla valmiiksi kielteinen. (Stott 2007, 114.)

⁶⁰ Ks. jumalanpalveluksen liturgian kaava: Jumalanpalvelusten kirja, 2014. Ks. myös Jumalanpalveluksen opas 2014, 14–17.

Pohjatekstien lisäksi myös monet *muut raamatuntekstit* olivat aineistoni saarnoissa esillä. Osassa saarnoista puhuja viittasi kaikkiin päivän teksteihin (esimerkiksi saarnat 19, 20 ja 25).

Evankeliumitekstissä Jeesus suhtautuu – Luukkaan evankeliumin painotuksen mukaisesti – varsin penseästi siihen, että ulkoiset arvot ja vaurauden merkit olisivat niitä ihmisen elämässä mitenkään arvostettavia asioita... -- Vielä suorasukaisempi ja maanläheisempi on kritiikissään Vanhan Testamentin tekstissä kuultu profeetta Aamos...-- Maailmankuva voisi olla synkkä ja näiden tekstien valossa kristityn tehtävä enemmän huutavan parannussaarnaajan ja tuomionjulistajan kuin lähimmäisenrakkauden toteuttajan tehtävä, ellei kuuntelisi myös tuota kolmatta tekstiä toisesta korinttilaiskirjeestä. (saarna 25)

Saarnassa 1 saarnaaja puhui päivän toisen lukukappaleen tarjoamasta temasta ja siteerasi kyseistä tekstikatkelmaa myös suoraan. Tämän lisäksi hän lainasi päivän evankeliumia (Matt. 7: 24–29) epäsuorasti puhuen elämän rakentamisesta kallion päälle. Erityistä huomiota kiinnitti kuitenkin saarnan kolmas, irralliseksi jäävä raamattusitaatti ”Effata”: *Mutta entäpä sitten, kun avaaamme ikkunan + Jumalan maailmaan? Effata, nyt näen!* Markuksen evankeliumin kohdassa 7:34 Jeesus sanoo kuurolle *effata*, jonka selitetään samassa jakeessa merkitsevän *aukene*. Sana sopi hyvin saarnan kohtaan, jossa kuvitellaan ristinmerkin (+) myötä ikkuna avattavaksi Jumalan maailmaan. Koska kyseessä oli konfirmaatiomessu, on mahdollista, että termi oli tullut nuorille tutuksi rippikoulussa. Raamatunkohtaa tuntemattomalle siteeraus jäänee kuitenkin epäselväksi, vaikkakin se antaa mielenkiintoisen lisämausteen kyseiseen saarnakohtaan. Tässä tapauksessa intertekstuaalisuuden tavoite jää kuitenkin hämäräksi.⁶¹

Saarnoissa 2 ja 12 hyödynnettiin toisten evankelijoitten rinnakkaisversioita samoista Jeesuksen opetuksista tai tapahtumista, joista päivän evankeliumi kertoi.

Luukas tietää kertoa yhden tärkeän asian, jota Markus ei päivän evankeliumissa kerro. Luukas nimittäin välittää meille tiedon siitä, MISTÄ Jeesus keskusteli Mooseksen ja Elian kanssa. Tämä meidänkin on tärkeä saada tietää, koska se kertoo paljon Kirkastusvuoren merkityksestä. (saarna 12)

Saarnoissa 11, 12 ja 20 puhujat ottivat esiin lukuisia muita Uuden testamentin tekstejä: päivän evankeliumia edeltäviä ja sen jälkeisiä jakeita sekä muutoin saarnan teemaa tukevia tekstejä esimerkiksi evankeliumeista tai Uuden testamentin kirjeistä.

Raamattu kertoo tällaisia tapauksia [kuolleista heräämisistä] useitakin. Jeesus herätti Jairoksen tyttären (Mk 5:21-43) (Lk 8:40-56) ja Nainin lesken pojan (Lk 7:11-17), juuri kuolleen lapsen ja nuorukaisen, jota kannetaan hautaan – ja Lasaruksen, joka oli ollut haudassa monta päivää (Jh 11:1-44). (saarna 20)

⁶¹ Myös Puron aineistossa oli samainen Effata-sana, jota käytettiin saarnan aloitussanana. Puro luokitteli sanan kristinuskon kielellisiin arvoihin sidotuksi aloitukseksi, joka viittaa terminä antiikkiin ja johdattaa kuulijan historiallisiin tapahtumiin. (Puro 1998, 24.)

Vanhaa testamenttia hyödynnettiin myös useissa saarnoissa (esimerkiksi 6, 7, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 24, 25, 28). Usein kyseessä oli viittaus luettuun päivän Vanhan testamentin tekstiin.

Raamatullisesti, viikon VT:n tekstin mukaan (Jer. 7:1-7), totuudenvastaisuus merkitsee tietä erilleen Jumalasta kohti pahaa, epäoikeudenmukaisuutta, vierasheimoisten, orpojen ja leskien sortamista ja väkivaltaa syyttömiä kohtaan. (saarna 28)

Esille otettiin myös tekstejä, joihin Jeesus viittaa evankeliumitekstissä tai jotka muutoin muistuttavat evankeliumin tai tukivat sen selittämistä.

Raamatussa on kerrottu monista koettelemuksista, siitä kuinka niissä on kestäetty ja ehkä vielä useammin, kuinka niissä on koettu tappioita. Ensimmäiset ihmiset Adam ja Eva joutuivat koetteelle. Paholainen tuli kiusaamaan heitä, houkuttelemaan jumalanvastaisuuteen. Ja hän onnistuikin siinä. Aabraham taas on uskonsankari, joka kesti koetuksen. Hurskas Job murtui paholaisen käsittelyssä. Kullakin Raamatun henkilöllä on oma kamppailunsa – kuullako Jumalan sanaa vai tehdäkö omien suunnitelmien mukaan. (saarna 7)

Viittaus Vanhaan testamenttiin saattoi olla myös implisiittinen, pelkän ajatuksen lainaamista.

Erilaiset ovat yhä samanlaisten kanssa kasvokkain. Näin oli jo maailman aikojen alussa. Maailman syntymisen tila oli vastakohtien kohtaamisen hetki. Valo ja valoton, elävä ja eloton, henki ja aine kohtasivat. Elämän tarkoitus ja sen puute, Jumala ja hengen aine syntyivät maailman elämäksi. (saarna 14)

Aineistoni tarkastelu osoittaa, että saarnan suhde pohjatekstiinsä ja muihin Raamatun teksteihin voi olla monenlainen ja tekstien käyttö saarnoissa on monipuolista. Intertekstuaalisuutta on homiletiikassa aiemmin lähestytty pitkälti saarnan rakennetyyppien kautta. Perinteisesti on puhuttu kahdesta saarnan rakennetyypistä, *tekstuaalisesta* ja *temaattisesta*. Tekstuaalinen eli analyttinen saarna seuraa ja selittää pohjatekstiä jae jakeelta tai tapahtumien kulun mukaisesti. Teemasaarna kuljettaa tiettyä pohjatekstin teemaa eteenpäin. Aineistoni – ja ylipäänsä nykysaarnan – tarkasteluun tämä kahtiajako ei enää riitä: puhtaasti tekstuaalista saarna ei aineistossani ole. Huotarini aineistossakin (vuonna 1987) tekstuaalisia saarnoja oli vain noin neljä prosenttia. Huotarini mukaan puhtaita teemasaarnoja ei ”tarkasti ottaen varsinaisesti” juuri ole, vaan muuntyyppiset saarnarakenteet ovat vallanneet alaa.⁶² Omassa tutkimuksessani

⁶² Huotari 1987, 55. Myös Lampinen totesi, että näiden kahden tyyppien löytäminen sellaisenaan empiirisestä saarna-aineistosta on ”melko työlästä”. (Lampinen 1983, 141.) Myöskään Heikkilän herännäissaarna-aineistossa ei ollut ainakaan ”monipuoliseen eksegeettiseen analyysiin” perustuvaa tekstuaalista saarna. (Heikkilä 1984, 32.) Myös Heikki-Tapio Niemisen radiosaaarna-aineistossa saarnatekstejä tarkasti analysoivia saarnoja oli hyvin vähän. Ne joko olivat temaattisia tai lähtivät kyllä liikkeelle saarnatekstistä, mutta aktualisoivat sen mahdollisimman pian. (Nieminen 2001, 124.) Tapio Lampinen ryhmitteli pohjatekstien käyttötavat neljään eri ryhmään. Ensimmäisessä tavassa puhuja lainaa tekstiä suoraan ja selittää lainauksia opillisesti. Toisessa tavassa saarnaaja selittää jotain tiettyä raamatuntekstin kohtaa ja lainaa selitykseen mukaan kohtia

intertekstuaalisuus on vain yksi, joskin hyvin vahvasti esiin noussut, saarnan ominaispiirre, eikä rakennetyyppien kvantifiointi kuulunut tämän tutkimuksen piiriin.

Tekstisidonnaisuus nimenomaan Raamattuun voi asettaa myös saarnaajalle käytännön haasteita. Kirkolliskokouksen käsikirjavalioikunnassa vaikuttanut pastori Arvi Tuomi muistuttaa Saarnan käsikirjassa, että jotkut raamatunkohdat saattavat hankaluudessaan houkutella saarnaajia valmistamaan saarnansa vapaammin vaikkapa Evankeliumikirjan tarjoaman pyhäpäivän yleisotsikon pohjalta.⁶³ Aineistossani oli yksi esimerkki hankalan pohjatekstin välttämisestä. Saarnassa 27 puhuja kertoo, ettei milloinkaan ole ymmärtänyt pohjatekstin vertausta, vaikka on kuullut selityksiäkin sille. Tämän jälkeen puhuja siirtyy luonnehtimaan Jeesusta lähinnä muiden tekstien pohjalta.

Evankeliumikirjan otsikoihin viittasi aineistossani neljä saarnaajaa.⁶⁴ Saarnat 2 ja 8 alkoivat maininnalla Evankeliumikirjan otsikosta, ja saarnoissa 28 ja 29 saarnaaja nosti Evankeliumikirjan pyhän kuvauksen esiin keskellä saarna.

Pyhän aihe "vastuullisuus Jumalan lahjojen hoitamisessa" johdattaa meitä lähemmäksi tekstin ydintä kuin nämä tehokkuusajattelun läpäisemää ajan henkeä peilaavat ensivaikutelmat, joita nostin esiin. (saarna 29)

Aineistossa käytettiin myös muita intertekstuaalisia elementtejä kuin raamatuntekstejä, joilla tosin oli hallitseva rooli intertekstuaalisuuden muodostumisessa. Muita *tarinoita* kuin Raamatun kertomuksia siteerattiin esimerkiksi saarnoissa 1, 7 ja 25.

Toisen maailmansodan ajoilta kerrotaan tarinaa Englannin sotalaivastosta. Sen suurinta ja tärkeintä alusta komentamaan oli määrätty amiraali Jones. Erään kerran sähköttäjä pyysi amiraalia käymään viestihuoneessa. Jokin tuntematon alus lähetti Englannin omaa radiosignaalia juuri samalla reitillä. Amiraali pyysi välittömästi ottamaan radioyhteyden tuohon alukseen. (saarna 25)

Tarinan lailla saarnan sisällä oman tekstiosuuden muodosti saarnassa 28 historiallinen katsaus nykyisen asenneilmapiirin juurista Euroopassa.

Tarinatyyppejä olivat myös saarnan 29 saarnaajan lyhyt matkakertomus sekä

eri puolilta Raamattua. Kolmannessa tavassa raamatuntekstin ydinajatus (skopusta) tuetaan tekstin ja kontekstin avulla. Neljännessä tekstiä käytetään pohjasävyntantamiseen saarnalle. (Lampinen 1983, 140–142.) Terhi Pitkäsen joulusaarnoja tutkivassa pro gradu -työssä saarnaajat käyttivät yleisimmin Lampisen luokittelun tapaa kolme eli tukivat tekstin ydinajatus tekstin ja kontekstin avulla. (Pitkänen 2010, 46–53.)

⁶³ Tuomi 2001, 51.

⁶⁴ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalvelukset toimitetaan Kirkkokäsikirjan mukaan. Sen Evankeliumikirja sisältää kirkkovuoden pyhien ja juhlapäivien raamatuntekstit ja rukoukset. Kullekin pyhäpäivälle on annettu oma nimensä (esimerkiksi 3. *paastonajan sunnuntai*) ja osalle myös latinankielinen nimi (esimerkiksi *Oculi*). Kullekin pyhälle on annettu myös oma teema ja sen mukainen otsikko (esimerkiksi *Jeesus, Pahan vallan voittaja*) sekä lyhyt kuvaus teemasta. Evankeliumikirja, 2014.

perhemessusaarnan 4 kuvaus konkreettisen tien tekemisestä. Kyse oli lapsille suunnatusta saarnasta. Tarinan avulla puhuja paitsi elävöittää ja pyrkii pitämään kuulijakunnan huomiota yllä, myös konkretisoi abstraktia asiaa: hän puhuu ensin lasten oman ympäristön tien valmistamisesta ja vertaa sitä sitten myöhemmin tien valmistamiseen Jeesukselle.

Oletteko nähneet joskus kun tietä oikeasti tehdään? Mitenkä tie tehdään? Tuolla toisella puolen jokea Pirkkalan perukoilla monet lapsetkin ovat nähneet kuinka tietä rakennettiin. Kotosuontie ja Petäjätie liitettiin yhteen. Pari sataa metriä tehtiin uutta tietä. Ensin kaadettiin puut ja raivattiin alue (kivistä ja kannoista). Tulevan tien reunoille tehtiin ojat ja vedettiin katulampuille johdot. Kaivinkoneet kaivoivat tielle pohjan. Kuorma-autot toivat hiekkaa ja soraa, maantiejyvä tasoitti tietä ja lopulta asfaltti saatiin päälle. (saarna 4)

Piispa Jari Jolkkonen toteaa Saarnan käsikirjassa, että kertomukset ovat vertauspuheiden rinnalla tyypillisimpiä uskonnollisessa puheessa käytettyjä kielellisiä tehokeinoja. Tarinat herättävät kuulijan mielenkiinnon, havainnollistavat, tekevät abstraktista konkreettista ja auttavat muistamaan.⁶⁵

Olen kuullut tarinan kahdesta miehestä, jotka olivat pahoin sairaana ja lepäsivät sairaalassa, samassa huoneessa. Kummatkin olivat liikuntakyvyttömiä. Toisen sänky oli lähellä ikkunaa, ja ... (saarna 1)

Aineistossani tehtiin viittauksia myös muun muassa lastenvirteen (saarna 5), joululauluun (saarna 9), pop-musiikkiin (saarna 25) sekä kaunokirjallisuuteen (saarna 1).

Unohdamme ristin todellisuuden ja alamme nähdä Kaikkivaltiaan sadistina, joka kiduttaa ja kiusaa meitä. Tai, kuten paljon puhutussa Da Vinci -koodissa: ruoskimme itseämme ja työnnämme piikit syvälle lihaan. (saarna 1)

Näillä viittauksilla ja lainauksilla puhuja toi tekstin viestiä hieman lähemmäs kuulijaa ja hänen kokemusmaailmaansa. Muilla teksteillä kuin raamatunteksteillä puhuja vaikutti ensisijaisesti elävöittävän puhettaan, joissain tapauksissa keventävän ja joissain tapauksissa syventävän tekstin selittämistä.

Heikki-Tapio Nieminen, joka tutki radiosaarnoja vuosilta 1926–2001, huomasi saarnaajan omasta ajasta nousevien auktoriteettien määrän lisääntyvän saarnoissa nykyaikaa lähestyttäessä. Materiaalia nostettiin siis kuulijoiden arkielämästä.⁶⁶

Saarnaajat siteerasivat myös muita kirkon auktoriteetteja (saarna 7 ja 31) ja vetosivat julkiseen tai yleiseen keskusteluun (saarna 8).

Kristus alkaa ja vie päätökseen työnsä meissä keskeneräisissä sanan ja sakramenttien kautta. Uskonpuhdistaja Martti Luther lausuu, että Jumala on kätkenyt ja peittänyt kirkon pyhyden heikkouksin, synnein ja harhoin, erilaisin ristein ja pahennuksin. Siksi ihmisen luonnollinen tietokyky ei koskaan voi nähdä, mitä Jumala tekee kirkossa. (saarna 31)

⁶⁵ Jolkkonen 2001, 189–190. Ks. tarinoista myös Huovinen 2015, 299–302.

⁶⁶ Nieminen 2001, 145.

Talouselämä on elämänalue, jossa järjen pitäisi olla määrävänä. Mutta kuinka on? Viime aikoina on paljon puhuttu markkinavoimista. Ne näyttävät olevan jotakin täysin järjettömiä voimia, jotka ohjailevat yksittäisten maiden ja jopa koko maailman taloutta. (saarna 8)

Joissain saarnoissa viitattiin alkukielisiin teksteihin, ja pohjatekstiä tulkittiin ja tulkintaa vahvistettiin sen pohjalta (saarnat 9 ja 3).

Käärinliinoja vastaa alkutekstissä sana "othonia", joka on egyptiläinen lainasana ja joka tarkoittaa kapeita liinasuikaleita, joita käytettiin balsamoinnissa. (saarna 3)

3.2 Uskonnollinen sanasto

Ensimmäisten aineistosta esiin nousseiden piirteiden joukossa olivat uskonnolliset, kristilliset sanat⁶⁷. Saarnan vahva kytkös raamatunteksteihin vaikuttaa luonnollisesti saarnan runsaaseen uskonnollisen sanaston käyttöön. Toisaalta uskonnollinen sanasto juontuu saarnan tilannekontekstista, sen roolista osana jumalanpalvelusta.⁶⁸

Toistuvinta kristillistä sanastoa olivat Jeesukseen viittaavat nimitykset. Yleisiä olivat myös Jumalan eri nimitykset. Jeesuksesta aineistossa käytettiin, niin kuin Raamatussakin, eri nimityksiä, kuten *Jeesus Kristus, Vapahtaja, Jumalan Poika, Messias, Ristiinnaulittu, Ylösnoussut, Kuningas* ja niin edelleen. Jeesusta kutsuttiin ja kuvattiin myös monenlaisten, vertauskuvallistenkin sanaliittojen avulla: *armon Herra, Hyvä Paimen, Joulun Herra, Jumalan Sana, Jumalan Viisaus, Kuolleista herätetty Kristus, Kärsivä Messias, Rauhan ruhtinas, Herran palvelija, Suuri Opettaja, Ylösnoussut Jeesus, Pelastajakuningas*. Myös Jumalasta käytettiin useita nimiä: *Isä, Elävä Jumala, Kaikkivaltias, Kolmiyhteinen Jumala, Kaikkivaltias ja pyhä Jumala*. Erikoisin aineistossa esiintyvistä Jumalan nimityksistä oli *Suuri Majakanvartija* (saarna 25), joka juontui saarnan aluksi kerrotusta meriaiheisesta tarinasta.

Raamattu- ja uskontoperäisten sanojen myötä saarnatestit saattaa heti aavistaa uskonnolliseksi puheeksi. Tällaisia helposti kristillisiksi sanoiksi tulkittavia olivat yllä mainittujen lisäksi esimerkiksi *synti, risti, ristiinnaulita, lankeemus, kiusaus, apostoli ja opetuslapsi*. Pelkät sanat eivät toki kuitenkaan riitä tekemään tekstistä hengellistä tai uskonnollista. Ne vievät kuitenkin vastaanottajan uskonnolliseen kontekstiin, filosofi Ludwig Wittgensteinin termin

⁶⁷ Sanastotarkastelun ulkopuolelle jätin suoraan Raamatusta otetut sitaatit eli tarkastelin vain saarnaajaan oman vapaan puheen sanoja.

⁶⁸ Saarna pidetään aina tilanteessa, joka tulkitaan uskonnolliseksi tai jossa käsitellään pyhäksi miellettyjä asioita. Näin siellä käytetään lähtökohtaisesti uskonnolliseksi kieleksi tulkittavaa kieltä ja uskonnollista sanastoa. (Suojanen 1975, 231.)

uskonnollisen kielipelin sisälle. Uskonnollisen kielen puhuja on sitoutunut sen omaan logiikkaan, kielioppiin, joka on autonominen ja mielivaltainen. Wittgensteinin mukaan uskova ja ei-uskova ihminen ovat erimielisiä uskonnollisten ilmaisujen käytöstä ja heidän asenteensa näitä ilmaisuja kohtaan ovat täysin erilaiset.⁶⁹

Arkikontekstissakin käytettyjä, mutta kristillisessä kontekstissa täysin oman merkityksen saavia sanoja aineistossa edustivat muun muassa *todistaa, haudan tapahtumat, tie, perillä, matkalla, kotimatka, koettelemus, puhtaus, suuri perintö ja veri*. Wittgensteinin kielipeliajattelun mukaan uskonnollista kielipeliä pelaava kuulija, uskova, tulkitsee uskonnollisiksi sanoiksi myös sanat, joita käytetään yleisesti myös ei-uskonnollisissa konteksteissa. Uskonnollisen tulkinnan voi toki tehdä myös ei-uskova kuulija saarna kuunnellessaan, mutta hänelle sanat näyttävät kuitenkin erilaisina, ei-uskottavina kuvina.⁷⁰

Lisäksi aineistossa oli sanoja ja sanaliittoja, jotka juontuvat Raamatusta. Osa sanoista saattaa jäädä hämäräksi, jos ei tunne Raamattua tai sen kontekstia. Tällaisia ovat esimerkiksi *lain ensimmäinen taulu* (saarna 6) tai *ylimmäispapillinen* (saarna 11)⁷¹. Osa Raamatusta juontuvista ilmauksista on kuitenkin mahdollista ymmärtää ilman kontekstituntemusta, vertauskuvallisesti. Tällainen on esimerkiksi ilmaus *tilinteon päivä* (päivä, jolloin ihminen joutuu vastaamaan aiemmista tekemisistään).⁷²

Muutama saarnaaja käytti vanhataviksi tulkitsemiani sanoja ja ilmauksia, kuten *lunastaminen turmeluksen orjuudesta* (saarna 30), *sielunautuus* (saarna 8) tai *sovintoveri* (saarna 17). Näitä sanoja pappikaan tuskin käyttäisi nykypäivän arkipuheessaan. Vanhahtavaa sanastoa olisi voinut kielentutkijoiden näkemysten perusteella odottaa enemmänkin. Uskonnollinen kielenkäyttö vastustaa muuta

⁶⁹ Wittgenstein 1981, 27; Työrinoja 1984, 227–233, 262–263.

⁷⁰ Wittgensteinin mukaan tämä erilaisuus tulee näkyviin seurauksissa ja johtopäätöksissä, joita uskova tekee elämän suhteen uskonnollisten ilmaisujen myötä. Ilmaisuihin puetaan kuviksi ”elämänsääntöjä”. Uskonnollisten käsitteiden merkitys opitaan osana käyttäytymistä sellaisessa yhteisössä, jossa ne aiheuttavat jonkin eron ihmisten elämässä. (Wittgenstein 1981, 27; Työrinoja 1984, 227–233, 262–263.) Päivikki Suojasen mukaan saarnan ”ymmärtäväinen” tulkinta edellyttääkin kuulijalta kulttuurikokemuksen luomaa saarnan tiedollista kehystä, skeemaa, johon saarnan tarjoilema uusi tieto asetetaan. (Suojanen 2001, 221–224.)

⁷¹ Lain ensimmäinen taulu viittaa Vanhaan testamenttiin ja kymmeneen käskyyn.

Ylimmäispapillinen viittaa Jeesukseen. Saarnan 11 pohjateksti on Johanneksen evankeliumin luvusta 17, jota kutsutaan ylimmäispapilliseksi rukoukseksi. Vanhan liiton pappi rukoili Jumala ennen uhrin antamista. Ennen omaa uhriaan eli ristiinnaulitsemista, Jeesus, jota verrataan ylipapiksi esimerkiksi Heprealaiskirjeessä (4:14–6), puhui Jumalan kanssa.

⁷² Raamatusta yleiskielen käyttöön siirtyneitä ja tiettyyn merkitykseen vakiintuneita vertauskuvia, idiomeja, on suomessa runsaasti. Ks. esim. Oksanen 2014, 148.

kielenkäyttöä voimakkaammin muuttumista ja voi näin etäännyä muusta kielestä.⁷³ Uskonnollinen kieli ei ole silti muuttumatonta. Kirkollisen viestinnän tekstilajit ovat monipuolistuneet. Aiempi yhtenäinen kieli on murtunut ja sen tilalle on syntynyt uudenlaisia uskonnollisia kielimuotoja ja tapoja käyttää niitä.⁷⁴ Ann-Maarit Joenperä totesikin väitöskirjassaan 2013, että parikymmentä vuotta aikaisemmin tutkimuksissa löydetty vanhanaikaisen kaanaan kielen ongelma⁷⁵ oli ohitettu. Hänen tutkimuksensa mukaan saarnojen kieli on pääosin ymmärrettävää, osin jopa arkipäiväistä.⁷⁶ Leinosen ja Niemelän jumalanpalvelustutkimuksessa 67 prosenttia vastaajista koki saarnaajan puhuneen ymmärrettävää kieltä.⁷⁷

Yhdellä saarnaajalla esiintyi muutama huomiota herättävän omaperäinen sana, kuten *poispoikennut* (saarna 11) sekä *PerästäKorjaaja* (saarna 12). Huomiota kiinnittivät myös persoonallista pahaa ilmentävien sanojen kuten *paholainen*, *demoni*, *piru*, *kiusaaja*, *paha ja saatana* käyttö. Saarnoissa 6, 7 ja 15 saatanan eri synonyymit nousevat puheeseen pohjatekstistä (esimerkiksi Matt. 4:1–11 sekä Matt. 25: 31–46). Saarnoissa 9 ja 27 saatana nousi muusta puhujan käyttämästä sitaatista kuin pohjatekstistä. Saarnoissa 11, 16 ja 17 puhuja sen sijaan vaikutti tuovan sanan puheeseensa pohjatekstien ulkopuolelta, omana valintanaan ja näin osana teologista sanankäyttöään ja mahdollisesti teologista taustaansa.

Se, että edellä kuvatut sanat kiinnittivät niin vahvasti huomiotani, osoittaa, että ne eivät kuulu sellaiseen uskonnolliseen kieleen, joka on minulle henkilökohtaisesti tutuinta. Tämä liittyy uskonnollisten sanojen ja niiden tulkinnan muuttumiseen, josta muun muassa Mielikäinen ja Suojanen puhuvat. Sanastoa ohjailevat uudet teologiset virtaukset ja esimerkiksi herätysliikkeiden omat painotukset. Uudistuneet ajatukset tarvitsevat uusia sanoja, ja samalla vanhoihin ilmauksiin liittyy sivumerkityksiä: vanhojen ilmausten käyttäminen johtaa uudenlaisiin teologisiin tulkintoihin.⁷⁸ Esimerkiksi *synti* oli erittäin käytetty sana aiemmin niin saarnoissa kuin virsikirjoissakin. Nykysaarnassa sen sijasta

⁷³ Uskonnollisen kielen pysymistä vanhanaikaisena lisää sen tukeutuminen kirjalliseen kieleen, joka on puhuttua kieltä muuttumattomampaa. Kielentutkija Aila Mielikäisen mukaan keskeinen suomenkielinen kristinuskon sanasto on peräisin 1500-luvulta, kirjakielen syntyvaiheista. Suomessa kristillinen kieli on luonnollisesti sidoksissa Raamatun suomenoksen kieleen. (Nissi & Mielikäinen 2014, 10–14; Mielikäinen 2014, 51–53; Mielikäinen 2016, 20.)

⁷⁴ Nissi & Mielikäinen 2014, 10–14; Mielikäinen 2014, 51–53; Mielikäinen 2016, 20.

⁷⁵ Saarnakielen nykyaikaistamisesta puhui 80- ja 90-luvulla Suomessa erityisesti Tapio Lampinen. Lampisen mukaan on luonnollista, että saarnassa käytetään uskonnollista kieltä, mutta siihen on sekoitettava mukaan myös muunlaista, nykyajan kieltä. (Lampinen 1990, 163–164.)

⁷⁶ Joenperä 2013, 140.

⁷⁷ Leinonen & Niemelä 2012, 14.

⁷⁸ Suojanen 1975, 230; Mielikäinen 2014, 41, 46, 50–55.

käytetään usein kuitenkin *heikkoutta, huonommuudentuntoa* tai *vajavuutta*.⁷⁹

Saatana kuuluneen näiden väistyvien sanojen joukkoon.⁸⁰

Luonnollisesti pohjatekstit vaikuttivat sanastoon myös välillisemmin, kirkkovuoden ajankohdan myötä. Esimerkiksi ensimmäisen adventtisunnuntain saarnassa 4 toistuivat adventinaikaan liittyvät sanat, kuten *Hoosianna, adventtiaika, palmunoksa, adventtikynttilä* ja *adventtikalenteri*. Kiirastorstaina pidetyssä saarnassa 26 tulivat esiin pääsisäissanat, kuten *palmusunnuntai, virpoja, kiirastorstai, leivän murtaminen, pitkäperjantai* ja *pääsiäisen ihme*.

3.3 Retoriset kysymykset

Aineiston saarnoissa oli erittäin runsaasti kysymyksiä. Vaikka kysymysten tehtävät vaihtelivat, nimitän niitä kaikkia yhteisesti *retorisiksi kysymyksiksi*.⁸¹

Normaalissa, perinteisessä saarnatilanteessahan pappi ei odota yleisöltään ääneen lausuttua vastausta ja kuulijakunta tietää, ettei kysymyksiin ole syytä reagoida.⁸²

Usein saarnaaja antoi kysymykselleen välittömästi selkeän vastauksen.

Tällaisella kysymyksellä rakennettiin tekstiä: kysymys toimi metatasolla, kertoi, mitä seuraavaksi käsitellään.⁸³ Inkeri Leiber kutsuu tällaisia saarnan

kuuntelemista helpottavia kysymyksiä tekstuaalisiksi diskurssin jäsentimiksi.⁸⁴

Esimerkiksi saarnassa 25 puhuja on aloittanut saarnansa tarinalla ja nostaa sen jälkeen koko saarnansa teeman esiin kysymysmuodossa.

Mitkä ovat niitä asioita, joita meidän viimeistään täytyy väistää, joiden edessä nöyryä? Mihin meidän kannattaa kerätä aarteitamme, mihin luottaa ja mihin nojata? Evankeliumitekstissä Jeesus suhtautuu - Luukkaan evankeliumin painotuksen mukaisesti - varsin penseästi siihen, että ulkoiset arvot ja vaurauden merkit olisivat niitä ihmisen elämässä mitenkään arvostettavia asioita... (saarna 25)

⁷⁹ Suojanen 2001, 229–230.

⁸⁰ Nykyaikainen ajattelu on haastanut myös opetusta saatanan olemassaolosta. Kirkko on joutunut käymään keskustelua aiheesta myös julkisuudessa. (Ks. esim. Helsingin Sanomat 2013.) Kirkon tutkimuskeskuksen tutkimuksessa vuonna 2013 todettiin, että yli 60-vuotiaista seurakunnan työntekijöistä saatanan olemassaoloon uskoi vakaasti 76 prosenttia, alle 30-vuotiaista 62 prosenttia. (Ks. sakasti.evl.fi 2013.)

⁸¹ Esimerkiksi Inkeri Leiber nimittää tutkimuksessaan *retorisiksi kysymyksiksi* vain kysymykset, joihin pappi välittömästi vastaa itse. (Leiber 2003, 124, 129.) Niin arkikielessä kuin esimerkiksi lingvistiikassakin retorinen kysymys -termiä käytetään kirjavasti. Tiukimmin rajattuna se tulkitaan affektisena väitteenä (*Onko sinun pakko huutaa koko ajan? = Sinä et saa huutaa koko ajan.*), lievimmillään epävarmuuden ilmauksena: (*Kukahen murhasi Kennedyn?*) (Tieteen termipankki, retorinen kysymys.) Iso suomen kielioppi määrittelee retorisen kysymyksen interrogatiivimuotoiseksi lausumaksi, johon odotetaan lähinnä samanmielisyyden osoitusta eikä niinkään vastausta. (VISK 2008.)

⁸² On kuitenkin huomattava, että nykyaikainen luterilainen saarna ei aina enää noudata perinteisiä saarnan konventioita. Haastatteluun perustuva saarna tai vastausten poimiminen kuulijakunnalta saarnan osaksi ovat tätä päivää. Tämän tutkimuksen saarnat olivat kaikki kuitenkin perinteisiä monologeja.

⁸³ Tekstiä rakentavia retorisia kysymyksiä käytettiin esimerkiksi saarnoissa 4, 10, 12, 13, 14, 17, 18, 25 ja 31.

⁸⁴ Leiber 2003, 124.

Jukka-Pekka Puron tutkimusaineiston saarnoista noin puolet perustui osin tai kokonaan edellä kuvatun kaltaisen kysymys-vastausrakenteen ympärille.⁸⁵ Tämän tyyppisten retoristen kysymysten vaikutusalue oli aineistoni saarnoissa yleensä kuitenkin suppeampi: saarnaaja saattoi myös korostaa vain seuraavaksi kerrottavaa asiaa ja sen tärkeyttä (esimerkiksi saarna 12). Samalla retorisen kysymyksen tehtävänä saattoi olla herätellä kuulijaa ja pitää tämän mielenkiintoa yllä (esimerkiksi saarna 4).

Mutta MITÄ Jumala kirkasti? Se meidän on hyvin tärkeä huomata. Kirkastiko Jumala jonkin salaisen opin tai ylikuunnollisen uskonnon? Kirkastiko Jumala joitain uusia palvelusmenotai uskonnollisia seremonioita? Ei, Jumala kirkasti OMAN POIKANSA, Kristuksen. (saarna 12)

Niitä molempaa tekstiä yhdistää tuo sama asia. Mikä se mahtaa olla. Molemmissa tehdään tietä. Muistatko miten Jesajan kirjan tekstissä tehtiin tietä: Lähtekää, menkää ulos porteista... --... Oletteko nähneet joskus kun tietä oikeasti tehdään? Mitenkä tie tehdään? (saarna 4)

Saarna 4 oli pidetty perhemessussa⁸⁶, ja sen useilla kysymyksillä tuntui olevan tehtävänä nimenomaan pitää yllä yhteyttä kuulijoihin, joista osa oli oletettavasti lapsia. Tekstiin ei ollut merkitty kysymysmerkkejä eikä taukoja, mutta saarnaajan voi kuvitella pitäneen pienen tauon ennen vastauksen antamista, ehkä katsovankin kuulijoihin kysyvästi. Saarnan kysymyksillä onkin Leiberin mukaan tärkeä osuus kuulijan huomioonottamisessa ja vuorovaikutusroolien muodostumisessa ja ylläpitämisessä.⁸⁷

Osa aineistoni välittömästi vastauksen saavista kysymyksistä oli sellaisia, joita saarnaaja saattoi kuvitella kuulijan mielessään kysyvän: ihmettelevän vaikkapa juhannussaarnan synkkää aihetta (esimerkiksi saarna 24) tai ensikuulemalta kylmiltä tuntuvia pohjatekstin opetuksia (esimerkiksi saarna 29).⁸⁸

Eikö [juhannuksen saarnassa] todella voisi vain keskittyä nauttimaan kesästä, valosta ja lämmöstä (ainakin jos sellaisia olisi)? Pitääkö aina keskittyä syntisyyteen, surkeuteen ja kärsimykseen? (saarna 24)

-- evankeliumin kohta, joka käsittelee talenttien vastuullista hoitamista, vaikuttaa ainakin ensialkuun helposti varsin vaateliaalta ja ehkä oudolla tavalla menestystä ihannoivalta. Eikö kristillinen uskomme merkitsekään heikkojen puolelle asettumista ja eikö armo olekaan pääasia? Edistääkö kerrottu suorastaan kovalta tuntuvia kilpailuyhteiskunnan arvoja, joiden mukaan heikot sortuvat elon tiellä? (saarna 29)

⁸⁵ Puro 1998, 39–40.

⁸⁶ Perhemessu on seurakunnan yhteinen jumalanpalvelus, mutta se kokoaa tavallista messua enemmän eri-ikäisiä lapsia ja aikuisia yhteen. Perhemessun saarnan tulisi asiantuntijoiden mukaan olla erityisen vuorovaikutteista. Tauoilla, äänensävyillä ja muulla eläytymisellä on iso merkitys. (Lindfors 2001, 312, 327–328.)

⁸⁷ Leiber 2003, 124, 126–129.

⁸⁸ Tällaisia kysymyksiä oli myös esimerkiksi saarnoissa 1, 2, 11, 14 ja 30.

Aineistossa oli myös puhujan näkemyksen toteavia lauseita, jotka oli puettu kysymyksen muotoon. Esimerkissä saarnasta 1 puhuja ikään kuin haluaa jakaa kokemuksensa ristinmerkin tekemisestä. Esimerkissä saarnasta 8 puhuja käyttää kysymysmuotoa oman näkemyksensä vahvistamiseen aivan kuin kysyen kuulijalta: olethan samaa mieltä?

Kun viemme käden vasemmalta oikealle, eikö se ole kuin ikkunan tai oven avaaminen. (saarna 1)

Erityisen selvästi tämä tunteiden voima ja sisäinen ristiriitaisuutemme tulee näkyviin erilaisissa parisuhteeseen liittyvissä asioissa. Moniko vakituisessa parisuhteessa elävä voi väittää tuon suhteen saaneen alkunsa puhtaasti järkisyyistä? Ja toisaalta, kun lukuisat parisuhteet päättyvät eroon, niin kuinka usein tuo eroratkaisu tehdään vain järkeen perustuen? (saarna 8)

Leiber muistuttaa tutkimuksessaan, että kysymysfunktio voi tällaisessa toteavassa kysymyksessä säilyä, kun kuulija alkaa pohtia, yhtyykö hän puhujan väitteeseen.⁸⁹ Nämä kysymysmuotoiset väitelauseet vastaavat Saarnan käsikirjassa Jari Jolkkosen esittämää määritelmää retorisisista kysymyksistä. Hänelle retorinen kysymys on siis lähinnä tapa väittää jotakin, yleensä väitelauseetta pehmeämpi. Omiin tuloksiini, mutta myös Leiberin tuloksiin verrattuna Jolkkosen määritelmä retoriselle kysymykselle on kuitenkin kovin kapea ja riittämätön ja kattaa vain pienen osan retoristen kysymysten tehtävistä.⁹⁰

Aineiston saarnoissa oli myös kuulijalle suoraan mietittäväksi ja itselleen vastattaviksi osoitettuja kysymyksiä, joihin saarnaajan ei itse voinut olettaa vastaavan.⁹¹ Näissä puhuja käytti luontevasti sinä-muotoa. Inkeri Leiber nimittää tällaisia kysymyksiä aidoiksi kysymyksiksi.⁹² Monet aineistoni suorat kysymykset kohdistuivat kuulijan uskon ja omantunnon alueelle ja herättelivät kuulijaa miettimään asiaa omalta kohdaltaan (esimerkiksi saarna 6). Näin oli myös Inkeri Leiberin aineistossa: papin tekemät aidot kysymykset kohdistuvat usein kuulijan henkilökohtaiseen uskonsuhteeseen.⁹³

Riittääkö sinulle Jumalan lapsena oleminen? Riittääkö se tarkoitus, jonka Jumala sinulle antaa? Haluatko enemmän, haluatko olla suurempi. Mikä on sinun autiomaasi. Mitkä on sinun kiusauksesi. Onko autiomaan paljastanut valheelliset yrityksesi tarrautua kiinni maailmaan paljastuneet. Oletko katsonut pelkojasi, ahneuttasi, himojasi, vallanhaluasi, kateuttasi silmiin – ja sanonut: minä tunnen sinut ja tiedän mitä haluat minulle tehdä. Onko sinun uskoasi koeteltu – oletko kestänyt kiusaukset, oletko langennut. (saarna 6)

⁸⁹ Leiber 2003, 132–133. Leiber puhuu tällaisten kysymysten yhteydessä *lisämerkityksistä*.

⁹⁰ Jolkkonen 2001, 194.

⁹¹ Aineistossa puhujan vastattavaksi suunnattuja kysymyksiä oli esimerkiksi saarnoissa 2, 6, 7, 8, 9 ja 25.

⁹² Leiber 2003, 124.

⁹³ Leiber 2003, 126.

Aineistossani oli myös neutraalimpia, muualle kuin omantunnon alueelle suunnattuja, kuulijalle kohdistettuja kysymyksiä (esimerkiksi saarna 9).

Millaisia vuosia tai vaiheita Sinä olet omalla kohdallasi odottanut täytyväksi?
(saarna 9)

Etenkin uskon ja omantunnon alueelle kohdistuvat puhuttelevat kysymykset vaikuttivat asettavan kuulijan ja puhujan ikään kuin vastakkain. Puhuja osoitti niissä rohkeaa lähestymistä, ja ajatuksin läsnä oleva kuulija joutui oikeasti kohtaamaan ehkä vaikeitakin omantunnon kysymyksiä. Jukka-Pekka Puro ei sen sijaan tee eroa tutkimuksessaan sen välillä, kohdistuuko kysymys esimerkiksi Raamatun tulkitsemiseen (*Mitä Jeesus tarkoittaa puhuessaan roskasta silmässä?*) vai kuulijaan (*Mitä sinä ajattelet? Onko kärsimys oikein*). Kokemuksellisesti näissä ei hänen mukaansa ole eroa, vaan kummassakin kysymystyypissä kuulija tuntee joutuvansa haastavan kysymyksen eteen. Hänessä syntyy halu ratkaista esitetty kysymys. Kun saarnaaja antaa kuulijan ymmärtää, että saarnan vastausten avulla ongelma on ratkaistavissa tai asia ymmärrettävissä, pappi onnistuu Puron mukaan saamaan kuulijan alttiiksi seuraamaan saarnaa eteenpäin.⁹⁴

3.4 Minä ja puhujan muut omat esiintulot

Saarnaaja toi itsensä esiin henkilönä tai puhujana aineistossa monin tavoin.

Kuitenkin vain muutamassa aineiston saarnassa puhuja avautui yksityishenkilönä. Saarnassa 9 puhuja kertoi oman, koskettavan elämäntarinansa: *Pysähdyin tekstin äärellä miettimään oman elämäni eri vaiheita ja odotuksia...* Saarnassa 4 puhuja toi perheensä esiin, minkä tulkitsen henkilökohtaiseksi avautumiseksi. Kyse oli perhemessusta, joten oman perheen ja lapsen maininta paitsi rakensi tarinaa, myös loi me-henkeä ja samaistumis pintaa kuulijoille: me perheelliset.

Meidän nuorimmainen Maria on siellä Kotosuontien päässä ollut hoidossa ja hoitolapsille oli tien rakentaminen hauskaa seurattavaa. Kuorma-auton kuljettajille ja muille tientekijöille morjestettiin menen tullen. (saarna 4)

Enemmän kuin itseään persoonana puhujat toivat aineistossani esiin omia kokemuksiaan pappina ja mielipiteitään tai näkemyksiään teologina johonkin asiaan.⁹⁵

Kokemukseni tuosta kouluvierailusta oli meliinpainuva. Itselläni oli sellainen tunne, että sain kontaktin oppilaisiin. Lapset seurasivat esitystäni hyvin keskittyneesti. Jälkeenpäin sain opettajilta kiitosta onnistuneesta tilanteesta. Myös itselleni avautui jotain uutta pääsiäisen ihmeestä. Ratkaisevaa oli se, että käytin elämyksellistä tapaa esittää asia. (saarna 3)

⁹⁴ Puro 1998, 39–41.

⁹⁵ Tällaisia ilmisuja oli aineistossa esimerkiksi saarnoissa 3, 8, 23, 24.

Erilaisia elämän ilmiöitä seuranneena olen joutunut toteamaan saman, jonka eräs virkaveli on sanonut monessa yhteydessä seuraavasti: ”Ihminenhan ei ole looginen olento.” Toisin sanoen erilaisissa elämän valintatilanteissa me harvoin teemme ratkaisujamme järkeen perustuen. (saarna 8)

Kun sanoin itsekseni sanan tekopyhä, niin hämmästykseni seuraava sana, joka tunkeutui mieleeni, oli sosiaalinen media. (saarna 23)

Minän ja suhtautumisensa johonkin asiaan puhujat toivat esiin myös ilman minämuotoa, käyttämättä ensimmäistä persoonaa. Tällöin asenne tuli esiin esimerkiksi adjektiivin (käsittämätöntä, esimerkiksi saarna 10) tai verbin moduksen⁹⁶ (tulisi pohjautua, esimerkiksi saarna 24) valinnassa.

Kun Jeesus tuli Sakkeuksen puun kohdalle, tapahtui jotain aivan käsittämätöntä. Jeesus pysähtyi tämän miehen luo, tämän huijarin ja varkaan luo. (saarna 10)

Kunpa oivaltaisimme uskomme matkana. (saarna 19)

Jeesuksen saarnoihin ja opetukseen pohjautuu – tai ainakin tulisi pohjautua – koko kristillisen kirkkomme sanoma, toiminta ja oikeutus ylipäänsä olla olemassa. (saarna 24)

Oli pysäyttävää kuulla ateistisen kasvatuksen läpi maailmaa katsovan brittihistorioitsija Niall Fergusonin toteavan, että... (saarna 28)

Usein puhujan oma ääni kuului niin kutsutuissa metateksteissä, joiden tehtävänä on erityisesti korostaa sitä seuraavaa tekstiä (Ajattelepa tuota tilannetta.) tai antaa kuulijalle ohjeita, jotka helpottavat puheen seuraamista ja olennaisen hahmottamista (Mutta nyt tarkkana.).

Yhä tänään tuo Sakkeus-kertomus välittää meille hyvin tärkeitä opetuksia. Siksi sitä on syytä kuunnella tarkoin. Ajattelepa tuota tilannetta. Galilealainen opettaja kulkee kaupungista kaupunkiin. Ihmisiä tungeksii hänen ympärillään... (saarna 10)

Nämä ihmiset tekivät elämässään hyvää. Mutta nyt tarkkana. Taivaaseen ei pääse teoilla vaan yksin Jeesuksen sovitusuhrin tähden. (saarna 15)

Samaan aikaan, kun seuraamme Jeesuksen koettelemuksia autiomaassa, paholaisen hyökkäyksiä, meidän on hyvä tiedostaa ja nähdä myös itsemme tuon saman vihollisen hyökkäyksen kohteena. (saarna 6)

Joissain saarnoissa puhuja kommentoi eksplisiittisesti itseään tekstin tulkitsijana. Puhuja saattoi määritellä oman saarnansa tyylin (esimerkiksi saarna 24). Joskus saarnaaja vaikutti vähättelevän itseään tai auktoriteettiasemaansa (esimerkiksi saarna 6) tai ilmaisevan epävarmuuttaan pohjatekstin tulkinnassa (esimerkiksi saarnat 6 ja 27).

Vanhan rovastin kuulemma tunnistaa siitä, että hän aloittaa saarnansa kertomalla, miten vaikea on enää keksiä mitään uutta sanottavaa jostain tutusta juhlapyhästä. No, rovasti en ole, mutta silti viidettä kertaa saarnaamassa juhannuksena Valtimon kirkossa, joten kieltämättä tuollainen ajatus on tullut mieleen ja vaikeuttanut saarnan

⁹⁶ Verbin modus esittää asiointilan suhteutettuna sen todellisuuteen, esimerkiksi toivottavana, mahdollisena, todennäköisenä tai varmana. (VISK § 111.)

valmistelua. Niinpä saarnani onkin enemmän teeman pohdiskelua kuin tekstien analysointia. (saarna 24)

En halua väittää että minulla on paras ymmärrys asiaan. Jumalan sanasta avautuu eri lukukertoina erilaisia syvyyksiä. Jotakin varmaa kuitenkin voi sanoa. -- Toinen kiusaus on minulle ollut vaikein ymmärtää ja selittää. (saarna 6)

Minä en ole milloinkaan ymmärtänyt tätä vertausta, vaikka aina joskus olen selityksiäkin kuullut ja lukenut. Minä olisin käyttäytynyt kuin tuo kelvoton palvelija. (saarna 27)

Erityisesti saarnan 6 esimerkeistä tulkitsem, että puhuja halusi antaa kuulijalle toisenkin tulkintamahdollisuuden, siis pehmentää omaa auktoriteettiasemaansa ja suojella kuulijan kasvoja. Saarnassa 27 saarnaaja käytti puolestaan omaa ”ymmärtämättömyyttään” selityksenä sille, ettei puhunut lopulta päivän evankeliumin pohjalta. Toki puhuja saattoi myös tuntea todellista tulkinnan vaikeutta vertauksen edessä tai tietää, että kyseisestä kohdasta on esitetty ristiriitaisia tulkintoja (esimerkiksi saarna 18).

Ymmärtäisin tämän nyt niin, että se kaksinkertaistuminen tarkoittaa seurakunnan vahvistumista ... (saarna 18) -- Ymmärtäisin, että se tarkoittaa sitä, että jos en itse voi tehdä tuen ainakin toisten työtä. (saarna 18)

Saarnaajan käyttämä minä-pronominini ei aina viitannut puhujaan itseensä. Minä esiintyi myös kuvitellussa sitaatissa eräänlaisena ulkoisena puhujana. Puhuja otti siis hetkeksi jonkun toisen puhujan roolin itselleen (esimerkiksi saarna 22). Leiber kutsuu tällaista narratiiviseksi minäksi.⁹⁷

Sosiaalinen media mahdollistaa vuorovaikutuksen ystävien kesken, mutta se mahdollistaa myös tekopyhän arvostuksen kerjäämisen. Huomatkaa minut, huomatkaa minut! (saarna 22)

Minä-pronominini, joka ei viitannut puhujaan, saattoi viitata aineistossani myös geneerisesti ihmiseen yleensä (esimerkiksi saarna 17). Käyttämällä minä-muotoa saarnaaja saa osoitettua kuulijalle, että myös tämän on mahdollista ajatella näin.

Jos lähestyn Jumalaa omassa voimassani ja tarjoan omia tekojani, niin se on viheliäistä ja saastaista, enkä minä kelpaa Jumalalle. Mutta jos Jumalan rakas Poika Jeesus kelpaa minulle, niin minä kelpaan Jumalalle. Uskoessani Jeesukseen saan hänen aarteensa omakseni. -- Kun uskon Jeesukseen, se tulee minunkin osalleni ja saan lähestyä Jumalaa ja nauttia hänen kirikkaudestaan. (saarna 17)

Leiber tulkitsee tällaiset narratiiviset minä-viittaukset minä-passiiviksi. Kertoja ei puhu jostakin tietystä hänelle sattuneesta tapauksesta, vaan yleisesti ihmisen kokemuksesta, johon kuulija voi samaistua.⁹⁸

Saarnassa 13 puhuja käytti minä-muotoa, jonka ensin voi tulkita viittaavan vain puhujaan itseensä. Saarnaaja käytti kuitenkin ilmausta *ainakin minulla* (joka

⁹⁷ Leiber 2003, 74–80.

⁹⁸ Leiber 2003, 74–80.

voi sisältää implisiittisesti viestin *myös sinulla*), ja puhetuotoksen lopussa hän myös viittasi itsensä lisäksi kuulijoihin pronomiinilla *te*. Näin hän viittaakin itse asiassa *meihin*. Puhetuotoksessa on kyse syyllisyydestä, jota usein käsitelläänkin me-muodossa (ks. kappale 3.5).

Jeesuksen seuraaminen tuntuu monesti liian kalliilta. Se ei vaadi vain jotakin vaan se vaatii kaiken. Siksi kai moni yrittää olla sellainen "osa-aikakristitty" tai "sunnuntaiuskovainen". Tästä on ainakin minulla jatkuvasti aiheita tehdä parannusta. Tietää, että pitäisi pitää esillä ilosanomaa, mutta tyytyykin juttelemaan erilaisista surusanomista. Pitäisi olla maailman valona ja suolana, mutta pistääkin vakan päähänsä ja suolan purkkiin. Kyllä minä tällaisena "ammattiuskovaisena" syyllistyn siihen vähintään yhtä paljon kuin luulen teidänkin monen syyllistyvän. (saarna 13)

Sveitsiläisen homileetikon Hans van der Geestin mukaan minä-muoto tuo puheeseen henkilökohtaisuutta, koskettavuutta ja vilpittömyyden tuntua. Hän päätyykin tutkimustensa perusteella suosittelemaan saarnaajalle minä-muotoa me-muodon sijaan. Minä-muodon tuella kuulija voi kysyä, miten minä tässä asiassa toimin.⁹⁹ Oman aineistoni, samoin kuin Inkeri Leiberin aineiston perusteella on kuitenkin syytä muistaa minä-muodon käyttöä pohdittaessa, ettei minä aina viittaa puhujaan, vaan se on moniääninen muoto.¹⁰⁰ Siksi Geestin näkemystä ei ole syytä ottaa yksioikoisesti. Minä-muodon sijasta pitäisi pikemminkin puhua *persoonallisesta saarnaamisesta*, jota Voitto Huotari käyttää peräänkuuluttaessaan sitä, että saarnaajan tulisi asettaa myös itsensä sanomansa käyttöön. Huotari huomauttaa kuitenkin, että henkilökohtainen saarna ei ole yksityisasiosta saarnaamista.¹⁰¹ Samasta varoittaa Eero Huovinen: ”Omasta elämästä kertomisessa pidättyvyys on paikallaan.”¹⁰²

3.5 Me-muoto

Suuri osa aineiston saarnaajista käytti runsaasti monikon kolmannen persoonan muotoja (*me*). Hahmotin kolme me-muodon käyttötapaa. Ensinnäkin me-muotoa käytettiin neutraalissa kontekstissa, kun puhuja selkeästi pyrkii rakentamaan kuulijoista yhtenäistä joukkoa. Näissä puhetuotoksissa viitattiin ympäristöön, jossa kuulijat elävät, tai esimerkiksi messu- tai seurakuntakontekstiin. Me-muodolla puhujasta ja kuulijoista muodostui yhteinen joukko, mikä voi helpottaa kuulijaa viestin vastaanottamisessa.

⁹⁹ Geest 1981, 40, 46; Geest 1987, 61–62; Lampinen 1990, 182.

¹⁰⁰ Puhujaan itseensä viittaavan minän, narratiivisen minän ja kuulijaan viittaavan minän lisäksi Leiberin aineistosta nousivat esiin minä viittaamassa Kolmiyhteiseen Jumalaan sekä sitaateissa esiintyvä fokalisoija-minä. (Leiber 2003, 74–80.) Omassa tutkimuksessani jätin sitaattien sisällä olleet minä-muodot tarkemman tarkastelun ulkopuolelle.

¹⁰¹ Huotari 1987, 61–62.

¹⁰² Huovinen 2015, 300.

Me elämme nyt ristiriitaista aikaa. Toisaalta kaiken pitäisi olla miellyttävää. Toisaalta kulttuuri on täynnä pyrkimystä järkyttää enemmän kuin päivän uutisissa. (saarna 20)

Myös esimerkiksi tuomiokirkossamme toisen ristosakaran päätyseinässä on maalaus hyvästä paimenesta karitsa olallaan. -- Se on meille turvallisuuden tunnetta herättävä kuva. (saarna 8)

Kasteessa meidän otsaamme ja rintaamme tehtiin ristinmerkki. Samoin ehtoollisen yhteydessä nautimme ristillä merkityt ehtoollisaineet ja nousteessamme ehtoolliselta usein kiitämme kumartamalla ja tekemällä ristinmerkin. (saarna 1)

Toiseksi me-muotoa käytettiin runsaasti myönteisen yhteenkuuluvuuden kautta: puhuja nosti sillä kuulijan pelastettujen tai teologisen tiedon piirissä olevien joukkoon.¹⁰³

Kuolleista herätettynä Kristuksena hän on meidän ikaikainen turvamme, jota me saamme rakastaa, [ja] joka, siitä saamme olla varmoja, rakastaa meitä. (saarna 27)

Hän on meidän rinnallamme, kantamassa yhdessä meidän taakkojamme, nostamassa heikot hartiolleen ja sitomassa haavoja. Ja tuo sama Kristus kulkee meidän perässämme, ja korjaa sen, mikä meidän jäljiltämme on mennyt rikki. (saarna 11)

Me tiedämme sen, että paholainen on valehtelija alusta asti, valheen isä. Kun hän valehtelee, hän puhuu omiaan. Kauniista houkutuksista ja lupauksista huolimatta todellisuus on toisenlainen. (saarna 7)

Kolmanneksi puhuja liitti me-muodolla itsensä yhdeksi epäilevistä, kiusausten parissa elävistä ja kristityn velvollisuuksia kantavista seurakuntalaisista.¹⁰⁴

Koetuksen ydin on siinä, että epäilemme Jumalan hyvyttä. Epäilemme onko Jumalan tahto myös meitä kohtaan hyvä. (saarna 7)

Kuinka taitamattomia me kristityt usein olemme. Me luulemme pystyvämme puolustamaan Mestariamme omilla tempuillamme. Me olemme mielestämmme uskon sankareita, vaikka Jeesuksen suunnitelma olisi aivan erilainen kuin meidän. (saarna 13)

Inkeri Leiber toteaaakin pappien puhuvan yleensä ihmisen heikkouksista lukien mukaan itsensä, me-muodossa, suojaten näin kuulijan kasvoja.¹⁰⁵ Me-muotoa käytettiin kuitenkin aineistossani välillä niin, että me-muoto saattoi vaatia kuulijalta jo liikaa samanmielisyyttä puhujan kanssa. Esimerkiksi saarnan 13 puhetuoksessa (edellä) kuulija voinee vielä hyväksyä sen, että hän on taitamaton kristitty. Puhuja kuitenkin jatkaa me-muodolla eteenpäin ja väittää, että kuulija on omasta mielestään *uskon sankari*. Mitä käy, jos kuulija ei ajattelekaan näin?

¹⁰³ Tällaisia muotoja oli aineistossa esimerkiksi saarnoissa 1, 7, 9, 10, 15, 27, 30.

¹⁰⁴ Tällaisia muotoja oli aineistossa esimerkiksi saarnoissa 1, 6, 7, 8, 13 ja 28.

¹⁰⁵ Leiber liittää tavan saarnaohjeistuksiin, joissa pappeja varoitetaan korottamasta itseään korkeammalle kuin seurakuntalaiset. Leiber 2003, 88.

Kuulijan kasvojen suojaaminen me-muodolla vaikuttaa helpommalta saarnan 13 toisessa puhetuotoksessa, jossa puhuja lieventää omaa auktoriteettiaan seurakuntaa opettaessaan.

Me olemme tässä myös Kolminaisuuden pyhän salaisuuden äärellä. Ei ole mitään montaa jumalaa, ei erillistä Isää, Poikaa ja Pyhää Henkeä. Vaan nuo kolme yhdessä ovat yksi, ne ovat sama kuin Vanhan liiton Jahve. Emmekä me voi erotella, että Vanhan testamentin Jumala oli kiivas ja ankara, mutta Uuden liiton Jumala on armahtava ja lempeä. (saarna 13)

Viimeinen lause yllä olevassa esimerkissä on selkeä opillinen ohje, jota *me* pehmentää. Muodon vaikutusta voi testata vaihtamalla siihen geneerisen (*Eikä voi erotella, että...*) tai toisen persoonan muodon (*Ettekä te voi erotella, että...*).

Saarnatutkijat ovat nähneet me-muodon käytön sekä myönteisenä että kielteisenä piirteenä. Leiberin mukaan sillä vahvistetaan yhteenkuuluvuutta ja kutsutaan yhteiseen toimintaan. Hänen aineistossaan papit saattoivat käyttää saarnassaan me-muotoa myös kertomaan instituution kannan johonkin asiaan.¹⁰⁶ Jukka-Pekka Puron mukaan me-muodon käytöllä saarnaajat tavoittelevat mielikuvaa läheisestä papista osana seurakuntaa, yhtenä *meistä*. Laskeutumalla puheessaan tavallisen kuulijan tasolle puhuja myös varmistaa, että kuulija ei pidä saarnaa ulkokohtaisena.¹⁰⁷ Voitto Huotari puolestaan varoittaa me-muodon mahdollisesti vähentävän saarnaajan uskottavuutta: kaikki kuulijat eivät millään voi jakaa kaikkea papin me-muodossa ilmaisemaa ajattelua tai kokemuksia.¹⁰⁸ Samoilla linjoilla on Eero Huovinen mainitessaan, että me-muodossa on nykyään entistä vaikeampaa saarnata: liian moni voi tuntea jäävänsä siitä ulkopuoliseksi.¹⁰⁹ Myös Hans van der Geestin mielestä *me* on omiaan estämään viestin perillemeno: kuulija alkaakin panna vastaan puhujan ajatuksille. Geestin mukaan saarnaaja saattaa käyttää me-muotoa myös keinona piiloutua, silloin kun hänen tulisi käyttää minä- tai sinä-muotoja.¹¹⁰ Oma tutkimukseni osoittaa, että me-muoto on edelleen vahva saarnan ominaispiirre, jota voi käyttää onnistuneesti, yhteenkuuluvuutta rakentaen ja kuulijan kasvoja suojellen, tai epäonnistuneesti niin, että kuulija ei voi kokea olevansa osa puhujan *meitä*.

3.6 Sinä ja kuulijan muut puhuttelut

Aineistoni saarnojen ominaispiirteeksi nousi myös puhujan pyrkimys puhutella kuulijaa. Tämä toteutui monin tavoin. Edellä on jo käsitelty retoriset kysymykset,

¹⁰⁶ Leiber 2003, 86–87.

¹⁰⁷ Puro 1998, 25–26, 33.

¹⁰⁸ Huotari 1987, 61–62.

¹⁰⁹ Huovinen 2016, 60.

¹¹⁰ Geest 1981, 40, 46; Lampinen 1990, 182.

joissa osassa on kyse kuulijan puhuttelusta (ks. kappale 3.3.). Muotonsa puolesta ne kuuluvat eri piirrelukkaan, enkä käsittele niitä enää lainkaan tässä kappaleessa. Retoristen kysymysten lisäksi aineistoni saarnaajat puhuttelivat kuuliensa eksplisiittisesti saarnan alkutervehdyksissä, nimeämällä kuulijan tai kuulijat jossain kohtaa saarnaa sekä käyttämällä sinä- tai te-muotoa erityyppisissä puhetuotoksissa.

Tervehdyksiä ja kuulijan eksplisiittisiä nimeämisiä oli aineistossa vähän. Vain kaksi puhujaa oli kirjoittanut saarnansa alkuun kuulijoiden tervehdyksen.¹¹¹

Veljet ja sisaret Jeesuksessa Kristuksessa. (saarna 1)

Rakkaat kristityt Kymenlaaksosta ja Rengosta! (saarna 11)

Tervehdyksellä puhuja kohdisti puheensa kuulijoille ja näin herätti yhteyden heihin. Samalla kuulijajoukko määriteltiin kontekstin mukaiseksi. Saarnassa 11 tulkitsen olleen kyse jumalanpalveluksesta, jossa olivat mukana Kymenlaaksoon seurakuntavierailulle saapuneet renkolaiset. Tervehdyksen avulla saarnaaja samalla kertoi koko kuulijajoukolle vierailijoista tai halusi korostaa joukon koostumusta heille itselleen (siinä tapauksessa, että kuulijat todellakin olivat vain Rengosta ja Valkealasta).

Jukka-Pekka Puron aineistossa oli tavallista, että puhuja aloitti saarnan tervehdyksellä *Rauha ja armo teille*. Puro tulkitsi tervehdyksen edustavan kristinuskon kielellisiin arvoihin sidoksissa olevaa aloitusta. Sen merkitys on hänen mukaansa kokemuksellinen: se ottaa kuulijan osaksi seurakuntaa ja yhdistää kuulijat hiljentymään ja keskittymään.¹¹² Puro aineiston tervehdys juontaa juurensa useisiin Uuden testamentin kirjeisiin.¹¹³ Nykykäytöstä se vaikuttaa aineistoni perusteella poistuneen.

Saarnoissa 1 ja 11 saarnaajat puhuttelivat kuulijoitaan myös keskellä puhettaan, yleisnimityksellä. Puhuttelulla puhuja vaikutti pyrkivän herättämään kuulijaa, varmistamaan, että nämä ovat kuulolla.

Siksi Raamattu kehottaa teidä renkolaiset ja meitä kymenlaaksolaisia: "Kun siis te, rakkaat ystävät, olette ennalta selvillä tästä kaikesta, niin olkaa varuillanne..." (saarna 11)

¹¹¹ Koska tämän tutkimuksen aineisto on tekstimuodossa, on toki myös mahdollista, että saarnaaja on vain jättänyt tervehdyksen kirjoittamatta saarnaansa ja puhetilanteessa tervehtinyt kuulijoitansa spontaanisti. Korostan tässä yhteydessä myös, että analyysissäni nousivat esiin saarnan aloituksista nimenomaan tervehdykset, eivät aloitukset yleensä. Tarkastelin aloituksia kuitenkin intertekstuaalisuutta pohtiessani (ks. kappale 3.1).

¹¹² Puro 1997, 24–25. Saarnojen aloituksia tarkastelleiden Huotarin (1987) ja Pitkäsen (2010) tutkimuksissa tervehdykset eivät nouse esiin.

¹¹³ Ks. Raamattu, esim. Room. 1:7.

Ystävät, yhteinen kristillinen uskomme ei todista tällaisesta Jumalasta. Hän ei ole paha. (saarna 1)

Kahdessa saarnassa (1, 26) oli puolestaan keskellä saarnaa puhuttelu, jolla saarnaaja kohdisti puheensa erityiselle, rajatulle osalle kuulijoita. Tällainen puhuttelu edellyttää luonnollisesti, että kuulijajoukossa tiedetään olevan erityinen ryhmä. Kummatkin aineiston saarnat, joissa tällaista välipuhuttelua käytettiin, olivat konfirmaatiomessusta.

Toivomme Teille hyvät nuoret suojelusenkelin läheisyyttä. (saarna 26).

Lisäksi aineistossa oli puhetuotoksia, joissa kuulijaa puhuteltiin sinä- tai te-muodolla avoimen suoraan tai edellä kuvatuin keinoin¹¹⁴. Puhuttelevia puhetuotoksia oli pääasiassa kolmenlaisia, joskin kyse on lähinnä puhuttelun sisällöllisistä sävyeroista. Osa puhuttelusta vaikutti hengellisesti puhuttelevilta.

Oletpa sitten missä tahansa oksalla, sinun ei tarvitse jäädä sinne. Oletpa sitten yhtä syntinen kuin Sakkeus, tai vielä syntisempi, Jeesus kutsuu Sinua tänään nimeltä. Tärkeätä ei ole se, kuinka kiltisti olet onnistunut elämään. Tärkeätä on tulla Jeesuksen luo, kun Hän kutsuu sinua. -- Ja näinhän voi meidänkin kohdallamme tänään olla. Eivät nuo asiat ole vain kaukaista historiaa. Tänäänkin Jeesus kutsuu Sinua nimeltä. Hän tahtoo vakuuttaa Sinulle: "Poikani ja tyttäreni, sinun syntisi annetaan sinulle anteeksi." Ja Hän tahtoo kutsua Sinut juhla-aterialle tänne alttarille. (saarna 10)

Osa sinä- tai te-muodossa puhuttelevista puhetuotoksista pyrki puolestaan ohjaamaan ja neuvomaan kuulijaa. Näissä muodoissa puhuja käytti usein imperatiivia eli käskymuotoa.

Taas huomio vaan siinä omassa leiviskässä. Jos joku on saanut armolahjan herättää joku kuolleista, niin älä sinä keskity siihen, vaan omaasi. Jos joku puhuu kielillä ja se on Jumalasta lähtöisin, niin anna hänen puhua Raamatun antamien ohjeiden mukaan, älä kiellä sitä, mutta älä myöskään kadehdi sitä itsellesi, jos sitä armolahjaa ei ole sinulle annettu. Huomio siihen omaan leiviskään. (saarna 18)

Älkää hukatko armoa! Armo on ristissä, ja risti on ollut alusta, ja on nyt, ja on aina. Tehkää ristinmerkki + ja katsokaa ristin todellisuuteen. (saarna 1)

Kolmas puhuttelutyyppeä oli neutraalein, ja se liittyi yleensä johonkin neutraaliin tekemiseen (esimerkiksi saarna 9). Monikon toisen persoonan eli te-muodon

¹¹⁴ Tällaisia muotoja oli muualla kuin retorisisissa kysymyksissä esimerkiksi saarnoissa 1, 10, 11, 12, 18, 25. Saarnan 13 te-puhuttelun olen käsitellyt kappaleessa 3.4., sillä kyseisessä puhetuotoksessa tulkitseen minä-, sinä- ja te-muodon yhdessä luovan semanttisesti me-muodon.

käyttö oli aineistossani erittäin vähäistä, ja sitä käytettiin nimenomaan tällaisissa neutraaleissa konteksteissa (esimerkiksi saarna 10 ja 26).¹¹⁵

Millaisia vuosia tai vaiheita Sinä olet omalla kohdallasi odottanut täytyväksi?
(saarna 9)

Jos katsoitte lasten piirtämiä kuvia tarkkaan, huomaisitte, että portti oli keskellä vahvaa muuria. Portti johti muurin ympäröimään kaupunkiin. Tällaisia kaupunkeja ei ole Suomessa lainkaan. (saarna 5)

Tiedätkö, mitä se "sakkeus" tarkoittaa suomeksi. Se tarkoittaa "puhdasta". 10

Pyydän Teitä nuoret nyt tulemaan alttarin eteen. 26

Sinä oli minä-muodon lailla aineistossani moniääninen, mutta kapeammin. Sitä käytettiin kuulijan puhuttelun lisäksi geneerisesti, tarkoittamaan ihmistä yleensä (esimerkiksi saarna 6) sekä kuvitelluissa sitaateissa, joissa puhuja otti kuvitellun puhujan roolin (esimerkiksi saarna 21). Tällöin puhuttelu ei yleensä viitannut kuulijaan, vaan kuviteltuun ihmiseen tai Jeesukseen.¹¹⁶

Kiusaajan kanssa kamppailu ei ole koskaan reilua. Kiusaaja on saalistaja, hän odottaa heikkoa hetkeä. Kysymys ei ole voimien mittelöstä, vaan siitä että sinä lankeat, jäät saaliiksi, vangiksi ja lopulta synti tuhoaa sinut. (saarna 6)

Palmusunnuntai on tervetuloa toivottavan ihmisen pyhä. Ole tervetullut, olemme odottaneet tuloasi. Ilman sinua olisimme vähemmän. Virpoja viestii virvottavalle, että ilman sinua keskeltämme puuttuisi jotain korvaamatonta. (saarna 21)

Suora puhuttelu vaikuttaa aineistoni perusteella puhujakohtaiselta ominaisuudelta. Esimerkiksi yhdellä saarnaajalla suoraa sinä-puhuttelua oli kaikissa hänen neljässä saarnassaan, ja toisaalta monelta saarnaajalta suora puhuttelu puuttui kokonaan. Myös Leiberin mukaan suora kuulijaan viittaaminen yksikön tai monikon toisella persoonalla on hyvin yksilöllistä. Joku viittaa kuulijaan kerran, toinen käyttää puhuttelua läpi saarnan kulkevana retorisenä kuviona.¹¹⁷

Leiberin mukaan puhuttelun tarkoituksena on saada yhteys kuulijaan ja tehdä häneen vaikutus.¹¹⁸ Puro tulkitsi oman aineistonsa pohjalta saarnaajan käyttäneen sinä-muotoa, kun asia liittyi kuulijan itsensä tekemiin päätöksiin. Sinä-

¹¹⁵ Myös Inkeri Leiberin aineistossa te-muotoa käytettiin. Leiber 2003, 83.

¹¹⁶ Sinä-muotoa oli lisäksi lukuisissa Raamattu-sitaateissa, jotka rajaavat tässä varsinaisen puhuttelun käsittelyn ulkopuolelle. Lisäksi saarnan 10 lopussa olevassa rukouksessa *Sinä*llä viitattiin Jeesukseen.

¹¹⁷ Leiber 2003, 81.

¹¹⁸ Leiber 2003, 81.

muoto on Puron mukaan tehokas ja elämyksellinen kohdentamistapa.¹¹⁹

Ruotsalaisen Per Petrénin mielestä saarnan tulisikin olla nimenomaan *puhuttelu*. Puhuja ei saisi puhua yleisesti *ihmisistä* tai *meistä*, vaan saarnaajan pitäisi uskaltaa sanoa kuulijalle: *sinä, sinua varten*. Liian yleisessä tai suuntaamattomassa saarnassa on Petrénin mukaan vaarana, että sen päätehtävä, synnyttää ihmisessä oivallus evankeliumin totuudesta juuri hänen kohdallaan, ei toteudu.¹²⁰ Sanoman kohdistaminen kuulijalle yksikön toisessa persoonassa on ollut tärkeä elementti varhaisessa herännäisjulistuksessa.¹²¹ Petrénin kirjan kokonaisuudesta tulkitseen hänen teologiansa ammentavan pietistisestä ajattelusta, joten puhutteluun ohjaaminen voi liittyä hänen teologiseen taustaansa. Myös Markku Heikkilän maailmansotien väliseltä ajalta oleva herännäissaarna-aineisto noudattaa lähes kokonaisuudessaan tätä suoran puhuttelun perinnettä.¹²²

Eero Huovinen puolestaan varoittaa liian kohtikäyvästä puhuttelusta, jolla ihmistä kehoitetaan toimimaan hengellisesti oikein. Hän muistuttaa, ettei armo ole palkkio oikeasta ratkaisusta, vaan Jumalan lahjaa. Huovisen mukaan siksi olisikin puhuttava siitä, mitä Jumala tekee, eikä siitä, mitä ihminen tekee. Saarnan puhuttelun tulisi olla hengellistä, ei psykologista.¹²³

3.7 Toisto ja rinnastus

Toisto oli silmäänpiistävä ja runsas piirre aineistossani.¹²⁴ Sitä ilmeni monella tasolla, mutta etenkin lauserakenteissa niin, että esimerkiksi subjekti ja predikaatti toistuvat. Puhetuotokseen tuli toiston myötä toisaalta julistavaa, todistavaa tyyliä ja ilmaisun voimaa (esimerkiksi saarnat 6, 14 ja 26), toisaalta runollisuutta (esimerkiksi saarna 23).

Jos kerran olet Jumalan Poika – miksi kärsit kuin ihminen. Miksi et ota omaasi, miksi et vaadi parempaa kohtelua. (saarna 6)

Jeesusta käskettiin pakenemaan. Tämä ei paennut. Hän otti vastaan erialaisuuden uhan. Hän on rauhanruhtinas. Hän kutsuu seuraamaan. (saarna 14)

Uskossa ei ole kysymys siitä, että pitäisi vääntää jotain erikoista. Uskossa on kysymys siitä, että löytää jotain, mikä on hyvin luonnollista ja läheistä. Uskossa on kysymys siitä, että löytää sydämensä äänen. (saarna 26)

On taho, jota sanat eivät hämää. On taho, jolle voi ja tulee olla sitä, mitä on. On Jumala. (saarna 23)

¹¹⁹ Puro 1998, 33.

¹²⁰ Petréni 1994, 73.

¹²¹ Heikkilä 1984, 34–35.

¹²² Heikkilä 1984, 34–35.

¹²³ Huovinen 2015, 113–114.

¹²⁴ Toistoa esiintyi esimerkiksi saarnoissa 1, 5, 11, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 26.

Toisto oli usein kolminkertaista, mutta sitä saattoi ilmetä useammankin kerran peräkkäin ja toisaalta useassa kohdassa (esimerkiksi saarna 5).

Hän tulee myös tänne Suomeen meidän luoksemme. Hän on myös meidän kuninkaamme. Hän saapuu pelastamaan meitä. Hänelle me haluamme avata porttimme. (saarna 5)

Hän haluaa poistaa sen vihollisen, joka on tullut ulkoapäin. Hän haluaa poistaa myös sen vihollisuuden, joka on sisällä päin. Hän tuo rauhan ihmisten ja Jumalan välille. Hän tulee rakentamaan rauhaa myös ihmisten kesken. Hän tuo oikeudenmukaisuuden heikoille ja sorretuille. (saarna 5)

Usein toisto vaikutti myös lauserakenteeseen ja teki tekstistä pääausepainotteista (esimerkiksi saarna 11).

Pietari oli Jeesuksen renki. Pietarille annettiin tehtäväksi hoitaa Jeesuksen kirkkoa, Jeesuksen seuraajia. Pietarille ja apostoleille annettiin taivasten valtakunnan avaimet. (saarna 11)

Toiston kanssa esiintyi myös ellipsejä:¹²⁵ jokin sana jätettiin toistamatta tyylin vuoksi.

Siellä on Isä, siellä [ellipsi] Vapahtaja, siellä [ellipsi] jo monet edeltä menneet rakkaat. (saarna 11)

Ominaispiirteeksi erottuivat myös rinnastukset eli parafrasisit: sama asia sanottiin useammalla samaa tarkoittavalla sanalla.¹²⁶ Samankaltaisuutensa vuoksi toistosta ja rinnastuksesta muodostui yhteinen luokka: molemmat toimivat retorisenä keinona ja ne vahvistivat puhujan viestiä tai vaikuttivat sen tyyliin. Rinnastuksia oli kuitenkin aineistossani vähemmän ja harvemmallalla saarnaajalla kuin toistoa. Niissä toteutui myös samaa kolminkertaisuutta kuin toistossakin.

Mutta kaikkien päämäärä on sama: todistaa koko elämällä ylösnousseesta Vapahtajasta, elävästä Jumalasta, Jeesuksesta Kristuksesta. (saarna 2)

...myös uusi vuosi 1998 on alkanut, toteutunut. Kulunut vuosi -97 on saattanut olla jollekin vuosi, jota oli joko pelännyt tai odottanut, joka tapauksessa toivonut, että se jo täyttyisi, tulisi täyteen. (saarna 9)

Me olemme syntisiä, poispoikenneita ja erehtyneitä. -- Hän on meidät lunastanut, omakseen ostanut, laumaansa liittänyt. -- Mutta silti tiedän olevani maailmaan heitetty, orpo kulkija, ohikulkumatalla. (saarna 11)

Hän [Sakkeus] oli umpikiero, läpeensä mätä, elämänsä pilannut, itsensä ryvettänyt. Sakkeus oli synnin likaama, ei puhdas missään mielessä. -- Hänestä tuli muuttunut mies. Puhdas mies. Nimeltä kutsuttu. (saarna 15)

On tapahtunut odottamatonta, hallitsematonta, ihmeellistä, selittämätöntä. (saarna 21)

¹²⁵ Ellipsi on keino välttää toisteisuutta. Jotakin osaa ei toisteta ja näin kahdella perättäisellä lauseella tai lauseenosalla on jokin yhteinen jäsen. VISK, § 1177.

¹²⁶ Rinnastuksia oli esimerkiksi saarnoissa 2, 9, 11, 12, 15 ja 21.

Myös Puro löysi aineistostaan toiston retorisena keinona. Sitä käytettiin sekä luomaan teeman yhtenäisyyttä että esteettisenä keinona rikastuttaa kieltä.

Vaikuttavuutta tavoittelevaa toistoa Puro ei aineistostaan juuri löytänyt.¹²⁷

Leiberin mukaan toisto voi olla retorinen ja vuorovaikutuksellinen keino, mutta puhuja voi toistolla myös työstää puhettaan, hakea sopivaa termiä tai tarkentaa informatiivista kuvaustaan. Leiber tulkitsi toiston luovan toisinaan

”*mantramaisuutta, jonka merkityksen voi tulkita suggestiiviseksi kuulijaan vaikuttamiseksi*”.¹²⁸ Aineistoni on tässä mielessä lähempänä Leiberin kuin Puron aineistoa: useimmat analyysissäni esiin nousseet toistot ja rinnastukset toimivat vaikuttavuuden elementteinä.

Aineistoni viittaa myös siihen, että toisto ja rinnastus ovat puhujakohtaisia keinoja: jompaakumpaa tai molempia käytti yksi saarnaaja kaikissa ja muutama kahdessa tai kolmessa neljästä saarnastaan. Useilla saarnaajilla ei toistoa esiintynyt lainkaan. Jari Jolkkonen muistuttaa, että toistoa tulee käyttää hallitusti. Näin käytettynä se on kaunopuheinen tapa takoa keskeinen asia kuulija tajuntaan ja herättää kuulijassa tunteita.¹²⁹

3.8 Runollisuus

Runollisuus (poettisuus) muodostui kokoavaksi luokaksi useammalle erilaiselle ilmiöille, joita yhdistää runomaisuus, *runoa muistuttava tyyli*. Runollinen tyyli poikkeaa selkeästi yleiskielestä tai asiatekstityylistä: runoissa käytetään runsaasti kielikuvia ja vertauskuvia, joita ei tarvitse perustella. Runojen selkeys voi myös olla omalaatuista, sisäistä ja suhteellista. Edellä kappaleessa 3.7 olen kuvannut *toistoa ja rinnastuksia*, jotka osaltaan toivat saarnoihin runollista tyyliä, mutta muodostivat oman luokkansa.

Siellä on Isä, siellä Vapahtaja, siellä jo monet edeltä menneet rakkaat. (saarna 11)

Runollisuus-luokkaan kuuluvia piirteitä ovat muun muassa kielikuvat eli metaforat ja vertaukset.¹³⁰ Esimerkiksi saarna 5 oli suorastaan ladattu kielikuvin.

Tästä päivästä voi hyvin sanoa, että se on porttipäivä. -- Mutta astuminen adventin portista ei vie meitä vielä perille. Matkaa joulun iloon on tehtävä vielä monen portin kautta. -- Me uskomme että pelastaja on saapunut keskellemme. Hän on

¹²⁷ Puro 1998, 41–44.

¹²⁸ Leiber 2003, 108, 142.

¹²⁹ Leiber 2003, 108.

¹³⁰ Vertauksessa tarkoite ja siihen rinnastettava vertauskohde yhdistetään usein kuin-sanalla. Metaforassa kuvattava ja kuva ovat kiinteämmässä yhteydessä, vuorovaikutuksessa toisiinsa. Siinä tapahtuu eräänlainen nimenvaihto: tarkoitteesta käytetään sellaista nimeä, joka normaalisti kuuluu toiselle tarkoiteelle. Kuva ja kuvattava ovat peräisin eri käsitteistyksistä. (Kela 2014, 332; Oksanen 2014, 147–148.)

kuninkaamme, hän on rauhan ruhtinas. Näkykseen tänä adventtina lippumme kauas, että vapahtajamme Jeesus tietää tulla hänelle valmistettua tietä pitkin avoimista porteista sisälle. -- Nyt on vain lippu kohotettava. Mutta mikä on meidän lippumme? Se on siinä, kun me saarnan jälkeen nousemme tunnustamaan uskomme uskontunnustuksen sanoin. Se on kuin lipunnosto. Se on merkki kaikille kansoille siitä mihin me uskomme ja kenen joukoissa seisomme. (saarna 5)

Uskonnollinen kieli ja Raamattu sen pohjana käyttävät runsaasti kielikuvia: niiden avulla on mahdollista kuvata näkymätöntä todellisuutta.¹³¹ Suuri osa aineistoni vertauksista ja kielikuvista onkin helppo tulkita juontuvaksi Raamatun kielestä ja vertauksista.

Tämä tie oli ehdottoman rakkauden tie ja se tulisi olemaan hyvin vaikea ja tuskallinen. -- Vain elämä Kristuksen yhteydessä, vaeltaminen hänen seurassaan tuo meille ravintoa todellista elämää varten. Siksi emme saa jättää vaeltamistamme kesken lankeemuksenkaan hetkellä. (saarna 7)

Joissain aineiston saarnoissa saarnaajan tyyli oli kokonaisvaltaisesti runollista. Tällaisia olivat esimerkiksi saman saarnaajan saarnat 21, 22 ja 23. Tyyliä oli tajunnanvirtamaisuutta, joka muodostui erilaisten tunnelmakuvien jatkumosta. Näkökulmat saattoivat vaihtua nopeasti eikä puhetuotosten välillä ollut välttämättä ainakaan kieliopillista sidoksisuutta (esimerkiksi saarna 22).

Kielikuvia käytettiin runsaasti (esimerkiksi saarna 21).

Kaiken ikävä on tulla yhteen ja olla yhdessä. Ikävä on niin suuri, että se elättää suurisuiset diktaattoritkin. Ne, joiden lupaukset ykseydestä ovat kaiken kattavia ja kaiken sulkevia. Pyhä Isä, suojele heitä, lapsiani ja lastenlapsiani ja kaikkia läheisiä. Pyhä Isä siunaa ja varjele kaikkia vaaroissa olevia. Ikävissään ihminen rukoilee ja pyytää. Äitien rukoukset me tiedämme – ja tunnemme sydämissämme. Sydämen rukous ei sammu vaikka Suvivirsi sammuisi. (saarna 22)

Pääsiäisen käsi on hämmästyksestä kohonnut käsi. Pääsiäisaamuna haudalla oli vain hämmästyksestä kohonneita käsiä; pyörtyneen sotilaan käsi; haudalle rientäneiden Jeesuksen ystävien kädet; Jeesuksen haavoja tunnusteleva Tuomaan käsi. Pääsiäisenä käsi ei nouse näyttämään suuntaa, osoittamaan toista, pyytämään kaiken selittävää puheenvuoroa. Pääsiäisen käsi nousee hämmästyneenä varjostamaan kirkasta valoa. (saarna 21)

Osassa aineiston saarnoja runomaisia puhetuoksia käytettiin muuntyyppisten puhetuotosten rinnalla¹³². Ensimmäinen esimerkki saarnasta 20 (alla) on tyyliiltään lähempänä asiatekstiä, jälkimmäinen puolestaan lähempänä runollista tyyliä.

Naiset saivat eteenpäin vietäväksi myös viestin: Menkää Galileaan. Se tarkoitti, ettei kaupungissa nyt enää ollut enempää vaan että piti palata tutuille seuduille, kotoisan murteen ja kotoisten maisemien ja ihmisten pariin. Tämä tarkoittaa sitä, että Jeesuksen ylösnousemus ei kuulu jonnekin toisaalle tai toisille ihmisille vaan juuri tähän elämään ja elämänpiiriin, jossa olemme. (saarna 20)

Kehotuksella on hyvä horisontti. Pelkkä totuus on kova ja ankara. Rakkauteen yhdistyneenä totuus on evankeliumi ja perimmältään Jeesus Kristus itse. Hän on

¹³¹ Ks. esim. Oksanen 2014, 147–148.

¹³² Tällaisia puhetuoksia oli esimerkiksi saarnoissa 14 ja 20.

Jumalan elävä ja pysyvä Sana, Hän, Jeesus Kristus itse. Rakkauteen yhdistyneenä totuus on evankeliumi ja perimmältään Jeesus Kristus itse. (saarna 20)

Myös Puro ja Leiber kiinnittivät tutkimuksissaan huomiota metaforiin ja vertauksiin. Leiberin aineistossa oli runsaasti Raamattuun pohjautuvia, mutta myös tavanomaisesta uskonnollisesta kielenkäytöstä poikkeavia metaforia.¹³³ Puro löysi oman aineistonsa saarnaajilla varovaisuutta sekä metaforien että vertausten käyttöä kohtaan. Niiden tehtävä on hänen mukaansa tuottaa kuulijalle elämyksellisyyttä ja lisätä käsiteltävän aiheen syvyyttä. Riskinä ovat väärinymmärrykset ja tuntu itsetarkoituksellisesta kaunopuheisuudesta.¹³⁴ Omassa aineistossani kuulijaa saattavat haastaa erityisesti kokonaisuudessaan runolliset saarnat, joita kuvasin edellä. Tällaisen saarnan kuunteleminen voi käydä raskaaksi, jos kuulija keskittyy yksityiskohtiin kokonaisuuden sijaan. Runollinen tyyli voi kuitenkin auttaa käsittelemään vaikeita asioita (kuten pääsiäisen tapahtumat saarnassa 21) ja samalla antaa esteettistä mielihyvää.

Siv Lundström havaitsi tutkimansa saarnaajan, runoilija-pastori Nils Bolanderin hyödyntävän runollista kieltä pyrkimyksessään vaikuttaa kuulijoihin. Bolander otti selkeästi etäisyyttä aikansa perinteiseen saarnakieleen. Rikkaan ja uudenlaisen kuvakielen lisäksi hän käytti muun muassa maalailtavaa kieltä raamatunkertomuksia läpikäydessään ja kauniita tunnelmakuja hienovaraisia asioita pohtiessaan. Toisaalta hän hyödynsi myös rohkeasti suggestiivisia ja dramaattisiakin ilmauksia (*Han [Jesus] sköt skarpt från predikstolen. Det luktade krut och inte parfym av hans ord.*). Bolander-tutkijat ovat muistuttaneet, että kielen ja sen käyttäjän persoonan välillä on saarnassakin kiinteä yhteys: jotkut Bolanderin käyttämät kielikuvat toisen saarnaajan käyttäminä olisivat vaikuttaneet banaaleilta.¹³⁵

3.9 Huumori ja leikki

Aineistoni saarnoissa huomiota kiinnitti myös huumori. Saarnassa 7 saarnaaja kertoi tarinan poliitikosta, joka kuoltuaan pyytää viisaana neuvottelijana Pietaria näyttämään, millaista taivaassa ja helvetissä oikein on. Helvetti näyttää mukavammalta, joten poliitikko päättyy sinne. Kun todellisuus sitten onkin toisenlainen, poliitikko valittaa asiasta, mutta saa karun vastauksen: ”*Kyllähän sinä poliitikkona tiedät, että lupauksiin ei voi aina luottaa.*” Tarina oli esimerkki valehtelemisestä, jota saarnaaja sitten vertasi paholaisen valehteluun. Vitsillä

¹³³ Leiber 2001, esim. 76, 96.

¹³⁴ Puro 1997, 25–27.

¹³⁵ Lundström 2015, 239–246.

eittämättä kuitenkin haettiin saarnaan keveyttä ja vaihtelua, elävää tyyliä, jonka avulla kuulija pysyy hereillä.

Saarnassa 10 saarnaaja vertasi syntien anteeksi antamista pesuaineiden käyttöön keventävällä viittauksella mainokseen.

Likaisesta miehestä tuli kertarysäyksellä puhdas. Niin kuin vanhassa Andy-mainoksessa sanottiin: "Andy suorastaan räjäyttää lian pois". Tai Ariel-mainoksessa sanottiin, että Ariel ei vain puhdistaa, vaan syväpuhdistaa. (saarna 10).

Huumoria oli myös saarnassa 14, kun saarnaaja totesi profeetan kivittämisestä kertovan päivän tekstin vaikuttavan kaukaiselta: *Ainakaan omassa tuttavapiirissäni ei ole yhtään kivitettyä profeettaa*. Myös saarnassa 24 voi muutaman kohdan tulkita huumoriksi.

Eikö todella voisi vain keskittyä nauttimaan kesästä, valosta ja lämmöstä (ainakin jos sellaisia olisi)? (saarna 24)

Yhdessä saarnassa puhuja liitti puheeseensa leikinvetämisen. Kyseessä oli perhemessu, ja Jesajan kirjan tekstiä elävöitettiin leikillä.

Muistatko miten Jesajan kirjan tekstissä tehtiin tietä: Lähtekää, menkää ulos porteista - Marssitaan, tehdään pään päälle portti... (saarna 4)

Aineistoni poikkeaa huumorin suhteen Leiberin saarna-aineistosta, jossa papit eivät tee lainkaan ”naurualoitteita”. Leiber viittaa tutkimuksessaan saarnojen osalta vain muutamaankin yksittäiseen ironiseen ilmaukseen. ”*Kirkosta puuttuu nauru*”, hän toteaa.¹³⁶ Oma aineistoni viittaa kuitenkin siihen, että huumorin käyttöä on saarnassakin ja että se on puhujakohtaista. Huovisen mukaan vitsit voivat auttaa saarnan sanoman perillemenoaa. Hän kuitenkin muistuttaa, ettei niistä saa tulla itsetarkoitus.¹³⁷

3.10 Retoriset lopetukset

Myös joidenkin saarnojen viimeiset puhetuotokset, lopetukset, kiinnittivät huomiota. Analyysissä nousivat esiin nimenomaan erillisen retorisen ilmauksen sisältävät lopetukset, eivät siis lopetusten sisällöt. Tästä juontuu myös luokan nimi.¹³⁸ On kuitenkin huomattava, että tämän aineiston lopetusten tarkastelu jää vaillinaiseksi, sillä saarnaajat olivat merkinneet lopetuksensa hyvin eri tavoin. Kaikkien saarnojen osalta ei ole mahdollista tietää, mitä saarnan lopun jälkeen palveluksessa varmasti tapahtui. Jumalanpalvelusten kirjan kaavan mukaisesti

¹³⁶ Leiber 2003, 112, 268, 278.

¹³⁷ Huovinen 2015, 299–300.

¹³⁸ Vrt. esim. Huotari (1987, 54–55.), joka tarkasteli lopetuksia nimenomaan sisällölliseltä kannalta, saarnan lopettavien aihepiirien kautta.

saarnaa seuraa uskontunnustus¹³⁹. Siihen eksplisiittisesti johdattivat puhujat saarnassa 4, 24 ja 26.

Siihen voimme nyt tunnustautua kuuluvamme nousemalla lukemaan yhteen ääneen apostolisen uskontunnustuksen: (saarna 24)

Oman ryhmänsä muodostivat aamen-lopetukset¹⁴⁰. Saarnat 1 ja 11 päättyivät samantyyppiseen ”pienen kunnian”¹⁴¹ loppuosaan, joka sisältää aamenen.

Saarnassa 10 oli viimeisenä puolestaan selkeä rukous, joka päättyi aameneen.

Saarnoissa 13, 15 ja 17 aamenen tarkoituksena vaikutti olevan vahvistaa puhujan omaa, edeltävää viestiä tai vain ilmoittaa, että saarna päättyy.

Tällä Jahvella on tänäkin iltana kaikki valta ja voima julistaa Sinulle täydellinen syntien anteeksiantamus Jeesuksen nimessä ja veressä. Amen (saarna 13)

Tänään on armon päivä kaikille ja tänään saa turvata Jeesukseen. Aamen.(saarna 15)

Saarna 7 päättyi saarnaajan rukoilukehotukseen: *Rukoilkaamme*. Analyysissä nousi esiin myös saarnan 12 lopetus. Siinä puhuja viittaa ensin ehtoollispöytänsä ja toteaa sitten: *USKO ja NAUTI!*

Analyysieni jälkeen kävin aineistoni lopetukset läpi tarkastellen, millaiseen puhetuotoksen tavoitteeseen saarnat päättyivät.¹⁴² Selkeästi suurin osa saarnoista päättyi *uskon kokemuksen synnyttämiseen* pyrkivään puhetuotokseen. Tämän voi karkeasti tulkita olevan lähellä Huotarin 80-luvun tulosta, jossa joka toisessa saarnassa nousivat esiin muun muassa Jumalaan ja hänen huolenpitoonsa turvautuminen sekä uskonelämän vaaliminen ja seurakuntayhteys.¹⁴³ Perinteisesti saarnaan onkin kuulunut ”lopetusformula”, jonka tehtävänä on kiteyttää ja syventää kaikki edellä sanottu. Formulot voivat onnistuessaan olla iskeviä, epäonnistuessaan kliseoituneita.¹⁴⁴

¹³⁹ Kaavan mukaan on myös mahdollista siirtää yleensä palveluksen johdanto-osassa toteutettava yhteinen rippi saarnan jälkeen. (Ks. Jumalanpalvelusten kirja, 2014.) Tällaisesta ei ollut viitteitä tämän tutkimuksen aineistossa Puro aineistossa saarnat päätettiin ajan suositusten mukaan avioliittoon siunattujen, kastettujen ja kuolleiden nimien lukemiseen sekä muihin kirkollisiin ilmoituksiin. Puro piti tapaa elämyksellisenä: seurakunta sai kokea kirkon olevan seurakuntalaistensa elämässä läsnä. (Puro 1998, 35–36.)

¹⁴⁰ Aamen on hepreaa ja tarkoittaa varma, luotettava, varmasti, totisesti, tapahtukoon niin. Useimmiten aamen käännetään ilmaisulla totisesti. Sana voi esiintyä paitsi rukouksen, myös ylistyksen päätössanana. Aamenesta öylättiin, 2016.

¹⁴¹ ...niin kuin oli alussa, nyt on ja aina, iankaikkisesta iankaikkiseen. Aamen. (saarna 1).

Saarnassa 11 oli myös vastaavantyyppinen ylistyslause, mutta se oli osa loppuun luettua sitaattia Toisesta Pietarin kirjeestä.

¹⁴² Katso kappaleet 4.6 ja 6.1.

¹⁴³ Huotari 1987, 54–55.

¹⁴⁴ Suojanen 2001, 222. Katso myös Davis (1958, 192–193): ”Saarna pitää lopettaa, se ei saa vain loppua.”

3.11 Prosodiset merkit

Aineistossa oli myös välimerkkejä ja kirjasinten käyttöä, jotka tulkitsin puhujan omaa äänenkäyttöä ohjaaviksi, kuten huutomerkki ja versaalit.¹⁴⁵ Nämä muodostivat oman pienen prosodisten¹⁴⁶ merkkien luokkansa. Aineiston muodon vuoksi prosodisten piirteiden tarkastelu jää tässä tutkimuksessa luonnollisesti näiden saarnaajan tekemien merkintöjen varaan. Esiin nousevana piirteenä ne kuitenkin osoittivat, että äänenkäyttö on saarnalle olennainen piirre.

Tämä on ristin todellisuus: meidän vuoksemme Jeesus kuoli. Elämässämme tämä todellisuus jää usein taka-alalle! Kyllä, me olemme syntisiä, mutta... (saarna 1)

Kirkastuminen EI OLLUT ihmisen sisäinen kokemus. -- Ei, vaan Kirkastusvuorella oli kyse JUMALAN toiminnasta. (saarna 12)

Huomattakoon vielä, että kyse on pelosta JA RAKKAUDESTA. (saarna 28)

Yhdessä saarnassa puhuja oli kirjannut käsikirjoitukseensa huokauksen, jolla lienee tarkoitus korostaa paheksuntaa saarnaajan edellä kuvaamaa asiaa kohtaan.

Uusi ilmiö näissä muuten on se, että entistä suoremmin ja röyhkeämmin niissä vaaditaan rahalahjoituksia ja vihjataan, että mitä suurempi lahjoitus, sitä suurempi siunaus. Tällainen on esim. Helsinkiin puhumaan tulossa oleva David Herzog, jonka tilaisuuteen ollaan kuulemma täältä Pohjois-Karjalastakin oikein yhteiskyttä järjestämässä – huokaus. (saarna 24)

Monet homileetikot kiinnittävät huomiota äänenkäyttöön osana saarnapuhetta.¹⁴⁷ Koska sen tarkastelu jää tässä tutkimuksessa väistämättä näiden vähäisten prosodisten merkkien varaan, en tarkastele näkemyksiä tämän enempää.

4. Puhetuotosten tavoitteet

4.1 Pohjatekstin kertominen ja tulkinta

Oman luokkansa muodostivat aineistossani puhetuotokset, joissa saarnaaja käy saarnan pohjana olevaa tekstiä tavalla tai toisella läpi. Saarnaaja saattoi kerrata käyttämänsä pohjatekstin omin sanoin eri pituisin puhetuotoksin joko yhdessä tai useassa puhetuotoksessa. Joissain puhetuotoksissa kertaaminen oli tiivistelmämäistä ja neutraalia, melkein kokonaan vailla puhujan omaa ääntä ja tulkintaa.¹⁴⁸

Aikaansaavimmaksi tunnettu sai viisi talenttia, toinen kaksi, kolmas yhden talentin. -- Tekemällä onnistuneita kauppoja kaksi palvelijaa kaksinkertaisivat pottinsa miljoonaomaisuudeksi, mutta vähiten vastuuta saanut kätki sen yhdenkin talentin maahan ja menetti näin myös korkotulot. (saarna 29)

¹⁴⁵ Prosodisia merkkejä oli aineistossani esimerkiksi saarnoissa 1, 10, 11, 12 ja 28.

¹⁴⁶ Prosodia on yhteisnimitys sellaisille puheen piirteille kuin intonaatio, rytmi, kesto, nopeus tai jaksotus. (Tieteen termipankki, prosodia.)

¹⁴⁷ Ks. esim. Abragi 2004, 79–82; Huovinen 2015, 302–306.

¹⁴⁸ Tällaisia puhetuotoksia oli esimerkiksi saarnoissa 3, 9, 29.

Joskus tekstin kertaaminen oli kertomuksellista ja värikästäkin.¹⁴⁹

Evankeliumin toinen osa käsittelee toista sankaria, Pietaria. Ei riitä, että Juudas kavaltaa Jahven. Löytyy toinenkin, josta ei ole Jeesukselle mitään apua, päinvastoin. Ensin Pietari yrittää osoittautua rohkeaksi, ja vetää miekkansa esiin. Hän alkaa pimeässä huiতোa vangitsijoita niin, että ylipapin palvelijan, Malkoksen korva irtoaa... (saarna 13)

Useimmiten puhuja kävi pohjatekstiä kuitenkin läpi niin, että hänen oma tulkintansa kuului kerronnan seassa joko selkeästi (esimerkiksi saarna 12)¹⁵⁰ tai tyyllillisesti vähän neutraalimmin (esimerkiksi saarna 29)¹⁵¹.

Tästä EI Raamatun Kirkastusvuorella ollut kysymys. Kirkastuminen EI OLLUT ihmisen sisäinen kokemus. Se mitä vuorella tapahtui, ei ollut vain hallusinaatio, aistiharha tai kuvitelma. Ei, vaan Kirkastusvuorella oli kyse JUMALAN toiminnasta. JUMALA kirkasti, JUMALA valaisi, JUMALA paljasti - konkreettisesti, todellisesti, selvästi. (saarna 12)

Varoittavana esimerkkinä meille onkin päivän evankeliumin "laiska ja kelvoton palvelija", joka ajatteli vain oman nahkansa pelastamista ja kuvitteli säilyttävänsä talentin varmimmin kaivamalla sen pelokkaasti maahan. Isäntä tiesi kuitenkin, ettei kynttilä vakan alla hyödytä eikä tässä maailmassa loppujen lopuksi ole mitään pysyvää ja varmaa paikkaa. Terve harkinta olisi neuvonut kyllä tien: vie rahat pankkiin, jotta edes korot maksettaisiin. (saarna 29)

Toisinaan saarnaaja yhdisti omaan selitykseensä suoran sitaatin niin, että asia tuli tavallaan sanottua kahteen kertaan.¹⁵²

Vastavoimana tekopyhyydelle Jeesus opettaa ja käskää rukoilemaan omassa nurkassaan. "Kun sinä rukoilet, mene sisälle huoneeseesi, sulje ovi ja rukoile sitten Isääsi, joka on salassa." (Saarna 23)

Voitto Huotari löysi tässä kuvaamani kaltaisen julistustyypin tyytellessään saarnojen julistusta tekstin käytön ja kuulijan tarkastelutavan näkökulmista. Huotarin aineiston saarnoista 25 prosenttia sisälsi tällaista *tekstiä kuvailevaa julistusta*, jolla saarnaaja pyrki Huotarin mukaan vaikuttamaan kuulijaan toistamalla ja kuvailemalla Raamatun tapahtumia ja näin johdattamaan häntä Raamatun maailmaan.¹⁵³

Pohjatekstien käyttötapoja aineistoni saarnoissa ja aiemmassa tutkimuksessa on käyty läpi myös tämän tutkimuksen kappaleessa 3.1 *Intertekstuaalisuus*.

4.2 Kontekstin laajentaminen

Tekstin selittämisen ja tulkinnan tueksi saarnaajat antoivat kuulijalle erilaista lisätietoa. Kutsun tätä *kontekstin laajentamiseksi*, sillä siinä mennään etäämmäs pohjatekstistä ja lähemmäs muuta lähdettä tai tietoa. Kyse onkin pitkälti

¹⁴⁹ Tällaisia puhetuotoksia oli esimerkiksi saarnoissa 10 ja 13.

¹⁵⁰ Tällaisia puhetuotoksia oli myös esimerkiksi saarnassa 18.

¹⁵¹ Tällaisia puhetuotoksia oli myös esimerkiksi saarnoissa 3, 4, 25.

¹⁵² Tällaisia puhetuotoksia oli myös esimerkiksi saarnoissa 9, 15, 25, 23.

¹⁵³ Huotari 1987, 14–17.

intertekstuaalisuudesta, jota olen käsitellyt kappaleessa 3.1. Tyypillinen kontekstin laajennus aineistossani oli pohjatekstin alkukielisten sanojen selittäminen ja tulkinnan vahvistaminen niiden avulla. Puhuja avasi tulkintansa taustaa alkukielten tuntemuksensa valossa.¹⁵⁴

Käärinliinoja vastaa alkutekstissä sana "othonia", joka on egyptiläinen lainasana ja joka tarkoittaa kapeita liinasuikaleita, joita käytettiin balsamoinnissa. Ne käärittiin moneen kertaan ruumiin ympäri niin kuin muumiassa. Ennen uutta kierrosta käytettiin jälleen voidetta. Balsamoinnissa käytetyt voiteet kuivuivat. Käärinliinoista, jotka edellä kuvatulla tavalla oli voideltu, muodostui sen tähden ruumiin ympärille kuivettunut kotelo. (saarna 3)

Pohjatekstiä taustoitettiin myös raamatun aikaisen historiatiedon (esimerkiksi saarna 29), muiden raamatunkohtien (esimerkiksi saarna 9) tai muun teologisen tietämyksen (esimerkiksi saarna 24) avulla.¹⁵⁵

Talenttihan oli tuon ajan suurin sikäläinen rahayksikkö ja vastasi noin 6000 denaaria. Denaari taas vastasi yhden päivän keskimääräistä palkkaa. (saarna 29)

Evankeliumin kertoma nasaretilaisten alemmuudentuntoinen ja väheksyvä suhtautuminen tuli esiin jo aikaisemmin. -- Sanoihan Johanneksen evankeliumin 1:46 mukaan hyvin vilpitön Natanaelkin, että "Voiko Nasaretista tulla mitään hyvää?" Näillä nasaretilaisilla oli voimakas uskonnollinen alemmuuden tunne Jerusalemin ja muiden huomattavien uskonnollisten keskusten rinnalla. (saarna 9)

Moni suuri liikehdintä on alkanut Johanneksen kaltaisten erämaasaarnaajien tienraivauksesta ja kahnauksista luutunutta järjestelmää vastaan. Mietitäänpä vaikka Suomen kirkon herätysliikkeitä: Laestadiusta ja Kautokeinin kapinaa sekä siitä seuranneita oikeudenkäyntejä, kun asukkaat Laestadiuksen innoittamina alkoivat kapinoida viinan myyntiä vastaan. Tai evankelisia ja Hedbergin vankilatuomiota – heränneistä ja Kalajoen käräjistä puhumattakaan... (saarna 24)

Puhujat antoivat kuulijoille lisätietoja myös kirkkovuoden ajankohtaan (esimerkiksi saarna 4) tai messukontekstiin (esimerkiksi saarna 9) liittyen.¹⁵⁶

Tänään on ensimmäinen adventti, hoosiannan laulamisen päivä, ensimmäisen adventtikynttilän sytyttämisen päivä. Joulukalenterista on aamulla avattu toinen luukku. Ainakin näiden kahden kalenteriluukun verran joulua on jo odotettu. (saarna 4)

Kuitenkin Jeesuksen läsnäolo ja seurakunnan yhteys saavat aikaan sen, että nämä asiat alkavat elää sydämessäni ja ne liikautuvat taas vähän eteenpäin. Sen saa aikaan Jeesuksen läsnäolo täällä kirkossa, jumalanpalveluksessamme. (saarna 9)

Puro kutsuu tällaista paikkakunnan tai saarnahetken esille ottamista kontekstuaaliseksi kohdentamiseksi. Se on hänen mielestään kokemuksellisesti tärkeää kuulijan kannalta ja luo yhteenkuuluvuutta sekä aitoa vuorovaikutusta puhujan ja kuulijan välille.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Kontekstin laajentamista alkukielen avulla oli esimerkiksi saarnoissa 3, 9, 10.

¹⁵⁵ Kontekstin laajentamista historiatiedoin oli esimerkiksi saarnoissa 3, 24, 29, 30 ja Raamattuun tai muuhun teologiseen tietämykseen pohjaten esimerkiksi saarnoissa 9, 15, 24.

¹⁵⁶ Tällaista kontekstin laajentamista oli esimerkiksi saarnoissa 4, 8, 9, 15.

¹⁵⁷ Puro 1998, 34–36.

Puhuja saattoi laajentaa puheensa kontekstia myös muuhun kristilliseen opetukseen kuin suoraan pohjatekstistä juontuvaan.¹⁵⁸ Tällaisella puhetuotoksella luotiin kuulijalle laajempaa kristillistä viitekehystä antamalla lisätietoa esimerkiksi kristillisten tapojen teologiasta (esimerkiksi saarnat 1 ja 30). Sen avulla puhuja saattoi myös korostaa omia teologisia painotuksiaan (esimerkiksi saarna 29), jotka toki tulevat esiin myös monen muunlaisten puhetuotosten kautta.¹⁵⁹

Kasteessa meidän otsaamme ja rintaamme tehtiin ristinmerkki. Samoin ehtoollisen yhteydessä nautimme ristillä merkityt ehtoollisaineet ja noustessamme ehtoolliselta usein kiitämme kumartamalla ja tekemällä ristinmerkin. Meidän uskomme alussa on risti. Samoin jumalanpalveluksen alussa tehdään ristinmerkki Isän ja + Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Ristinmerkillä myös siunataan seurakunta. (saarna 1)

Mistä sitten löytää Jumalan? Muuta kolmiyhteisen Jumalan pelastavan läsnäolon paikkaa meille ei ole osoitettu kuin Jumalan Sana, kasteen vesi, ehtoollisen leipä ja viini - Kristuksen ruumis. (saarna 30)

Perimmäistä tasapainoa ja elämän peruslähtökohtia kysellessämme emme kristillisen uskon mukaan voi kuitenkaan saada kokonaisuudesta otetta ilman Jumala-uskon ulottuvuutta. Siksi Jeesus osoitti kohti kedon kukkia ja taivaan lintuja osoituksena Jumalan huolenpidosta, esimerkkinä pyhästä huolettomuudesta. Jumalan pitäminen Jumalana merkitsee sitä, että luotetaan hänen olevan kaiken hyvän antaja. (saarna 29)

Kontekstin laajentaminen ja edellisessä kappaleessa 4.1 kuvattu tekstin kertominen ja tulkinta voidaan nähdä yhdessä yhtenä pääluokkana, jossa yhteisenä määrittävänä tavoitteena on tekstilähtöisesti *opettaa ja tulkita tekstiä kuulijalle*. Kuvasin nämä luokat tässä kuitenkin erikseen, jotta sain esiin niitä erottavan tekijän eli etäisyyden pohjatekstiin: siinä missä tekstin kertominen ja tulkinta on aivan lähellä pohjatekstiä, kontekstin laajentaminen on jo ottanut siihen vähän etäisyyttä.

Tekstin opettaminen ja tulkitseminen nähdään saarnan perustehtävänä luterilaisessa saarnateologiassa. Saarna opettaa ja selittää Raamatun tekstejä, jotta Raamatun tarjoama Jumalan sana ja evankeliumin sanoma tulisivat ymmärretyiksi.¹⁶⁰ Luterilaisen näkemyksen mukaan ihminen kohtaa Jumalan sanan saarnan kautta yhtä todellisesti kuin Raamattua lukemalla. Saarna on siis kirkon virallista, suullisesti esitettyä Jumalan sanan julistusta.¹⁶¹

¹⁵⁸ Tällaista kontekstin laajentamista oli esimerkiksi saarnoissa 1, 4, 15, 23, 29, 30.

¹⁵⁹ On muistettava, että jokainen saarnaaja saarnaa aina omasta teologisesta taustastaan käsin. Saarnaan heijastuvat näin myös teologiset ja kirkolliset näkemykset ja virtaukset, joilla on tapana muuttua ajan myötä. (Ks. esim. Huotari 1985, 15.)

¹⁶⁰ Jumalanpalveluksen opas 2009, 16–17, 91.

¹⁶¹ Lönnebo 1977, 11; Gassmann & Hendrix 2005, 74.

4.3 Tekstin soveltaminen

Aineiston saarnoissa johdettiin Raamatun teksteistä selkeitä ohjeita kuulijan elämään tai nykypäivän yhteiskuntaan yleensä. Kutsun tätä *tekstin soveltamiseksi*. Usein tällainen puhetuotos vastasi kysymykseen, mitä teksti tarkoittaa kuulijan *uskonelämässä*: meidän tulee vastaanottaa Jeesus iloisesti tervehtien, usko tulee nähdä matkana tai meidän pitää ymmärtää, että emme kelpaa Jumalalle, jos lähestymme Häntä omassa voimassamme – ja niin edelleen.¹⁶²

Yksi keskeisesti esiin nouseva aihe on opetuslapsi Tuomaan epäusko. Hän ei ollut paikalla, kun Jeesus ilmestyi opetuslapsijoukolle ensimmäisen kerran. Hän vaati saada itse nähdä voidakseen uskoa. Tuomas on meille varsin lohdullinen Raamatun henkilö. Hänen on aika helppo samaistua. Emmehän mekään ole voineet nähdä Jeesusta. Meidänkin voi olla todella vaikea uskoa. Mutta vaikka Jeesus moitti Tuomasta, hän ei kuitenkaan ajanut häntä pois. Tuomas sai jäädä Jeesuksen seuraajien joukkoon epäilyksistään huolimatta. (saarna 2)

Tekstiä sovellettiin myös *kristillisen etiikan mukaiseen toimintaan*: meidän tulee ruokkia nälkäisiä ja viedä pelastuksen sanomaa eteenpäin, hoitaa vastuullisesti saamiamme lahjoja, rakastaa toiset ihmiset mukaan joukkoon poissulkemisen sijaan – ja niin edelleen.¹⁶³

Aika ajoin meissä jokaisessa ja joissain koko ajan on kyvyttömyyttä käyttää Jumalan armolahjoja ja täyttää hänen antamaa palvelutehtävää. Silloin on aika laittaa leiviskä pankkiin kasvamaan korkoa. Ymmärtäisin, että se tarkoittaa sitä, että jos en itse voi tehdä tuen ainakin toisten työtä. Yksinkertaisimmillaan se on sitä, että annan rahaa lähetystyölle ulkomailla tai täällä Suomessa. Tässäkin on monia tapoja. Eli jos ei itse jaksa, eikä pysty, niin tukee sitten muuten Jumalan valtakunnan työtä. (saarna 18)

Uskonelämän ja kristillisen etiikan mukaisen toiminnan välinen raja oli toki puhetuotoksissa häilyvä. Molempia esiintyi myös yhtä aikaa.

Tänäkin päivänä ajankohtaista on se, että oma erityisasema ei oikeuta ylpistymään ja sortamaan heikompia. Aina tulisi olla valmiutta itsetutkisteluun: olenko ja olemmeko me oikealla tiellä vai pitäisikö meidän tehdä parannusta synneistämme nöyrytmällä tunnustamaan virheemme ja pyytämään anteeksi Jumalalta sekä sopimaan veljemme kesken. Ilman nöyrää totuuden etsintää ja armon henkeä ei luottamusta ja sovintoa synny. Sen lisäksi edellytetään vielä lakia ja järjestystä, jotta sopimukset voitaisiin pitää. Pohjana on kuitenkin tahto nähdä myös toinen ihminen lähimmäisenä, Jumalan rakkauden kohteena, veljenä. (saarna 30)

Kaikki tekstistä sovelletut ohjeet eivät olleet suinkaan suoria ja konkreettisia.

Esimerkiksi saarnassa 21, joka oli kokonaisuudessaan runollinen ja pohdiskelleva, puhuja johtaa pääsiäisen tapahtumista epäsuoria kristillisen elämän ohjeita toisen ihmisen lähellä olemisesta ja väkivallan vastustamisesta.

Kuten tiedämme, leipä on kokonainen vasta, kun se murretaan. Elämä on mielekästä vasta, kun se on kosketuksissa toisen elämän kanssa. Yksinäinen puhekin muuttuu keskusteluksi, kun lähellä on toinen. – -- Maailman käsien joukossa on mittaamaton määrä käsiä, jotka on murskattu ilman pienintäkään syytä. Joku toinen on vain tylysti purkanut sisäistä pahaa oloaan lyömällä toista. (saarna 21)

¹⁶² Tämäntyyppisiä soveltavia puhetuotoksia oli esimerkiksi saarnoissa 2, 4, 17, 19.

¹⁶³ Tämäntyyppisiä soveltavia puhetuotoksia oli esimerkiksi saarnoissa 8, 18, 29, 30.

Osa saarnaajista sovelsi pohjatekstin opetusta yhteiskunnan tai kirkon toimintaan niin, että oltiin jo varsinaisen kristillisen viitekehyksen ulkoreunoilla (esimerkiksi saarna 24).

Uusia seurakuntia syntyy kuin sieniä sateella ja niihin uusia, karismaattisia, kovaäänisiä ja ehdottoman tarkkaan tyyllisesti – useimmiten tuolta rapakon takaa – harkittuja imagoja näkyy siellä täällä. Pääpaino on kuin huomaamatta siirtynyt Kristuksesta saarnaajan persoonaan ja hänen kauttaan välittyviin ”ihmeisiin” ja ”herätyksiin” joita on luvattu ”näyissä” tai ”ilmestyksissä”. Uusi ilmiö näissä muuten on se, että entistä suuremmin ja röyhkeämmin niissä vaaditaan rahalahjoituksia ja vihjataan, että mitä suurempi lahjoitus, sitä suurempi siunaus... (saarna 24)

Joissain puhetuoksissa saarnaaja siirtyi pohjatekstiä soveltaessaan aivan selkeästi myös *kristillisen viitekehyksen ulkopuolelle*. Aineistossa kommentoitiin esimerkiksi sosiaalista mediaa, pizzajuuston sisältöä, kauppojen aukioloaikoja ja ministerien toimintaa. Tällöin syntyi vaikutelma saarnaajan omien henkilökohtaisten näkemysten ja pyrkimystenkin esittelemisestä, vaikka ne olisikin merkitty tekstilähtöisiksi.

Pelottavan ajankohtaisia ovatkin Aamoksen varoitukset. Viikolla uutisoitiin siitä, että pizzajuustona myytävässä raastepussissa onkin juustoa vain puolet. Loppu on keinotekoisia lisäaineita. Samoin kävi ilmi, että kainuulaisena juustoleipänä myyty tuote onkin itse asiassa eläinproteiinikudoksesta valmistettua ja sen maitoprosentti on muistaakseni alle kymmenen. – Ja akanatkin me myymme jyvänä!. Vielä huolestuttavampaan suuntaan ollaan menossa siinä kehityksessä, mitä Aamos kuvaa rikkaiden huijarikauppiaiden sapatin päättymisen odottamisena, että he taas pääsisivät ”pienentämään mittaa, suurentamaan hintaa ja pettämään väärällä vaa’alla”. Nyt ei enää tarvitse odottaa, kun ”kansallisen kilpailukyvyyn” nimissä vaaditaan kauppojen aukioloa ympäri vuorokauden, kaikkina vuoden päivinä. Muutenhan ihmiset ajaisivat vain lähimmälle ABC:lle ostoksille ja lähikaupat kuolisivat. Tällainen pikku hiljaa hivuttaminen – ensin vaaditaan näännyttävät aukioloajat, sitten kuristetaan hinnat – on ilmeisesti armeliaampi tapa tappaa lähikaupat ja niiden mukana yksi inhimillisen kaupankäynnin muoto. (saarna 25)

Aineistossa on myös esimerkki (saarna 8), jossa puhuja merkitsee itse siirtyvänsä jo pohjatekstin ulkopuolelle kommentoidessaan sukupuolten välisiä eroja.

Me saatamme käyttäytyä ajallisen elämän asioissa laumaeläinten tavoin, antaa mielikuvien johtaa itseämme. toimimme usein enemmän tunteen kuin järjen varassa. – Sivumennen sanottuna väitetään, että tässä asiassa miehet ja naiset ovat erilaisia: meitä miehiä syytetään tunteiden syrjäyttämistä ja naisia liiasta tunteilusta. Ehkä on kuitenkin niin, että me miehet uskottelemme toimivamme järkeen perustuvasti emmekä uskalla tunnustaa tai ainakaan näyttää tunteitamme. (saarna 8)

Voitto Huotari hahmotti saarnoistaan *kuulijoiden elämäntilannetta kuvailevan ja tulkitsevan* julistustyypin, jota hänen aineistossaan oli määrällisesti toiseksi eniten. Tämän lisäksi Huotarin julistustyypeistä niin *sielunhoidollinen* kuin myös *yhteiskunnallinen* julistus lienevät lähellä tutkimukseni tekstin soveltaminen - luokkaa. Huotarin mukaan nimenomaan ihmisten kokemusmaailman esilläpitäminen oli selvästi yleistynyt saarnoissa 1980-luvulle tultaessa, siinä

missä hengellistä kilvoitusta kuvaileva julistus oli puolestaan vähentynyt.¹⁶⁴

Samankaltaiseen tulokseen päätyi Heikki-Tapio Nieminen: yksilön arkielämän ja hänen ympärillään olevan yhteiskunnan tuomat kysymykset lisääntyivät radiossaarnassa 2000-lukua lähestyttäessä.¹⁶⁵

Homileettinen opaskirjallisuus opettaa selkeästi, että saarnan tehtävänä on tulkita Raamattua ajankohtaisesti *soveltaen*: mitä luetut Raamatun sanat voivat merkitä kuulijoille, tässä ja nyt. Saarnaajan tehtävänä on siis toimia siltana nykypäivänä ihmistä mietityttävien asioiden ja Raamatun välillä. Saarnassa tulee olla todellinen kosketuskohta kuulijoiden omaan elämäntilanteeseen.¹⁶⁶

Ruotsalainen teologi Martin Lönnebo korostaa, että saarnaajan tulisi etsiä tekstiä aikaansa soveltaessaan vastauksia ihmisen perimmäisiin, eksistentiaalisiin kysymyksiin, kuten elämän tarkoitukseen, syyllisyyteen, yksinäisyyteen, kuolemaan, vapauteen, rakkauteen sekä oikeudenmukaisuuteen.¹⁶⁷ Aineistoni tekstiä soveltavat puhetuotokset vastaavat pitkälti näitä oppaiden määritelmiä. Soveltamisen ulottamisesta yli kristillisen viitekehyksen on oppaissa kuitenkin vain lyhyitä kommentteja. Eero Huovinen viittaa ehkä tämältyyppisiin kannanottoihin varoittaessaan liiallisesta kärkkäydestä. Hän muistuttaa saarnaoppaassaan siitä luterilaisesta korostuksesta, että yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ongelmia ei kuulu ratkaista maallisen järjen perusteella. ”*Kirkollisilla saarnaajilla ei ole sellaista ylivertaista viisautta, joka antaisi erityisaseman ihmisten yhteiselämää koskevien kysymysten ratkaisemiseen. - - Piispan ei pidä kovin kärkkäästi ryhtyä poliittiseksi neuvonantajaksi.*”¹⁶⁸ Arvi Tuomi toisaalta toteaa olevan suotavaa, että saarnaaja ottaa rohkeasti kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin, kunhan ei lähde ”*sellaisten jeremiadien tielle, jossa jatkuvasti valitellaan ajan kielteisiä ilmiöitä*”.¹⁶⁹

Emerituspiispa Juha Pihkala nostaa esiin soveltamisen haastavan kaksinapaisuuden: saarnassa yhdistyvät toisaalta saarnaajan esille tuoma elämäntulkinta, toisaalta kuulijoiden itsensä elämä ja heidän elämäntulkintansa.¹⁷⁰ Huotari toteaaakin, että Raamatun tekstin suuntaaminen suoraan nykyhetkeen on vaikeaa, ”*ilmeisesti mahdotonta*”. Huotarista mukaan saarnaajan tulee ensin tehdä

¹⁶⁴ Huotari 1985, 40–41, 90–92; 1987, 14–17.

¹⁶⁵ Nieminen 2001, 137–145.

¹⁶⁶ Esim. Aemelaus 2001, 296; Jumalanpalveluksen opas 2009, 16–17; Littledale, 2010; 155.

¹⁶⁷ Lönnebo 1977, 24–30.

¹⁶⁸ Huovinen 2015, 234–235.

¹⁶⁹ Tuomi 2001, 43.

¹⁷⁰ Pihkala 1996, 124.

selväksi, kenelle teksti alun perin oli suunnattu ja mikä sen alkuperäinen tarkoitus on ollut. Tähän tarpeeseen vastaakin osa aineistoni kertominen ja tulkinta - puhetuotoksista. Vasta alkuperäisen tarkoituksen esittelemisen jälkeen tekstin merkitys olisi Huotarin mukaan mahdollista siirtää nykyajan yhteiskuntaan ja tämän hetken elämään liittyviin kysymyksiin¹⁷¹ – eli tekstin soveltaminen - puhetuotoksiin.

4.4 Hengellinen kutsuminen

Oman piirreluokkansa muodostivat puhetuotokset, joiden perimmäiseksi tarkoitukseksi tulkitseen *hengellisen kutsumisen*. Puhuja kutsui kuulijaa kohti Kristusta, ristiä ja armoa.¹⁷² Sävyeroja oli paljon, mutta päämäärä oli sama. Selkein kutsu oli silloin, kun puhuja käytti imperatiivia eli käskymuotoa (esimerkiksi saarnat 1 ja 25).

Jos tunnet elämän satuttaneen ja katkeroittaneen sinut jo nyt lopullisesti, tee ristinmerkki. Katso läpi armon ikkunan ristin todellisuuteen. Ymmärrä, että menneisyydestäsi huolimatta Jumala rakastaa sinua sellaisena kuin olet. Nyt on aika! Vaikka olisitkin eksynyt hänestä kuinka kauas, tee ristinmerkki nyt +, ja näe itsesi: Jumalan silmissä kaunis. Tämä on evankeliumi. (saarna 1)

Jos haluat pilkkoa halkoja, pilko halkoja. Jos haluat kerätä marjoja, kerää marjoja. Jos haluat kalareissulle, lähde kalareissulle. Minne menetkin, ota kuitenkin mukaasi avoin mieli tulla siellä Pyhän kohtaamaksi ja itsesi uusien ajatusten vastaanottajaksi. (saarna 25)

Hengellinen kutsuminen saatettiin myös muotoilla niin, että kutsujana ei ole puhuja, vaan Jumala tai Jeesus (esimerkiksi saarnat 10 ja 14).

Voi olla että Sinäkin olet kulkenut Jeesuksen kanssa jo kolme vuotta tai 30 vuotta. Tai voi olla ettei Kristus vielä ole sinulle tuttu. Tänään Jumala tahtoo, että Sinä pääsisit osalliseksi siitä, mitä Kirkastusvuorella tapahtui. Että Sinunkin sydämellesi Jumala saisi kirkastaa ja osoittaa, kuka ja millainen on Hänen Poikansa Jeesus. (saarna 12)

Hän otti vastaan erilaisuuden uhan. Hän on rauhanruhtinas. Hän kutsuu seuraamaan. Tehtävä ei ole hajuton, mauton, väritön, merkityksetön. Siihen mahtuu koko suvivirsi ja pari suura. (saarna 14)

Edellä olevista esimerkeistä erottaa hyvin sävyeron, joka hengelliseen kutsumiseen voi liittyä. Saarnoissa 1 ja 12 puhujat käyttävät kehottavampaa ilmaisua, saarnoissa 10 ja 14 kutsu on pehmeämpi, mahdollisuuden tarjoava.

Myös puhujan suhtautuminen kuulijaan, tämän uskontilaan ja mahdolliseen uskonratkaisuun vaihteli kutsuvissa puhetuotoksissa. Puhuja saattoi suhtautua lähtökohtaisesti niin, että kuulija on vielä etäällä Kristuksesta eikä jaa puhujan viestiä, evankeliumia: ”*Vaikka olisitkin eksynyt hänestä kuinka kauas...*” (saarna

¹⁷¹ Huotari 1985, 54–57.

¹⁷² Hengellisesti kutsuvia puhetuotoksia oli esimerkiksi saarnoissa 1, 4, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 25.

1). Esimerkissä saarnasta 7 puhuja ei ota kantaa kuulijan suhteeseen Kristukseen. Kaikkien on mahdollista joutua kiusauksiin, ja kaikkien on siis myös mahdollista katsoa Kristukseen.

Kiusauksissa pysy siis lujana ja seuraa Jeesuksen esimerkkiä. Kiusauksissa tappiolle joutuneena katso Kristukseen. (saarna 7)

Aineistossa oli myös runsaasti puhetuotoksia, jotka voi tulkita yhtä aikaa sekä kehotukseksi, todistamiseksi (ks. kappale 4.5) että julistamiseksi (ks. kappale 4.6). Näiden puhetuotosten sävyerot ovat pieniä. Se, miten puhetuotos lopulta kuulijaa puhuttelee (kutsuen, todistaen, julistaen), riippuu pitkälti kuulijan omasta asenteesta ja uskonkäsityksestä.

Syntien vastineeksi antaa Jeesus meille itsensä, antaa anteeksiantamuksen ja puhtauden [julistaa]. Tekee meistä kaikista Sakkeuksia [todistaa], kun me uskossa tulemme Hänen luokseen [kutsuu]. (saarna 10)

Hengellinen kutsuminen -luokan nimitys olisi voinut olla myös *evankelioiminen*, jos sillä tarkoitetaan kapeasti puhetta, joka tavoittelee yksilön kääntymystä. Päädyin käyttämään evankelioinnin sijaan termiä kutsuminen, sillä siihen ei terminä sisälly historiallista painolastia eikä tulkinnanvaraisia sivumerkityksiä. Suomalaisessa luterilaisuudessa evankeliointia on Luther-tutkija, kirkkoherra Sammeli Juntusen mukaan vierastettu. Juntunen kuvaa evankeliointia vastaan esitettyä kritiikkiä osin hätävarjelijan liioitteluksi. Toisaalta hän muistuttaa, että evankeliumin oma voima tehdään tyhjäksi, jos evankelioinnin muodoksi tulee käsky tai kehotus.¹⁷³ Kehottava aines, suostuttelevuus, oli Markku Heikkilän tutkimuksessa yksi herännäissaarnojen ominaispiirteistä.¹⁷⁴ Voimakkain ilmaisuin ratkaisuihin kutsuvat puhetuokset saattaisivatkin viitata saarnaajan teologiseen taustaan. Tämä ei kuitenkaan kuulunut tämän tutkimuksen piiriin.

4.5 Todistaminen

Aineistosta hahmottui selkeästi myös ryhmä puhetuotoksia, joiden tavoitteena oli todistaa elävästä Jumalasta, vakuuttaa kuulija Jumalan rakkaudesta, armosta ja Jeesuksen ylösnousemuksesta.¹⁷⁵

Ystävät, yhteinen kristillinen uskomme ei todista tällaisesta Jumalasta. Hän ei ole paha. Hän on kaiken hyvän lähde. Meidän uskomme ja koko Raamattu todistaa ihmisiä rakastavasta, hyvästä Jumalasta, jolle kaikki on jo sovittu. (saarna 1)

Kristittyinä me saamme ajatella, että Jumala on meidän turvamme. Häneen me saamme uskoa ja turvautua. Hän on maailman Luoja. Hän on myös sovittanut

¹⁷³ Juntunen 2007.

¹⁷⁴ Heikkilä 1984, 37.

¹⁷⁵ Todistavia puhetuotoksia oli esimerkiksi saarnoissa 1, 2, 5, 8, 9, 11, 12, 21.

meidän syntimme. Tämän päivän kielikuvan mukaan hän on hyvä paimenemme, joka turvaa tarpeemme ja suojelee meitä jopa henkensä uhalla. (saarna 8)

Todistavat puhetuotokset olivat myönteisiä, ja puhuja tuntui niissä pyrkivän vakuuttamaan kuulijaa. Osassa todistavista puhetuotoksissa tunnelma oli jopa ylistävä. Tähän vaikuttivat sananvalinnat (esimerkiksi saarna 21: *ihmeellinen, selittämättömän kirkas*), mutta myös esimerkiksi puhujan käyttämät toistot ja rinnastukset (esimerkiksi saarna 5).

On tapahtunut odottamatonta, hallitsematonta, ihmeellistä, selittämätöntä. Pääsiäinen on selittämättömien tapahtumien juhla. Niiden alku on selittämätön. Niiden seuraukset ovat ennen näkemättömät. Tekee mieli varjostaa kädellä. Jumala on selittämättömän kirkas. Ilmankos auringon sanotaan tanssivan pääsiäisaamuna. Kristus on ylösnoussut. Kukapa ja mikäpä ei hämmästyisi moista. (saarna 21)

Jeesus on Rauhanruhtinas, joka tulee adventtina meidän keskellemme. Hän haluaa poistaa sen vihollisen, joka on tullut ulkoapäin. Hän haluaa poistaa myös sen vihollisuuden, joka on sisällä päin. Hän tuo rauhan ihmisten ja Jumalan välille. Hän tulee rakentamaan rauhaa myös ihmisten kesken. Hän tuo oikeudenmukaisuuden heikoille ja sorretuille. (saarna 5)

Aineiston prosodiset merkit (esimerkiksi saarna 11), viittaavat siihen, että saarnaaja on suunnitellut käyttävänsä äänenpainoja tai muita vastaavia keinoja ylistävän tunnelman luomiseen.

Vapahtaja itse on meidän edellämme, raivaamassa meille tietä. Hän on meidän rinnallamme, kantamassa yhdessä meidän taakkojamme, nostamassa heikot hartioilleen ja sitomassa haavoja. Ja tuo sama Kristus kulkee meidän perässämme, ja korjaa sen, mikä meidän jäljiltämme on mennyt rikki. Ihmeellinen Vapahtaja! Ihmeellinen! Hän jopa rukoilee meidän puolestamme. (saarna 11)

Osa todistavista puhetuotoksista oli muuntyyppisen puhetuotoksen välissä, ikään kuin sivuhuomautuksina (esimerkiksi saarna 2).

Kannettuaan koko "valkoisen viikon" kasteessa saamaansa valkoista vaatetta kastetut pukeutuivat nyt jälleen tavalliseen arkiasuun. Heidän tehtävänsä oli tästä lähtien todistaa jokapäiväisessä elämässään ylösnousseesta Vapahtajasta ja hänessä täyttyneestä Jumalan lupauksesta. Tämä lupaus pysyy lujana silloinkin, kun ihminen heikkoudessaan epäilee sitä. (saarna 2)

Toisinaan todistaminen jäi implisiittiseksi ja osin peittyi pohdiskelevuuden tai runollisen muodon alle. Tällöin kuulijalle jää eksplisiittisempiä ilmauksia enemmän tulkinnanvaraa.

Usko on matkaa, jossa saamme olla mukana inhimillisinä ihmisinä. Usko on elämää, juurtumista evankeliumin voimaan, rakentamista, luottamusta ja rohkeutta. (saarna 19)

Jumala on elävä, sillä rukouksemme on elävä. Kaipaus yhteyteen on kaiken elävän ominaisuus. Eikä edes kylmennyt poski sulje kaipausta yhteyteen. Taivas on olemassa, sillä missä muualla rakkaus, joka on väkevämpi kuin kuolema, saisi jatkonsa? (saarna 22)

Todistaviin puhetuotoksiin, samoin kuin hengelliseen kutsumiseen ja julistamiseenkin, liittyy vaikuttamisen näkökulma. Saarnan 12 esimerkki alla oli

ensisijaisesti pohjatekstin suoraa selittämistä ja tulkintaa (ks. luku 4.1). Retorisin keinoin, muun muassa toiston, vastakohtaisuuden ja prosodisten merkkien avulla puhuja on kuitenkin rakentanut selityksen muotoon, joka tuo puhetuotokseen todistamisen, vaikuttamisen tunnun.

Tästä EI Raamatun Kirkastusvuorella ollut kysymys. Kirkastuminen EI OLLUT ihmisen sisäinen kokemus. Se mitä vuorella tapahtui, ei ollut vain hallusinaatio, aistiharha tai kuvitelma. Ei, vaan Kirkastusvuorella oli kyse JUMALAN toiminnasta. JUMALA kirkasti, JUMALA valaisi, JUMALA paljasti - konkreettisesti, todellisesti, selvästi. (saarna 12)

80- ja 90-luvuilla tehtyjen tutkimusten mukaan suomalainen kuulija saattaa suhtautua kriittisesti, jos hän huomaa puhujan pyrkivän vaikuttamaan häneen voimakkaasti. Tästä ja sen vaikutuksesta saarnaajien varovaisuuteen ja tässä kuvatus kaltaisten puhetuotosten välttämiseen puhuivat muun muassa Jukka-Pekka Puro ja Tapio Lampinen.¹⁷⁶ Oma aineistoni kuitenkin osoitti, että Digipostillan saarnoissa käytetään retorisia keinoja vakuuttavasti ja vaikuttavasti.

4.6 Julistaminen

Aineistossa oli runsaasti puhetuotoksia, joissa saarnaaja vaikutti julistavan kuulijalle synnit anteeksi, Jumalan lapseuden ja armon – siis evankeliumin tässä ja nyt. Tämä ei ollut yhdessäkään saarnassa täysin eksplisiittistä, ja sävyeroja saarnojen välillä oli paljon.¹⁷⁷

Tämä on ristin todellisuus: meidän vuoksemme Jeesus kuoli. Elämässämme tämä todellisuus jää usein taka-alalle! Kyllä, me olemme syntisiä, mutta juuri näitä syntisiä rakastaa kaikkivaltias ja pyhä Jumala. (saarna 1)

Hänen rakkautensa on täydellistä. Jumalan täydellinen ja epäitsekäs rakkaus tulee kaikkein selvimmin esiin siinä, että hän tuli itse ihmiseksi maailmaan. Hän kuoli ristillä sovittaen meidän syntimme. (saarna 8)

"Minä se olen" Armahtava, kaiken pahan voittava ja anteeksijulistava syntien Sovittaja. Tällä Jahvella on tänäkin iltana kaikki valta ja voima julistaa Sinulle täydellinen syntien anteeksiantamus Jeesuksen nimessä ja veressä. (saarna 13)

Niissä [Jumalan Sana, kasteen vesi, ehtoollisen leipä ja viini - Kristuksen ruumis] ja niiden kautta hän itse läsnäolevana sanoo kaikille etsiville: Älä pelkää, minä olen sinut nimeltä kutsunut. Kasteessa jo otin sinut omakseni. Sitä joka minun luokseni tulee, eli tunnustaa sydämestään armon ja rakkauden tarpeensa, minä en aja pois. (saarna 30)

Nämä puhetuokset muistuttavat ainakin osin tavoitteeltaan luterilaisen jumalanpalveluksen yhteistä rippiä, jossa pappi synnintunnustuksen jälkeen julistaa synnit anteeksi. Kyse on kielifilosofi J.L. Austinin termin *performatiivisesta* ilmauksesta tai performatiivista, joka *toteuttaa* sen, mitä kuvaa.

¹⁷⁶ Puro 1998, 41–44; Lampinen 1990, 168.

¹⁷⁷ Julistavia puhetuotoksia oli aineistossani esimerkiksi saarnoissa 1, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 22, 25, 31.

Tyypillinen esimerkki performatiivisesta ilmauksesta on avioliiton solmimisessa käytetty *tahdon*.¹⁷⁸ Huotarin mukaan saarnan tehtävänä onkin nimenomaan julistaa synnit anteeksi. Tämän perusteluna on luterilainen näkemys evankeliumista anteeksiantamuksen sanana ja saarnasta puolestaan evankeliumin elävänä äänenä (*viva nox evangelii*).¹⁷⁹

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota luterilaisen teologian käsitykseen saarnasta *armonvälineenä*. Käsitys ei liity suoraan saarnaajan erilliseen eksplisiittiseen puhetuotokseen, vaan saarnaan kokonaisuutena: se välittää pelastuksen, toimii armonvälineenä sakramentin tavoin. Saarnaa kuunnellessaan seurakunta saa osallisuuden Jumalan kaikista pelastusteoista.¹⁸⁰

Luterilaisen teologian mukaan saarnan alkuperä, olemassaolo ja tavoite ovat Jumalassa.¹⁸¹ Kolmiyhteinen Jumala on reaalisesti läsnä saarnassa, ja Pyhän Hengen työn kautta seurakunta pääsee Hänestä osalliseksi. Saarna on siis näin ollen sakramentaalista, pelastavaa puhetta. Se ei viittaa itsensä ulkopuolelle, vaan on itse pelastuksen välittäjä, jumalallinen armonteko ja väline taistelussa syntiä vastaan.¹⁸²

Armonvälinekäsityksen myötä myös näkökulma siirtyy yhä voimakkaammin kuulijaan ja hänen saarnakokemukseensa: Miten kuulija ottaa armon vastaan? Miten se vaikuttaa? Emerituspiispa Juha Pihkala odottaa saarnan tuottavan kuulijalleen kokonaisvaltaisen tunteen ja elämyksen. Saarnassa läsnä oleva Jumala puhuttelee ihmistä ja kaipaa tämän vastausta. Parhaimmillaan saarnaa voi Pihkalan mukaan verrata inkarnaatioon: sana tulee lihaksi.¹⁸³ Professori Timo Veijola odotti, että saarna toimii performatiivisesti, toteuttaa kuvaamansa asiat, ”*tempaa kuulijan mukaan jumalaiseen näytelmään ja antaa hänen maistaa autuutta jo maan päällä.*”¹⁸⁴ Amerikkalainen saarnaopettaja Thomas Long uskookin, että kuulijan odotukset saarnojen suhteen ovat juuri noin korkealla: ihmiset odottavat saarnaajan ”*tuntevan kovan tuulen, aistivan korkeudet yllään ja kuilun takanaan, vetävän henkeään ja saarnaavan käänteentekevän*

¹⁷⁸ Ks. esim. Austin 1955.

¹⁷⁹ Huotari 1985, 22–25.

¹⁸⁰ Ks. esim. Peura 2001, 94 ja Jumalanpalveluksen opas 2009, 16. Per Petrán määrittelee armonvälineet välineiksi, jotka Jumala on valinnut käyttöönsä antaakseen niiden välityksellä ihmisille armonsa. Kun ihminen ei itse jaksakaan uskoa tai on uskossaan epävarma, hän voi luottaa näihin välineisiin: Jumala kantaa ja hoitaa armonvälineidensä kautta silloinkin. Kaikki lepää Jumalan varassa, ei ihmisen. (1994, 95–97.)

¹⁸¹ Lönnebo 1977, 11.

¹⁸² Huotari 1985, 22–25; Perustelut 1997, 43–49; Jumalanpalveluksen opas 2009, 16.

¹⁸³ Pihkala 1996, 124.

¹⁸⁴ Veijola 2001, 68.

evankeliumin”. Kun korkeat odotukset eivät toteudu, saarnat tuntuvat kuulijoista kyllästyttäviltä.¹⁸⁵ Myös Eero Huovinen sanoo saarnan tehtävänä olevan vaikuttaa koko ihmiseen: ajatteluun, tunteisiin, sydämeen ja lopulta omaan tahtoon.¹⁸⁶ Tutkimusta nykysaarnan armovälineluonteen kokemuksellisuudesta ei ole ainakaan Suomessa vielä tehty. Joenperän jumalanpalvelustutkimuksessa tarkasteltiin syyllisyyden taakasta vapautumista. Sen jumalanpalvelukseen osallistujat olivat kokeneet monessa kohdin jumalanpalvelusta: ripissä, *saarnassa* ja ehtoollisella.¹⁸⁷

Aineistoni julistavissa puhetuoksissa oli myös ehdollisuutta, jolloin tavoitteena voi tulkita olleen pikemminkin hengellisen kutsumisen kuin julistamisen. Syntien anteeksi antaminen tai armon vastaanotto täyttyy vasta ehtojen toteutuessa. Erityisesti ehdollisissa ilmauksissa on kuulijan omasta toiminnasta ja tulkinnasta kiinni, kokeeko hän ehtojen täyttyvän omalla kohdallaan.

Sinäkin saat tänään uskoa, että Kristuksen sovituskoulu Jerusalemissa koskee myös sinua. Oletpa sitten millainen tahansa; kaikki sinunkin syntisi on nautittu Kristuksen kanssa ristille. Sinunkin puolestasi on täysi uhri annettu. Sinä saat olla vapaa, kun pyydät syntejäsi anteeksi ja uskot Jumalan Poikaan. (saarna 12)

Ehkä [avoimen mielen avulla] ymmärrät jotain siitä armosta, jonka varassa täällä voimme tehdä toistemme elämää helpommaksi ja yhteistä elämää oikeudenmukaisemmaksi Jumalan tahdon mukaisesti. Ehkä näet jopa vilauksen siitä armosta, joka on kuolemaakin voimakkaampi. Siitä armon majakasta, jonka valo johtaa sinut kerran perille vääryyden suureen sovitukseen. (saarna 25)

Evankeliumin julistavan puhetuoksen tarkastelu nostaa esiin sen vastaparin, lain julistuksen. Laki ei noussut omana piirteenään analyysissä esiin, mutta evankeliumin tarkemman tarkastelun myötä myös se nousee aineistosta. Esimerkiksi saarnan 6 päättävässä puhetuoksessa saarnaaja ottaa esiin lain ja sen jälkeen evankeliumin.

Jos olet langennut lihan pyyteisiin, kunnianhimpoon, valtaan, nouse ylös, katso ristiin.
Kristus on voittanut synnin – myös sinun syntisi. (saarna 6)

Loppupuhetuoksen edellä saarnaaja on käsitellyt molempia laajemmin. Hän on kohdistanut ensin lain kysymyksiä kuulijalle ja sen jälkeen tarjoillut evankeliumin.

¹⁸⁵ Long 2009.

¹⁸⁶ Huovinen 2015, 61–63.

¹⁸⁷ Joenperä 2013, 132. Voitto Huotari tarkasteli tutkimuksessaan tunnekokemuksia, mutta hän teki sen saarnan sisältä käsin eli tutki saarnaajan sanoittamia tunteita. Hän totesi 80-luvun saarnaajan pitävän tunnekokemuksia esillä selvästi 60-luvun kollegoitansa enemmän. (Huotari 1987, 46–49.)

Riittääkö sinulle Jumalan lapsena oleminen? Riittääkö se tarkoitus, jonka Jumala sinulle antaa? Haluatko enemmän, haluatko olla suurempi. Mikä on sinun autiomaasi. Mitkä on sinun kiusauksesi. Onko autiomaata paljastanut valheelliset yrityksesi tarrautua kiinni maailmaan paljastuneet. Oletko katsonut pelkojasi, ahneuttasi, himojasi, vallanhaluasi, kateuttasi silmiin – ja sanonut: minä tunnen sinut ja tiedän mitä haluat minulle tehdä. Onko sinun uskoasi koeteltu – oletko kestänyt kiusaukset, oletko langennut. Me ihmiset olemme usein heikkoja. Kiusaaja on tuhansien juonten mestari – ja hän osaa hommansa.

Mutta niin osaa myös Jeesus. Hän voitti kiusaukset ja Pahan hyökkäykset ja vielä enemmän. Hän voitti meidän lankeemuksemme. Hän teki tyhjäksi kaikki paholaisen työt. Paholaisen työ on ollut saada meidät lankeamaan syvälle ja vielä syvemmälle. Tämän kaiken Jeesus on tehnyt tyhjäksi. Synti ei syytä meitä enää Jumalan edessä. Sama Henki, joka johtaa meidät omaan autiomaahamme kamppailemaan ja kasvamaan uskossa, sama Henki johtaa meidät lankeemuksesta takaisin ristin juurelle ja palaamaan sinne yhä uudelleen. (saarna 6)

Luterilaiselle teologialle lain ja evankeliumin kuulumisen saarnassa on itsestäänselvyys, joka perustuu Lutherin kristinuskoon tuomalle ohjeelle tarkastella Raamattua ja Jumalan toimintaa kahdesta näkökulmasta: lain ja ihmisen syyllisyyden sekä lahjaksi saadun armon näkökulmasta.¹⁸⁸ Laki paljastaa ihmisen todellisuuden ja vaatii elämään rakkauden mukaisesti. Evankeliumi tarjoaa Jumalan pelastavan toiminnan.¹⁸⁹ Molempia tarvitaan, molemmat kuuluvat saarnaan. Huovinen kuvaa, että ilman evankeliumia kuulija jää lain vangiksi, syytetyksi ja moitituksi. Saarna syyllistyy silloin lakihenkisyyteen, legalismiin. Ilman lakia evankeliumi ei vapauta mistään todellisesta. Saarnan on silloin vaarana syyllistyä antinomismiin, lainvastaisuuteen. Jos jompikumpi jätetään saarnasta pois, saarna menettää uskottavuutensa ja armahtavan luonteensa.¹⁹⁰

Armon julistavia puhetuotoksia tarkastellessani esiin nousi kysymys julistavan puhetuotoksen sijainnista. Sillä voi olla merkitystä kuulijan tulkinnan ja armonkokemuksen kannalta. Jos armo ja evankeliumi julistetaan ensin ja sen jälkeen vasta laki, vaarana voi olla, että armo peittyy lain alle. Saarnan 11 esimerkissä julistettiin ensin armo.

Kaikki on armoa. Kaikki. Ilman sitä armoa et istuisi tänään täällä Valkealan kirkon penkissä. Ilman armoa olisi elämäsi päättynyt jo päiviä sitten. Ilman armoa sinä olisit syntiesi vallassa, etkä koskaan vapautuisi niistä. Mutta nyt on Kristus meidän keskellämme. Hän kutsuu ja Hän armahtaa. Syntisiä. (saarna 11)

Saarnaaja päätti kuitenkin saarnansa ohjeistavaan, tekstiä lain kautta kuulijan elämään soveltavaan puhetuotokseen.

Vaarat vaanivat myös taivaan tien kulkijoita - ja varsinkin heitä. Saatana koettaa eksyttää, jos mahdollista, myös valitut. Ja muuthan ovatkin jo valmiiksi eksyksissä. Siksi Raamattu kehottaa teitä renkolaiset ja meitä kymenlaaksolaisia: "Kun siis te, rakkaat ystävät, olette ennalta selvillä tästä kaikesta, niin olkaa varuillanne. Älkää

¹⁸⁸ Juntunen 2003, 125–129.

¹⁸⁹ Peura 2001, 95–97.

¹⁹⁰ Huovinen 2015, 230–232.

antako jumalattomien johdattaa itseänne harhaan, niin että putoatte pois omalta varmalta pohjaltanne. (saarna 11)

Samankaltaisesti toimii saarna 18. Saarnaaja julisti ensin Jumalan rakkautta ja päätti sitten saarnansa lakia kuulijan elämään soveltavaan puhetuotokseen.

Jumala on rakastanut meitä ensin ja hän rakastaa meitä ylenpalttisesti ja meidän vastauksemme siihen on heikko. Mutta jotain on varmasti pielessä, jos haluan pistää hänen leiviskänsä maahan. Silloin Jumala, eikä hänen seurakuntansa ole minulle rakas. Siinä tapauksessa täytyy asioita katsoa uudelleen ja miettiä todella tarkkaan. (saarna 18)

Kuulijalle saattaa jäädä saarnasta viimeisenä mieleen kysymys: *kelpaanko minä, rakastanko tarpeeksi?* Armon kokemus saattaa jäädä implisiittiseksi ja kuulijan tulkinnan varaan myös, jos julistava puhetuotos on esimerkiksi puhtaan vertauskuvallinen.

Ikävä yhteyteen on suuri. Niin on oikein, sillä se on huolehtivan elämän merkki. Ikävöivä on aina yksin, mutta silti yhdessä, ikävänsä kohteeseen, matkalla, mutta jo perillä. Älköön kukaan eikä mikään diktaattori luvatko muuta. (saarna 22)

Kuulijalle saarnasta ja jumalanpalveluksesta jäävästä tunteesta käyttävät homileetikot Hans van der Geest ja David G. Buttrick nimitystä *vapautus*. Geest on määritellyt jumalanpalveluksen myönteiselle kokemukselle kolme edellytystä: turvallisuus, ymmärtäminen sekä vapautuksen kokemus. Viimeksi mainitussa näen yhtymäkohtia edellä käsittelemääni julistavaan, osin myös kutsuvaan ja todistavaan puhetuotokseen. Jumalanpalveluksen on Geestin mukaan osoitettava, että kuulijan ratkaisemattomiin ongelmiin on olemassa ratkaisu. Jos lain ja evankeliumin vuorovaikutus saarnassa on hedelmällistä, kuulijalle voi syntyä uusi oivallus, jonka ihminen kokee vapauttavana.¹⁹¹ Buttrick toteaa saarnan vapauttavan ihmisen julistamalla uutta Kristuksen aikakautta ja armoa. Saarna on perimmiltään hyvä uutinen, joka vapauttaa ja sovittaa. Saarna on vapautusta kaikista psykologisista ja sosiaalisista synnin kahleista, jotka vieraannuttavat ihmisen Jumalasta.¹⁹² Samasta asiasta puhuu Keijo Nissilä todetessaan, että saarnan päätösosan tulisi saada kuulijassa aikaan myönteisiä tunteita ja emotionaalisen tasapainon. ”Saarna on evankeliumin julistusta, joka ei saa jättää kuulijoita ahdistuksen valtaan.”¹⁹³

Ero edellä kuvattujen kolmen puhetuotoksen tavoitteen – hengellisen kehottamisen, todistamisen ja julistamisen – välillä ei suinkaan aina ole selkeä. Aineistossani on myös puhetuotoksia, joissa tämä kaikki toteutuu yhtä aikaa.

¹⁹¹ Geest 1981, 37–38, 69–76.

¹⁹² Buttrick 1987, 452–454.

¹⁹³ Nissilä 2001, 183.

Saarnan 11 esimerkissä (alla) kysymykseen sisältyy kehotusfunktio (*uskallatko luottaa*) ja vertaukseen niin todistusta (*Jumala rakastaa*) kuin implisiittistä anteeksiantamuksen julistustakin (*nyt ja aina*). Yhteinen tavoite näissä kaikissa kolmessa puhetuotoksessa onkin vaikuttaa kuulijan uskonnäkemykseen tai -kokemukseen. Muodostankin jatkossa näistä yhden yhteisen pääluokan *uskonkokemuksen synnyttäminen*.

Uskallatko luottaa kaksi tuhatta vuotta vanhaan sanomaan? Sen päälle monet rakensivat, eikä heidän toivonsa ollut turha, sillä he rakensivat kalliolle. Ja se kallio on tämä: Jumala rakastaa sinua, nyt ja aina! (saarna 1)

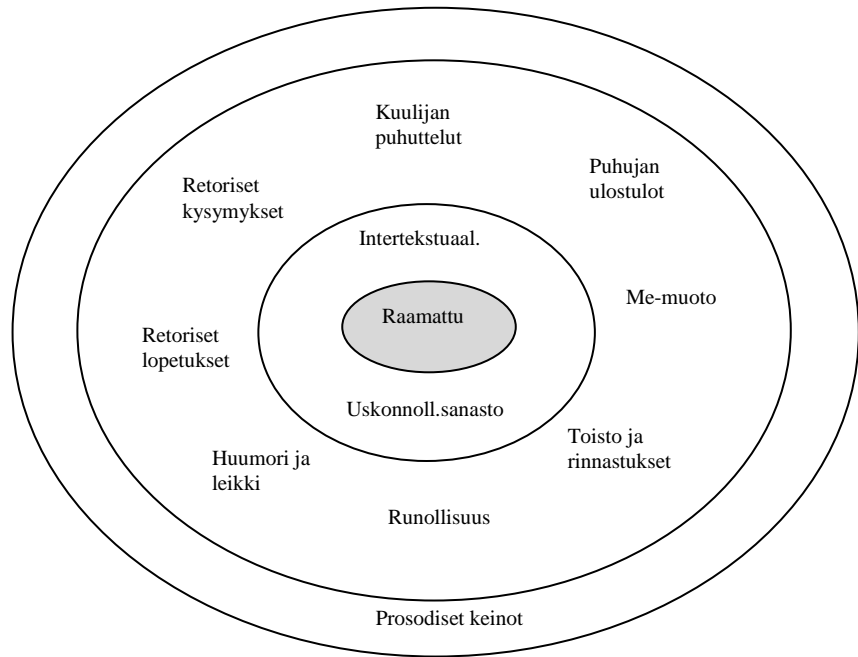
5. Saarnan ominaispiirteet saarnakokonaisuudessa

5.1 Retoriset ominaispiirteet saarnaajan keinoina

Luvussa 3 kuvaamani analyysin perusteella luokittelin Digipostillan saarnojen retoriset ominaispiirteet 11 luokkaan. Nämä ovat

1. intertekstuaalisuus
2. uskonnollinen sanasto
3. retoriset kysymykset
4. minä ja puhujan muut omat esiintulot
5. me-muoto
6. sinä ja muut kuulijan puhuttelut
7. toisto ja rinnastus
8. runollisuus
9. huumori ja leikki
10. retoriset lopetukset
11. prosodiset merkit.

Luokat on kuvattu saarnan kokonaisuudessa kuviossa 1. Kaiken ytimessä on Raamattu, jonka myötä intertekstuaalisuus ja uskonnollinen sanasto ovat luovuttamaton osa saarnaa. Puhuja valitsee omat retoriset keinonsa tekstuaalisten retoristen piirteiden valikoimasta. Näiden piirteiden lisäksi puhujalla ovat käytettävissään prosodiset keinot.

Kuvio 1. Digipostillan saarnojen retoriset ominaispiirteet saarnakokonaisuudessa.

Intertekstuaalisuus ja uskonnollinen sanasto määrittävät kaikkia aineiston saarnoja. Ne ovatkin evankelisluterilaiselle saarnalle annettuja (lähes) luovuttamattomia piirteitä. Saarna tulee tehdä (edes väljästi) raamatun tekstin pohjalta, ja tämä tuo saarnaan automaattisesti ja annettuna paitsi intertekstuaalisuuden myös uskonnollista sanastoa. Myös saarnan rooli osana jumalanpalvelusta, uskonnollinen konteksti, tuo puheeseen uskonnollisen tematiikan ja sanaston. Sekä intertekstuaalisuus että uskonnollinen sanasto ovat toki myös puhujan omia retorisia keinoja. Molempien osalta hän voi tehdä muun muassa tyyllillisiä valintoja. Intertekstuaalisuus näkyi saarnoissa myös muiden kuin Raamatun tekstien lainauksina.

Loput ominaispiirteistä kuuluvat kokonaan puhujan omaan keinovalikoimaan, josta hän voi valita itselleen, tavoitteelleen ja kohderyhmälleen sopivimmat keinot. Retoriset ominaispiirteet eivät siis löydy kaikilta aineiston puhujilta tai kaikista saarnoista tasaisesti, vaan ne ovat puhujakohtaisia, puhujan omia valintoja. Esimerkiksi toistoa ja rinnastuksia eivät käytä kaikki puhujat, kun joku taas toistaa näitä useimmissa saarnoissaan. Samoin esimerkiksi sitaattien määrä vaihtelee runsaasti eri saarnaajien välillä ja on toisaalta sidoksissa esimerkiksi siihen, millaisen rakenteellisen ratkaisun puhuja on saarnalleen valinnut.

Myös kohderyhmä, todennäköinen kuulijajoukko, vaikuttaa puhujan retorisiin valintoihin. Esimerkiksi perhemessusaarnassa 4 puhuja käyttää runsaasti retorisia kysymyksiä ylläpitääkseen kuulijoiden mielenkiintoa. Samainen saarnaaja käyttää kysymyksiä huomattavasti vähemmän saarnassa 7, joka on pidetty tavallisessa messussa ja jonka kuulijat ovat todennäköisimmin enimmäkseen muita kuin lapsia. Lapsille suunnatussa saarnassaan (saarna 4) saarnaaja leikittää kuulijoitaan. Aikuisille suunnatussa saarnassa (saarna 7) hän pyrkii myös elävöittämään puhettaan, mutta nyt kertomalla saarnansa sisällä tarinan.

Retorisilla kysymyksillä saarnaajat rakensivat tekstiä, ottivat kontaktia kuulijaan, pitivät tämän mielenkiintoa yllä sekä korostivat kerrottavan asian tärkeyttä. Kysymykset voivat olla myös niitä, joita saarnaaja voisi kuvitella kuulijan mielessään kysyvän. Jotkut retoriset kysymykset olivat toteavia pikemminkin kuin kysyviä ja vahvistivat puhujan omaa väitettä pyrkien samalla sulkemaan kuulijan samanmielisten joukkoon. Voimakkaimmin kuulijaa puhuttelevia olivat sellaiset retoriset kysymykset, joihin puhujalla ei voinut olettaa olevan vastausta. Näissä kysymys oli usein kohdistettu kuulijalle sinä-muodossa, ja ne käsittelivät kuulijan uskon ja omantunnon alueelle sijoittuvia teemoja, herättivät hänet oikeasti pohtimaan asiaa omalta kannaltaan.

Aineistoni saarnaajat toivat henkilökohtaisen minänsä esiin harvoin. Henkilökohtaisella ulostulolla vaikutti olevan tavoitteena tarjota samaistumis pintaa kuulijoille. Useammin *puhujasta* *toi oman äänensä kuuluviin* merkitsemällä jonkin asian omaksi mielipiteekseen, näkemykseksi tai kokemukseksi. Lisäksi hän saattoi kuvata omaa suhtautumistaan tai auktoriteettiasemaansa suhteessa tekstiin. Samoin puhujan oma ääni kuului, kun hän opasti kuulijaa, miten tekstiin tai puheeseen tulisi suhtautua tai mitä seuraavaksi puheessa seuraa. Minä-muoto ei kuitenkaan aina viitannut puhujaan itseensä, vaan se oli moniääninen: minä saattoi viitata puhujan lisäksi kuviteltuun tai muuhun ulkoiseen puhujaan, geneerisesti ihmiseen yleensä, jopa kuulijaan.

Me-muotoa, monikon ensimmäistä persoonaa, käytettiin aineiston saarnoissa runsaasti ja pääasiassa kolmenlaisissa konteksteissa. Neutraaleissa yhteyksissä, kuten viittauksissa messukontekstiin tai ympäristöön yleensä, puhuja rakensi kuulijoista yhtenäistä joukkoa, *meitä*. Toisissa yhteyksissä puhuja nosti kuulijan pelastettujen tai teologisen tiedon piirissä olevien joukkoon, toisissa taas laski itsensä seurakuntalaisten, syntisten ja velvollisuuksien alla olevien joukkoon.

Näissä puhuja pyrkii me-muodolla häivyttämään rajan puhujan ja kuulijoiden välillä. Me-muoto toimi siis jonkinlaisena pehmentimenä, jolla puhuja helpottaa viestin perillemenoaa. Pehmennyksen voi toisinaan tulkita myös jonkinasteiseksi piiloutumiseksi, kun puhuja haluaa puheauktoriteettinsa vaikuttavan todellista pienemmältä. Aina pehmennys ei toimi ja me-muoto saattaakin aiheuttaa kuulijassa vastustusta.

Saarnaajat *puhuttelivat* kuuliensa suoraan paitsi retorisisissa kysymyksissä, myös saarnan alkutervehdyksissä ja nimeämällä kuulijan keskellä saarna. Näissä puhutteluissa tavoitteena vaikutti olevan pääasiassa kuulijan herättely ja yhteyden ylläpito. Lisäksi saarnaajat käyttivät sinä-muotoa erityyppisissä joko hengellisesti puhuttelevissa, jollain tapaa neuvovissa tai ohjaavissa tai myös neutraaliin tekemiseen liittyvissä puhetuoksissa. Te-muotoa käytettiin erittäin vähän ja ainoastaan viittaamaan neutraaliin tekemiseen. Rohkeus puhutella, ottaa suora kontakti kuulijaan vaikuttaa puhujakohtaiselta ominaisuudelta: tervehdyksiä oli vain kahdella saarnaajalla, ja puhuttelu puuttui monelta kokonaan siinä missä yksi puhuja käytti puhuttelua kaikissa neljässä saarnassaan. Minän lailla sinä on moniääninen muoto.

Toistoissa ja rinnastuksissa, runollisuudessa, huumorissa ja leikissä sekä lopetuksissa voi nähdä samaa kuulijaan suhtautumisen keinovalikoimaa kuin edellä kuvatuissa muissa piirteissä (retoriset kysymykset, minän ulostulot, me-muoto, puhuttelut). Kun saarnaaja leikittää nuorta yleisöään, hän voi säilyttää kuulijoiden mielenkiinnon seurata saarna. Tai kun hän vahvistaen toistaa saman asian moneen kertaan, kuulija saattaa herätä huomaamaan, että asia on tärkeä. Metaforien avulla puhuja saa kuvattua asioita, jotka muutoin olisivat liian haastavia kuvattaviksi. Toisaalta nämä keinot ovat pitkälti kieleen ja kielen tyyliin liittyviä puhujan valintoja. Toiston avulla saarnaan saa julistavaa tyyliä ja ilmaisun voimaa. Metaforat voivat tuoda runollisen vaikutelman tai rinnastukset pohtivan tunnelman. Huumori on omalakinen lajinsa, joka tuo saarnaan parhaimmillaan kielellistä ilottelua.

Prosodiset merkit olivat aineistossa vähäisiä. Ne muodostivat kuitenkin oman luokkansa ja muistuttivat siitä, että saarna on puhuttua puhetta ja prosodiset keinot kuuluvat myös saarnaajan retoriseen keinovalikoimaan. Myös prosodisilla keinoilla puhuja voi vaikuttaa sanomaansa, sen perillemenoon ja vaikkapa kuulijan hereillä pysymiseen.

Selventääkseni edellä kuvaamaani retoristen piirteiden roolia saarnan kokonaisuudessa hyödynnän vielä Roman Jakobsonin kielen funktion mallia, jonka valossa käyn oman aineistoni luokat läpi uudelleen. Viestinnän ja kielen tutkijat ovat perinteisesti luokitelleet kommunikaation tehtäviä monin tavoin. Jakobsonin luokittelu on yksi käytetyimmistä malleista.¹⁹⁴ Sitä on käytetty laajasti viitekehystenä ja analyysivälineenä, vaikkapa kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimuksessa. Mallin etu on, että se ottaa huomioon monenlaisia konteksteja ja on monifunktionen: eri funktioita on mukana samanaikaisesti eri tilanteissa ja kielenkäyttötavoissa. Mallin avulla kommunikatiivista toimintaa tai toiminnan tulosta voidaan myös eritellä tarkasti.¹⁹⁵

Jakobsonin mukaan jokaiseen viestintätilanteeseen kuuluu kuusi eri osatekijää. Ensinnäkin (1) *lähettäjä* lähettää (2) *viestin* (3) *vastaanottajalle*. Jotta viesti toimii, se tarvitsee (4) *kontekstin*, itse asian, johon viitataan eli tarkoitteen. Lisäksi tarvitaan (5) *koodi*, jonka sekä lähettäjä että vastaanottaja ymmärtävät, sekä (6) *kontakti*, jolla tarkoitetaan fyysistä kanavaa tai psykologista yhteyttä lähettäjän ja vastaanottajan välillä.¹⁹⁶

Kuvio 2. Roman Jakobsonin kaavio verbaalisen kommunikaation osatekijöistä. Jakobson 1960, 353.

Jakobsonin mallin mukaan kukin näistä viestinnän perustekijöistä tuottaa kielelle eri tehtävän, funktion. Näistä tehtävistä faattinen, metalingvistinen ja poeettinen vastaavat vahvimmin aineistostani esille nousseita retorisia piirteitä.

¹⁹⁴ Ensimmäistä kertaa Jakobson esitteli kielen funktio- eli verbaalisen kommunikaation mallinsa vuonna 1960 artikkelissa, joka ilmestyi kirjassa *Style In Language*. Jakobson tarkasteli siinä runoutta suhteessa kielitieteeseen ja korosti, että kieltä täytyy aina tutkia sen kaikkien funktioiden näkökulmasta. (Jakobson 1960, 350–353.)

¹⁹⁵ Kovala 2005.

¹⁹⁶ Jakobson 1960, 353.

Kuvio 3. Roman Jakobsonin kaavioon verbaalisen kommunikaation osatekijöistä (Jakobson 1960, 357) on ympyröity ne funktiot eli tehtävät, joita Digipostilla-aineiston saarnojen retoriset ominaispiirteet erityisesti toteuttivat.

Faattinen funktio liittyy kontaktiin lähettäjän ja vastaanottajan välillä (kuviossa kohta 6). Sen tavoitteena on luoda tai ylläpitää kommunikaatiota: puhuja herättelee viestin vastaanottajan huomiota, varmistaa ja tutkii, että yhteys edelleen toimii.¹⁹⁷ Aineistossani tällaisia faattisia puhetuoksia olivat esimerkiksi kuulijan puhuttelut. Saarnan alussa saarnaaja avasi kontaktin (esimerkiksi saarna 11: *Rakkaat kristityt Kymenlaaksosta ja Rengosta!*) tai keskellä saarnaa hän varmisti, että kuulija on edelleen kanavalla (esimerkiksi saarna 1: *Ystävät, yhteinen kristillinen uskomme ei todista tällaisesta Jumalasta.*). Myös puhujan omissa ulostuloissa oli faattisia aineksia, joilla puhuja varmisteli, että kontakti kuulijaan tulisi jatkumaan (esimerkiksi saarna 10).

Yhä tänään tuo Sakkeus-kertomus välittää meille hyvin tärkeitä opetuksia. Siksi sitä on syytä kuunnella tarkoin. Ajattelepa tuota tilannetta. Galilealainen opettaja kulkee kaupungista kaupunkiin. Ihmisiä tungeksii hänen ympärillään. (saarna 10)

Esimerkkinä herättelevästä faattisesta aineksesta toimii myös sinä-muotoon puettu retorinen kysymys saarnassa 25. Saarnaaja on yleisemmällä tasolla kuvannut ja pohtinut Jeesuksen opetusta siitä, kuinka elämää ei tulisi rakentaa omaisuuden varaan. Yhtäkkiä hän herättää kuulijan kohdistamalla puheensa hänelle.

Mikä on sinun paikkasi kerätä aarteita siihen varastoon, missä eivät tämän maailman lait pääse niiden arvoa vähentämään? (saarna 25)

Huomiota herättelevää faattisuutta on myös me-muodon käytössä, kun sitä hyödynnetään nimenomaan kontaktin ylläpitoon, viestin perillemenon tukemiseen liittämällä puhuja ja kuulija samaan joukkoon.

¹⁹⁷ Jakobson 1960, 353. Jakobson antaa faattisen aineksen esimerkiksi puhelimesta kysytyn *Kuuletko minua?* -kysymyksen. Myös vastaanottajan hyväksyvät vastaukset puhujaa kuunnellessa (*Niin... kyllä... joo... mm-m*) toteuttavat faattista tehtävää.

Jeesus voitti kiusaukset, jotta me saisimme osaksemme hänen voittonsa hedelmän.
(saarna 7)

Faattisella aineksella viestin lähettäjä voi myös katkaista yhteyden puhujan ja kuulijan välillä.¹⁹⁸ Ääneen lausuttu *aamen* on esimerkki tällaisesta (esim. saarna 15). Faattisesti toimii myös *rukoilkaamme*, joka viestii kuulijalle, että saarna päättyy ja rukous alkaa (saarna 7).

Metalingvistinen funktio liittyy viestinnässä käytettävään koodiin (kaavion kohta 5). Se käsittelee viestissä käytettävää kieltä, viittaa itse kommunikaation prosessiin tai luo merkkijärjestelmän sisäisiä merkityksiä. Metalingvististä ainesta tarvitaan aina silloin, kun lähettäjä tai vastaanottaja joutuvat tarkistamaan, että he käyttävät samaa koodia.¹⁹⁹ Tätä funktiota toteutti etenkin osa retorisisista kysymyksistä ja puhujan omista esiintuloista. Esimerkiksi saarnassa 18 puhuja varmistaa, että kuulija tietää termit, joista saarnassa on puhe.

Mitä nämä talentit eli leiviskät ovat? Talentit ja leiviskät ovat sama asia. Talenti on kreikkaa ja... -- Pitkän ajan kuluttua isäntä eli mies palasi. Tämä tarkoittaa sitä, kun Jeesus palaa takaisin maan päälle. Tuomiopäivä eli tilinteon päivä. (saarna 18)

Koodi on saarnan tapauksessa uskonnollista kieltä, ja selittämällä termejä kuulijalle puhuja varmistaa, että kuulijalla on kyky tulkita tuota samaa kieltä.²⁰⁰

Metalingvistinen funktio on päällimmäisenä myös saarnan 24 esimerkissä, jossa puhuja leppoisasti perustellen määrittelee oman saarnansa teeman pohdiskeluksi. Näin hän varmistaa, että puhuja tulkitsee hänen koodinsa, tapansa puhua tällä kertaa, oikein.

Vanhan rovastin kuulemma tunnistaa siitä, että hän aloittaa saarnansa kertomalla, miten vaikea on enää keksiä mitään uutta sanottavaa jostain tutusta juhlapyhästä. No, rovasti en ole, mutta silti viidettä kertaa saarnaamassa juhannuksena Valtimon kirkossa, joten kieltämättä tuollainen ajatus on tullut mieleen ja vaikeuttanut saarnan valmistelua. Niinpä saarnani onkin enemmän teeman pohdiskelua kuin tekstien analysointia. (saarna 24)

Poeettinen funktio kiinnittää puolestaan huomion nimenomaan itse viestiin ja sen merkkeihin (kaaviossa kohta 2). Sen vallitessa kielellä ja kielen muodolla on itsessään merkitys ja viesti voi leikitellä rakenteellaan.²⁰¹ Tämä funktio liittyy

¹⁹⁸ Jakobson 1960, 353.

¹⁹⁹ Jakobson 1960, 356. Jakobsonin esimerkki metalingvistisestä ilmauksesta on ”*En ymmärrä. Mitä tarkoitat?*”

²⁰⁰ Saarnaaja tuottaa puheensa uskonnollisen ”kielipelin” sisällä. (Ks. Wittgenstein 1981, 27), minkä jo saarnan konteksti kertoo kuulijalle. Selittämällä termejä puhuja voi kuitenkin lisätä kuulijan kykyä seurata hänen tuottamaansa uskonnollista puhetta ja näin lisätä yhteisen koodin onnistumisen todennäköisyyttä. On kuitenkin kielenulkoinen asia, tulkitseeko kuulija puheen samassa uskonnollisessa kielipelissä vai sen ulkopuolella.

²⁰¹ Jakobson 1960, 356–357. Jakobson havainnollistaa poeettista funktiota poliittisella sloganilla *I like Ike*. Sen poeettisuus ja mieleenpainuvuus liittyy kolmen peräkkäisen sanan yksitavuisuuteen ja niissä toistuvaan ai-diftongiin sekä konsonanttien vähäisyyteen.

puhujan omaan tyyliin, ja siitä esimerkkejä aineistossani edustivat muun muassa toisto ja rinnastus sekä vertauskuvat, metaforat ja tajunnanvirtamaisuuden koonnut luokka runollisuus.

On taho, jota sanat eivät hämää. On taho, jolle voi ja tulee olla sitä, mitä on. On Jumala. (saarna 23)

Poeettinen funktio on esillä osin myös intertekstuaalisuus-luokan sisälle määrittelemässäni tarinoiden käytössä sekä osin myös huumorin käytössä. Tarinat ovat oma tyyllilajinsa, samoin vitsit. Niissä kieltä käytetään omaan tapaan ja niillä on oma rakenne. Tarinoissa ja huumorin käytössä on samaan aikaan faattista funktiota: puhuja elävöittää saarnaa, jotta kuulija jaksaa kuunnella sen loppuun.

Aineistoni saarnoista löytämieni retoristen ominaispiirteiden rooli saarnan kokonaisuudessa liittyy siis Jakobsonin kielen funktion mallissa ennen kaikkea kontaktiin puhujan ja kuulijan välillä (faattinen funktio), saarnassa käytettyyn koodiin eli uskonnolliseen kieleen (metalingvistinen funktio) sekä viestiin itseensä (poeettinen funktio). Niillä puhuja pyrkii pitämään huolen, että kontakti kuulijaan heräisi ja säilyisi hyvänä ja että kuulija ymmärtäisi saarnan tyylin ja siinä käytettävän uskonnollisen kielen. Lisäksi saarnaaja käyttää retorisia piirteitä myös poeettisesti: hän ilmaisee asioita kauniin tai vaikuttavan kielen avulla. On kuitenkin muistettava, että Jakobsoninkaan mukaan on tuskin yhtään sellaista verbaalista viestiä, joka täyttäisi vain yhtä tehtävää.²⁰²

5.2 Puhetuotokset täyttämässä saarnan tehtävää

Luvussa 4 esittelemäni analyysikierroksen jälkeen aineistoni puhetuotoksista hahmottui kuusi erilaista ryhmää sen mukaan, mitä puhuja puhetuotoksilla tavoitteli. Nämä luokat ovat

1. pohjatekstin kertominen ja tulkinta
2. kontekstin laajentaminen
3. tekstin soveltaminen
4. hengellinen kutsu
5. todistaminen
6. julistaminen.

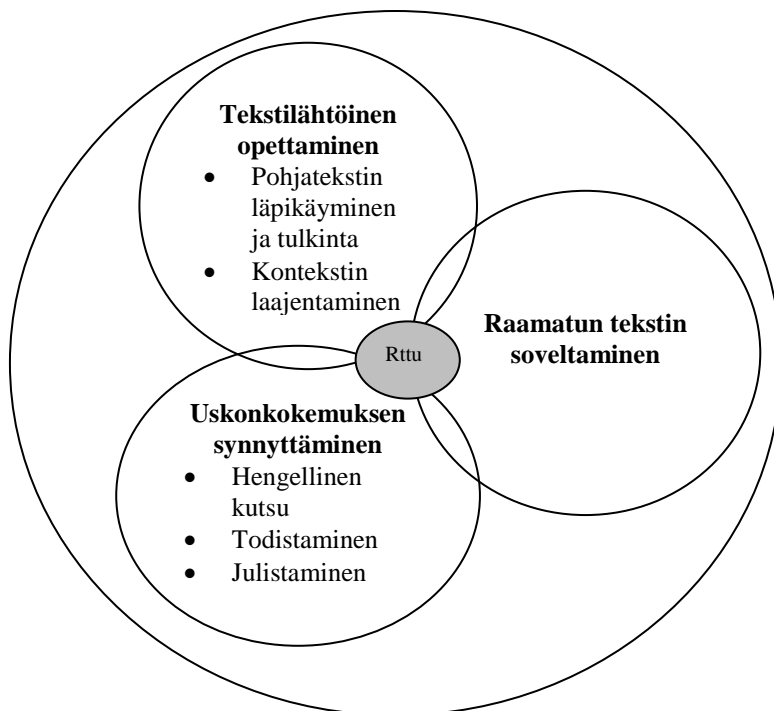
Pohjatekstin kertominen ja tulkinta sekä kontekstin laajentaminen muodostivat tarkastelun jälkeen oman pääluokkansa, jossa yhteinen nimittäjä on *kuulijan tekstilähtöinen opettaminen*. Molemmat alaluokat ovat ensisijaisesti teksti- ja oppilähtöisiä, siinä missä soveltamisen näkökulma on puolestaan

²⁰² Jakobson 1960, 353.

painottuneemmin kuulijassa (mitä kuulijalta odotetaan). Yhteisen pääluokan muodostivat myös puhetuotokset, joiden tavoitteena oli todistaminen, julistaminen tai hengellinen kutsuminen. Niiden yhteinen määrittävä tekijä on hengellinen tavoite: *synnyttää uskon kokemus* kuulijassa. Puhetuotoksien tavoitteet hahmottuivat lopulta siis kolmeen pääluokkaan

1. tekstilähtöinen opettaminen
2. tekstin soveltaminen
3. uskonkokemuksen synnyttäminen.

Kokoan Digipostillan saarnojen puhetuotosten tavoitteet saarnan kokonaisuudessa kuvioksi 4. Sen kuviosta 1 poikkeavalla muodolla pyrin korostamaan puhetuotosten tavoitteiden osittaista päällekkäisyyttä ja mahdollista samanaikaisuuttakin. Kaiken keskiössä on Raamattu, jonka kiinteä yhteys puhetuotosten tehtäviin on selkeää erityisesti opettamisessa ja soveltamisessa. Myös uskonkokemuksen synnyttämistä tavoittelevissa puhetuotoksissa on ainakin implisiittisesti vahva yhteys Raamattuun.

Kuvio 4. Digipostillan saarnojen puhetuotosten ominaiset tavoitteet saarnakokonaisuudessa.

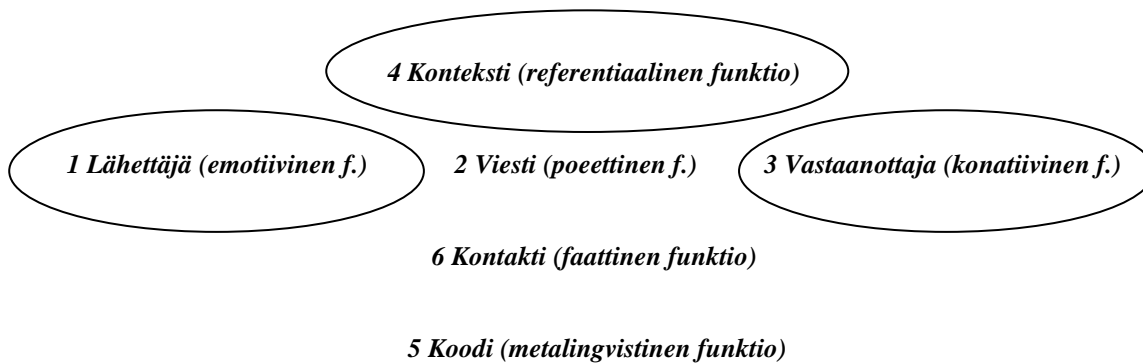
Tekstilähtöisessä opettamisessa saarnaajat kävivät Raamatusta nousevan pohjatekstin tavalla tai toisella saarnassaan läpi. Tähän läpikäyntiin liitettiin sitten puhujan oma tulkinta. Osa laajensi raamatuntekstin kontekstia alkukielen,

raamatun aikaisen historian, muiden raamatunkohtien tai muun teologisen tietämyksen pohjalta. Jotkut laajensivat kontekstia kirkkovuoden ajankohdan tai messukontekstin kuvauksiin tai kuulijajoukkoon liittyvin tiedoin kauemmas pohjatekstistä, kuitenkin pysyen kristillisessä opetuksessa. Osa saarnaajista loi kuulijoille laajempaa kristillistä viitekehystä, vaikkapa tarjoten tietoa kristinuskoon liittyvistä tavoista.

Soveltavissa puhetuoksissa raamatuntekstiä sovellettiin kuulijan uskonelämään tai kristillisen etiikan mukaiseen toimintaan: miten ihmisen tulisi uskoa tai toimia. Tekstiä sovellettiin myös nykypäivän käytännön elämään tai yhteiskunnan tai kirkon toimintaan. Aineistossa oli myös saarnoja, joissa tekstiä sovellettiin kristillisen viitekehysten ulkopuolelle, poliittiseen tai yleisesti yhteiskunnalliseen viitekehykseen. Tällöin puhuja vaikutti pikemminkin kertovan omia näkemyksiään kuin johtavan opetusta Raamatusta.

Uskonkokemuksen synnyttämisessä oli kolme vivahteeltaan erilaista puhetuotosluokkaa. Hengellisessä kutsumisessa puhuja usein lähtökohtaisesti oletti, että kuulija ei vielä jaa hänen viestiään (evankeliumia). Kuulijaa kutsuttiin evankeliumin piiriin, Pyhän koskettamaksi tai Jeesuksen seuraajaksi. Todistaminen oli puolestaan uskon vahvistamista, rakkauden levittämistä useimmiten myönteisessä ja ylistävässäkin sävyssä. Julistaminen oli puolestaan yksinkertaistetusti ilmaus, jolla puhuja saarnan aikana julisti kuulijalle armon, tässä ja nyt. Julistaminen oli tässä mielessä luokiteltavissa performatiiviksi, ilmaukseksi, joka toteuttaa sen, mitä kuvaa.

Havainnollistan vielä löytämiäni puhetuotosten tavoitteita ja niiden roolia saarnan kokonaisuudessa Jakobsonin kielen funktiomallin avulla. Osoitan esimerkkien avulla, että aineistosta hahmottamani puhetuotosten tavoitteet vastaavat vahvimmin Jakobsonin referentiaalista, emotiivista ja konatiivista funktiota eli tehtävää.

Kuvio 5. Roman Jakobsonin kaavioon verbaalisen kommunikaation osatekijöistä (Jakobson 1960, 357) on ympyröity ne funktiot eli tehtävät, joita tämän tutkimuksen aineiston puhetuotosten tavoitteet erityisesti toteuttivat.

Jakobsonin mallissa konteksti eli tarkoite, itse asia, saa useimmiten itselleen *referentiaalisen funktion* (kohta 4).²⁰³ Se ilmaisee viestin suhdetta todellisuuteen ja korostuu asiaviestinnässä, jossa pyritään objektiivisuuteen ja tarkkaan vastaavuuteen esitettävän asian kanssa (termi on suomennettu muun muassa viittaustehtäväksi).²⁰⁴ Aineistossani tällaista referentiaalista ainesta oli etenkin tekstilähtöisessä opettamisessa eli puhujan käydessä pohjatekstiä läpi (esimerkiksi saarna 3) tai laajentaessa kontekstia vaikkapa historiatiedoin (esimerkiksi saarna 9).

Tämän päivän evankeliumi kertoo heidänkin [opetuslasten] olleen ymmällään. He olivat suruissaan ja peloissaan. Tyhjän haudan nähdessään naiset arvelivat, että joku on vinyt Jeesuksen ruumiin pois haudasta. Pietari ja toinen opetuslapsi lähtivät juoksujalkaa tarkistamaan tilannetta. (saarna 3)

Uuden Testamentin alkukielessä on kaksi sanaa köyhä. Sanat ovat aivan erilaisia. Toinen 'penes' tarkoittaa niin köyhää, että hänen tarvitsee tehdä työtä ansaitakseen toimeentulonsa. Toinen 'ptokhos' tarkoittaa sellaista, jolla ei ole yhtään mitään mahdollisuutta saada toimeentuloa. Hänen ainoa mahdollisuutensa on kerjätä saadakseen elantonsa. Tässä kohdassa käytetään viimeksi mainittua sanaa. (saarna 9)

Puhtaasti referentiaalisiksi ei kuitenkaan voi kaikkia tekstilähtöisiä opettavia puhetuotoksia määrittellä. Useimmissa tapauksissa puhujan oma ääni (oma näkemys, tuntemus, katsomus tai asenne) näkyi, vaikkapa vain pieninä vihjeinä, sananvalintoina.

Kuitenkin täällä kirkossa, jumalanpalveluksessa meistä vajavaisista ihmisistä huolimatta on Jumalan sana, sakramentit, kristittyjen yhteys ja Jeesus Kristus itse, jotka rakentavat meitä, sillä Jeesus lupasi olla siellä, missä "kaksi tahi kolme" on hänen nimessään koolla. Kristus rakentaa ja ruokkii meitä täällä kirkossa. (saarna 9)

Edellä olevassa esimerkissä (saarna 9) ei ole suuria puhujan painotuksia tai voimakkaita ilmauksia, mutta siitä voi jo tulkita puhujan näkemyksen ihmisistä

²⁰³ Jakobson 1960, 353.

²⁰⁴ Fiske 2001, 56.

verrattuna Jumalaan (*me vajavaiset ihmiset*), Kristuksesta vaikuttamassa meihin ihmisiin (*Kristus lupaa, rakentaa ja ruokkii*) sekä puhujan asemoitumisen suhteessa kuulijoihin (*me = yksi seurakunta*). Puhetuotoksessa on siis myös seuraavaksi tarkasteltavaa emotiivisuutta.

Jakobsonin mallin mukaan viestinnällä, joka nostaa esiin viestin lähettäjän ja hänen suhteensa lähettämäänsä sanomaan, on useimmiten päällimmäisenä *emotiivinen funktio* (kuvion kohta 1). Puhtaasti emotiivista ainesta edustavat Jakobsonin mukaan interjektiot eli huudahdussanat.²⁰⁵ Esimerkit saarnoista 11 ja 21 ovat todistavaa puhetuotosta (ja kuuluvat siis pääluokkaan uskon kokemuksen synnyttäminen). Saarnassa 11 on huutomerkein merkittyjä eli huudahtaen lausuttuja sanoja, joista käy hyvin ilmi puhujan suhtautuminen lähettämäänsä viestiin, ylistävyys. Myös sananvalinnat tuovat esille puhujan suhteen ilmaisemaansa asiaan. Saarnassa 21 emotiivisuutta välitetään sananvalinnoin, mutta myös rinnastuksin, toistoin ja lauserakenteen avulla.

Hän on meidän rinnallamme, kantamassa yhdessä meidän taakkojamme, nostamassa heikot hartiolleen ja sitomassa haavoja. Ja tuo sama Kristus kulkee meidän perässämme, ja korjaa sen, mikä meidän jäljiltämme on mennyt rikki. Ihmeellinen Vapahtaja! Ihmeellinen! Hän jopa rukoilee meidän puolestamme. (saarna 11)

On tapahtunut odottamatonta, hallitsematonta, ihmeellistä, selittämätöntä. Pääsiäinen on selittämättömien tapahtumien juhla. Niiden alku on selittämätön. Niiden seuraukset ovat ennen näkemättömät. (saarna 21)

Alla olevassa saarnan 24 esimerkissä on kyse pohjatekstin soveltamisesta kuulijoiden elämään. Siinä on mielenkiintoinen emotiivinen elementti, kommentin päättävä, tekstiin merkitty ja todennäköisesti puheenparren lopuksi toteutettu *huokaus*. Samassa puhetuotoksessa saarnaajan suhdetta sanomaansa viestivät myös lainausmerkit, joita saarnaaja oli laittanut muun muassa sanojen *ihme* ja *herätys* ympärille. Näillä hän ilmaisee suhtautuvansa vähintäänkin sarkastisesti kyseisiin ilmiöihin. Ilman lainausmerkkejä sanojen merkitys olisi ollut aivan toinen: puhuja olisi vaikuttanut ottavan ne vakavasti ja puhetuotos olisi ollut pikemminkin referentiaalinen. Puhuja on voinut puhetilanteessa ilmaista lainausmerkit äänenpainoin tai niitä kuvaavilla käsimerkeillä. Asennetta puhuja ilmaisi myös muutamilla muilla sananvalinnoilla (esimerkiksi *röyhkeämmin*, *vaaditaan*, *vihjataan*, *kuulemma*).

Pääpaino on kuin huomaamatta siirtynyt Kristuksesta saarnaajan persoonaan ja hänen kauttaan välittyviin ”ihmeisiin” ja ”herätyksiin” joita on luvattu ”näyissä” tai ”ilmestyksissä”. Uusi ilmiö näissä muuten on se, että entistä suuremmin ja röyhkeämmin niissä vaaditaan rahalahjoituksia ja vihjataan, että mitä suurempi

²⁰⁵ Jakobson 1960, 354; Fiske 2001, 56. Jakobson antaa emotiiviselle funktiolle myös nimityksen ekspressiivinen funktio. Funktiosta on suomeksi käytetty myös nimeä ilmaisutehtävä.

lahjoitus, sitä suurempi siunaus. Tällainen on esim. Helsinkiin puhumaan tulossa oleva David Herzog, jonka tilaisuuteen ollaan kuulemma täältä Pohjois-Karjalastakin oikein yhteiskyttä järjestämässä – huokaus. (saarna 24)

Jakobsonin mallin kuudes funktio on *konatiivinen* eli vaikuttamistehtävä (kuvion kohta 3). Se tulee aineistossani ilmi selkeimmin puhetuotoksissa, jotka määrittelin hengelliseksi kutsumiseksi. Puhuja haluaa vaikuttaa kuulijaan niin, että hänessä herää mielenkiinto uskonasioita kohtaan. Konatiivisen funktion keskiössä on viestin vastaanottaja, ja siinä käytetään runsaasti imperatiivia (käskymuotoa), joka Jakobsonin mukaan on konatiivisen funktion puhtain kieliopillinen muoto. Jakobson testaa konatiivista muotoa todeten, että sitä ei voi määrittää todeksi tai epätodeksi.²⁰⁶ Esimerkkiin saarnasta 25 konatiivisuutta tuo ennen kaikkea imperatiivi (*ota*), jonka vaikutusalueeseen kuuluu koko loppu puhetuotos.

Jos haluat kerätä marjoja, kerää marjoja. Jos haluat kalareissulle, lähde kalareissulle. Minne menetkin, ota kuitenkin mukaasi avoin mieli tulla siellä Pyhän kohtaamaksi ja itsesi uusien ajatusten vastaanottajaksi. (saarna 25)

Puhetuotoksen saarnasta 18 olen luokitellut tekstin soveltaminen -luokkaan. Se on selkeästi ensisijaisesti konatiivinen, ladattu imperatiivein. Mukana on myös peräti kaksi kertaa vahva konatiivinen ilmaus *huomio siinä omassa leiviskässä*.

Taas huomio vaan siinä omassa leiviskässä. Jos joku on saanut armolahjan herättää joku kuolleista, niin älä sinä keskity siihen, vaan omaasi. Jos joku puhuu kielillä ja se on Jumalasta lähtöisin, niin anna hänen puhua Raamatun antamien ohjeiden mukaan, älä kiellä sitä, mutta älä myöskään kadehdi sitä itsellesi, jos sitä armolahjaa ei ole sinulle annettu. Huomio siihen omaan leiviskään. (saarna 18)

Myös pinnalta referentiaaliselta vaikuttava puhetuotos voi olla voimakkaasti kuulijan vaikuttava. Jakobson sanoo, että viestin verbaalinen muoto riippuu *ensisijaisesti* hallitsevasta funktiosta²⁰⁷. Konatiivisuus voi kuitenkin olla implisiittistä, aistittavissa ja tulkittavissa lähinnä sananvalinnoista ja prosodisista keinoista. Esimerkki saarnasta 15 on alkuosaltaan tekstin selittämistä, loppuosaltaan soveltamista. Sen voi tulkita ainakin referentiaaliseksi: se kuvaa tuomiopäivää raamatuntekstin pohjalta. Kuitenkin sen koko tematiikka, sananvalinnat (*tuomiopäivä, ei oikeudenkäyntipäivä*), lyhyet ja indikatiiviset, varmuutta huokuvat lauseet ohjaavat kuulijaa pohtimaan esimerkiksi, millä keinoin tuomiopäivänä saa tuomion, joka johtaa taivaaseen. Se on siis pinnaltaan referentiaalinen, mutta implisiittisesti myös konatiivinen. Esimerkissä on tosin yksi pinnaltaankin konatiivinen, ohjaileva lauseke: *Mutta nyt tarkkana*.²⁰⁸

²⁰⁶ Jakobson 1960, 355; Fiske 2001, 56.

²⁰⁷ Jakobson 1960, 353.

²⁰⁸ Lause *Mutta nyt tarkkana*. sisältää myös faattisuutta eli sen avulla puhuja varmistelee kuulijan hereilläoloa, kontaktia kuulijaan.

Maailmamme viimeinen näytös on lyhyt. Se on vain muutama puheenvuoro. Kyse on nimenomaan tuomiopäivästä, ei oikeudenkäyntipäivästä. Tuomiopäivänä annetaan vain tuomiot. Jeesus ja Taivaaseen menijät ja Helvettiin menijät keskustelevat lyhyesti. --. Mutta nyt tarkkana. Taivaaseen ei pääse teoilla vaan yksin Jeesuksen sovitusuhrin tähden. Teot ovat seurausta oikeasta uskosta. (saarna 15)

Aineistoni saarnoista löytämäni puhetuotosten sisällölliset tavoitteet liittyivät Jakobsonin mallin mukaan tarkasteltuina ennen kaikkea itse asiaan (referentiaalinen funktio), puhujan omaan näkemykseen tai asenteeseen (emotiivinen funktio) sekä kuulijaan vaikuttamiseen (konatiivinen funktio). Referentiaalinen funktio liittyi aineistossani erityisesti tekstiä opettaviin ja selittäviin puhetuotoksiin. Emotiivinen funktio tuli esille ennen kaikkea todistavissa ja konatiivinen funktio ennen kaikkea hengellisesti kutsuvissa puhetuotoksissa.

5.3 Saarnakokonaisuus retoristen piirteiden ja puhetuotosten tehtävien muodostamana

Tarkastelen seuraavassa Digipostillan saarnoista löytämieni kahden eri tason ominaispiirteiden – retoristen piirteiden ja puhetuotosten tavoitteiden – yhteyttä toisiinsa esimerkkien kautta. Havainnollista tätä vielä Jakobsonin kielen funktion mallin valossa. Tämän jälkeen hahmottelen mallin siitä, kuinka piirreluokat yhdessä muodostavat saarnan kokonaisuuden.

Aloitan saarnan 29 puhetuotoksesta, jonka määrittelin *tekstilähtöinen opettaminen* -luokkaan (alaluokkana tekstin kertominen ja tulkinta).

Aikaansaavimmaksi tunnettu sai viisi talenttia, toinen kaksi, kolmas yhden talentin. -- Tekemällä onnistuneita kauppoja kaksi palvelijaa kaksinkertaisivat pottinsa miljoonaomaisuudeksi, mutta vähiten vastuuta saanut kätki sen yhdenkin talentin maahan ja menetti näin myös korkotulot. (saarna 29)

Ominaispiirteiden keskinäisen suhteen kyseisessä puhetuotoksessa voi kuvata yksikertaisesti kaavion 1 lailla.

Puhetuotoksen tavoite	Puheen funktio (Jakobson)	Retoriset keinot
Tekstiläht. opettaminen	Referentiaalinen	Intertekstuaalisuus

Kaavio 1. Puhetuotoksen tavoitteen/tehtävän ja retoristen keinojen suhde saarnan 29 puhetuotosesimerkissä.

Puhujan tavoitteena on siis kertoa raamatuntekstin tarina uudelleen, joten puhetuotos on intertekstuaalinen. Puhujan omaa asennetta, tulkintaa, tässä

puhetuotoksessa on vain vähän, jos yhtään. Jakobsonin mallin mukaan teksti on referentiaalista, se viittaa ensisijaisesti kontekstiin, itse asiaan.

Intertekstuaalisuuden lisäksi siinä ei ole käytetty muita löytämiäni retorisia ominaispiirteitä.

Saarnan 25 esimerkkipuhetuotos (alla) on aluksi tavoiteluokaltaan *tekstilähtöistä opettamista* (alaluokkana on tekstin kertominen ja tulkinta), mutta jatkuu tekstin *soveltamisena*.

Evankeliumitekstissä Jeesus suhtautuu – Luukkaan evankeliumin painotuksen mukaisesti – varsin penseästi siihen, että ulkoiset arvot ja vaurauden merkit olisivat niitä ihmisen elämässä mitenkään arvostettavia asioita tai edes pyrkimisen arvoisia. Väärä tuudittautuminen ”kelpaa sinun elää” -ajatteluun on Jeesuksen mukaan suorastaan vahingollista. Isot aitat ja suuret huoneet ovat kerta kaikkiaan aivan väärä tapa kerätä rikkautta, ainakin silloin, jos sitä ei kerää myös taivaaseen, isän Jumalan luokse – ellei tajua, että Suuri Majakanvartija viimeistään pakottaa meidät muuttamaan kurssiamme. (saarna 25)

Tässä esimerkissä ominaispiirteiden keskinäinen suhde on hieman edellistä monimutkaisempi.

Puhetuotoksen 25 tavoite	Puheen funktio (Jakobson)	Retoriset keinot
Tekstin kertominen	Referentiaalinen	Intertekstuaalisuus
Tekstin soveltaminen	Konatiivinen	Sinä- ja me-muodot
	Emotiivinen	Sanasto
	Faattinen	

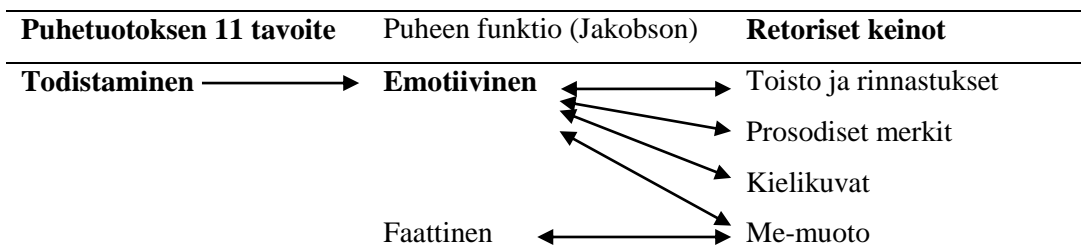
Kaavio 2. Puhetuotoksen tavoitteen/tehtävän ja retoristen keinojen suhde saarnan 25 puhetuotosesimerkissä.

Puhetuotos on ensinnäkin jo alussa intertekstuaalinen: puhuja selittää, mitä Jeesus tarkoittaa kyseisessä Luukkaan evankeliumin tekstissä. Vähitellen teksti vaihtuu tekstin soveltamiseksi ihmisen elämään. Samalla alkaa kuulua puhujan ”itse asiaan” tuomia lisäsävyjä: puhuja kohdistaa puheensa konatiivisesti ohjeeksi kuulijalle muun muassa sinä- ja me-pronomeineilla (jotka tuovat mukanaan myös faattisuutta) sekä vaikkapa ilmausten *ihmisen elämässä, väärä tuudittautuminen/tapa ja pakottaa muuttamaan kurssia* avulla. Myös puhujan oma asennoituminen viestiinsä, emotiivinen funktio, kuuluu ainakin sanavalinnoissa *isä Jumala ja Suuri Majakanvartija*.²⁰⁹

Saarnan 11 puhetuotoksen hallitsevaksi tavoitteeksi määrittelin *uskon kokemuksen tuottamisen*, alaluokaksi todistamisen.

²⁰⁹ Puhetuotoksen sisällä on myös metakielinen, yhteiseen koodiin viittaava puhetuotos. Puhuja viittaa lähteeseen, Luukkaan evankeliumiin, ja ohjaa kuulijaa näin tulkitsemaan saarnaa oikein.

Emmekä me ole yksin tällä matkalla. Meidät orvot matkalaiset on annettu Kristuksen retkikuntaan. Vapahtaja itse on meidän edellämme, raivaamassa meille tietä. Hän on meidän rinnallamme, kantamassa yhdessä meidän taakkojamme, nostamassa heikot hartioillemme ja sitomassa haavoja. Ja tuo sama Kristus kulkee meidän perässämme, ja korjaa sen, mikä meidän jäljiltämme on mennyt rikki. Ihmeellinen Vapahtaja! Ihmeellinen! Hän jopa rukoilee meidän puolestamme. (saarna 11)

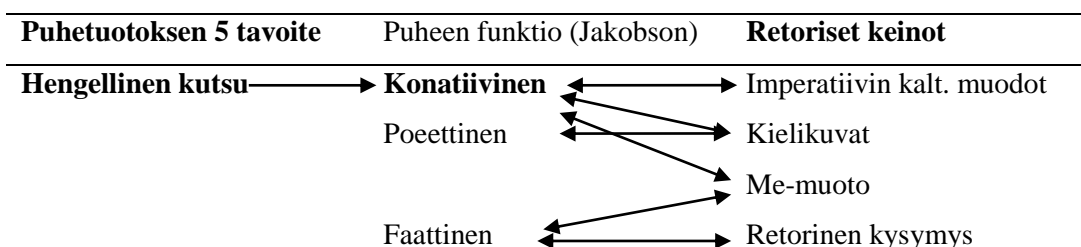

Kaavio 3. Puhetuotoksen tavoitteen/tehtävän ja retoristen keinojen suhde saarnan 11 puhetuotesimerkissä.

Jakobsonin termein viestin hallitseva funktio on emotiivinen, sillä siinä kuuluu vahvasti puhujan todistava ja Vapahtajaa ylistävä asenne. Tähän saarnaaja käyttää retorisia keinoja, kuten toistoa ja rinnastuksia, vahvoja kielikuvia (*orvot matkalaiset, Vapahtaja sitomassa haavoja*), prosodisia keinoja (huutomerkit), sekä me-muotoa, jonka avulla hän nostaa kuulijan kanssaan mukaan Kristuksen retkikunnan matkalaiseksi. Me-muodolla on myös kontaktia ylläpitävä faattinen funktio.

Saarnan 5 esimerkissä puhetuotoksen tavoite on *uskon kokemuksen tuottaminen* ja alakategoriana uskonnollinen kutsuminen: kuulijaa kutsutaan mukaan tunnustamaan uskonsa.

Nyt on vain lippu kohotettava. Mutta mikä on meidän lippumme? Se on siinä, kun me saarnan jälkeen nousemme tunnustamaan uskomme uskontunnustuksen sanoin. Se on kuin lipunnosto. Se on merkki kaikille kansoille siitä mihin me uskomme ja kenen joukoissa seisomme. (saarna 5)

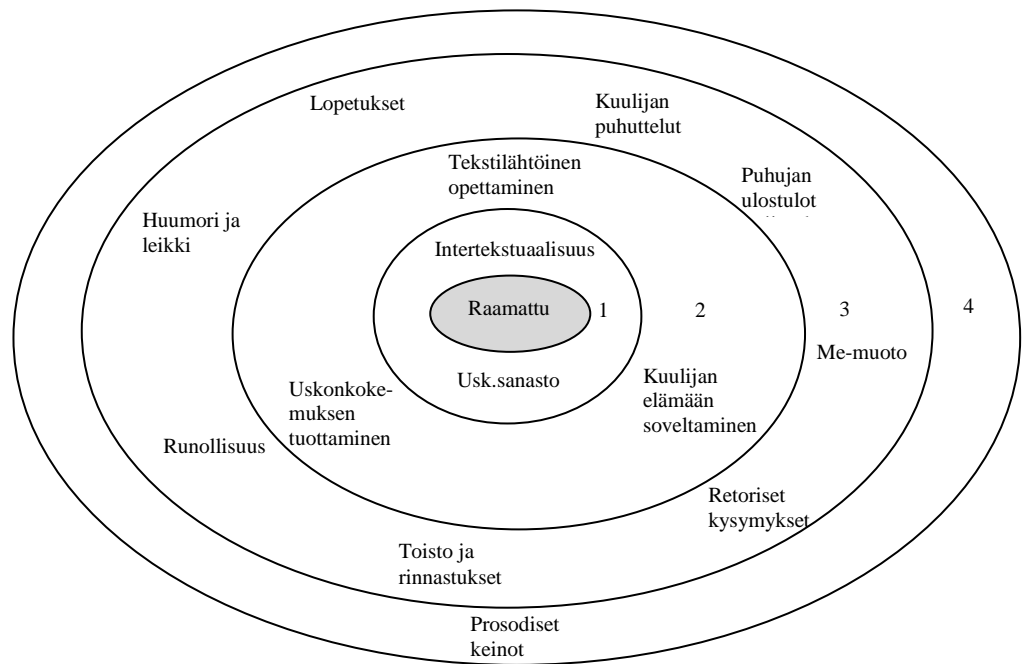
Kaavio 4. Puhetuotoksen tavoitteen/tehtävän ja retoristen keinojen suhde saarnan 5 puhetuotesimerkissä.

Puhetuotoksen hallitseva funktio on konatiivinen (ohjeistaa kuulijaa, esimerkiksi *Nyt on vain lippu kohotettava...*). Kutsuakseen kuulijaa puhuja antaa oman

äänensä kuulua imperatiivin kaltaisilla muodoilla (kuuluu retoristen piirteiden luokkaan puhujan omat esiintulot). Puhetuotoksen hallitseva funktio on siis konatiivinen. Tehostaakseen tätä kutsua omalla innostuneella otteellaan puhuja käyttää myös muita retorisia keinoja: me-muoto luo tunnelmaa yhdestä seurakunnasta, yhdessä tekemisestä ja uskomisesta, kielikuvat luovat iloista, perhemessuun sopivaa tyyliä (tässä mukana myös poeettinen funktio) ja retorinen kysymys paitsi kohdistaa kysymyksen kuulijalle ja pitää yllä kontaktia häneen (tässä mukana faattinen funktio).

Jo nämä edellä läpi käydyt neljä esimerkkiä riittävät kertomaan siitä, että puhetuotoksensa tavoitteen saavuttamiseksi saarnaaja käyttää puheen muotoon liittyviä, retorisia keinoja. Referentiaalisessa tekstissä – jota etenkin tekstilähtöinen opettaminen aineistossani on – erityisiä retorisia keinoja on vähemmän. Emotiivisessa ja konatiivisessa puhetuotoksessa – joita on paljon uskonkokemuksen synnyttämistä ja Raamatun tekstin soveltamista tavoittelevissa puhetuotoksissa – retorisia keinoja on yleensä enemmän. Yksinkertaistetusti voi sanoa, että se, miten voimallisesti puhuja haluaa vaikuttaa kuulijaan, ilmaista omaa suhtautumistaan tai varmistaa kuulijan mielenkiinnon, vaikuttaa siihen, miten hän käyttää retorisia keinoja. Tavoitteet ja retoriset keinot (ja puheen funktiot) ovat monimutkaisesti sidoksissa toisiinsa. Toista ei ole ilman toista: sisältöä ei ole ilman muotoa eikä muotoakaan ilman sisältöä.

Lopuksi kuvaan Digipostillan saarnojen retoriset ominaispiirteet ja puhetuotosten tavoitteet vielä saarnan kokonaisuudessa (kuvio 6). Kaiken keskiössä ja lähtökohtana on Raamattu (kuvion keskellä), jonka myötä saarnan piirteet intertekstuaalisuus ja uskonnollinen sanasto (kuvion sisin kaari, 1) ovat luovuttamattomia. Saarnaajan tavoitteena on opettaa ja tulkita tekstiä, soveltaa sitä kuulijan elämään ja tuottaa kuulijalle uskonkokemuksia; nämä tehtävät on kuvattu kuvion toisella (2) kaarella. Nämä tavoitteet hän pystyy saavuttamaan erilaisin retorisin keinoin, jotka on kuvattu kuvion kolmannella (3) ja neljännellä (4) kaarella. Prosodiset piirteet on erotettu neljännelle kaarelle osoittamaan äänen tason erillisyyttä muista retorisista piirteistä.

Kuvio 6. Digipostillan saarnojen ominaispiirteet (retoriset piirteet ja puhetuotosten tavoitteet) saarnan kokonaisuudessa.

Jakobsonin mallin termein puhetuotosten tehtävien tarkastelussa keskiöön nousi kolme funktiota. Referentiaalinen funktio (viittaa kontekstiin, tarkoitteeseen, esittelee itse asian) oli hallitsevana funktiona erityisesti tekstilähtöisessä opettamisessa. Emotiivinen funktio (viestinnän painopiste on puhujassa ja hänen tunnetilansa, näkemyksensä tai asenteensa ilmaisemisessa) oli hallitseva monissa uskon kokemusten tuottamista tavoittelevissa puhetuotoksissa, etenkin todistamisessa. Konatiivinen funktio (kohdistuu vastaanottajaan, yleensä puhuttelee, käskee tai pyrkii muutoin vaikuttamaan vastaanottajan ajatuksiin tai toimintaan) korostui esimerkiksi tekstin soveltamiseen tai uskon kokemuksen tuottamiseen pyrkivissä puhetuotoksissa, etenkin hengellisesti kutsuvissa puhetuotoksissa. Nämä funktiot sijoittuisivat kuviossa 6 toiselle kaarelle.

Retorisissa piirteissä voimakkaimmiksi funktioiksi nousivat faattinen funktio (herättelee, varmistaa tai ylläpitää puhujan ja kuulijan välistä kontaktia), metalingvistinen funktio (varmistaa yhteistä koodia, ohjeistaa puheen kuulemiseen ja kommentoi tekstiä) sekä poeettinen funktio (leikittelee itse kielen tyylillä). Nämä funktiot sijoittuvat kuviossa 6 kolmannelle kaarelle eli ne toteutuvat pääasiassa puhujan retorisisissa keinoissa. Jätän Jakobsonin funktiot saarnan kokonaiskuvioista kuitenkin pois, koska tämän tutkimuksen näkökulmasta

ne toimivat ensisijaisesti työkaluna, keinona havainnollistaa muodon ja sisällön riippuvuus toisistaan.

5.4 Homileettinen keskustelu sisällön ja muodon rooleista

Aineistoni ominaispiirteissä nousivat kiintoisalla tavalla esiin puheen eri tasot: sisältö, jota edustavat löytämäni puhetuotoksen tavoitteet, sekä muoto, jota edustavat löytämäni saarnan retoriset ominaispiirteet. Kuvasin kappaleessa 5.3 näiden sidoksista suhdetta toisiinsa esimerkein (kaaviot 1–4) sekä toimimassa yhdessä saarnan kokonaisuudessa (kuvio 6).

Saarnan sisällön ja sen muodon suhde nousee silloin tällöin yhä edelleen keskustelunaiheeksi. Keskustelua syntyy siitä, saako saarnaaja suhtautua saarnaansa retorisenä esityksenä vai peittävätkö retoriset keinot Jumalan äänen. Estääkö retoriikka vapaan ja luontevan hengellisen puhumisen ja johtaako se jopa kuulijoiden manipulaatioon? Tässä kappaleessa kuvaan homileettisesta kirjallisuudesta nousseita näkemyksiä.

Teologi ja kirkolliskokouksen käsikirjakomitean jäsen Keijo Nissilä toteaa *Saarnan käsikirjassa*, että sananjulistajien epäluulot ovat eläneet antiikin ajoista meidän päiviimme asti: kaikki ”retorinen” on jollain tavalla epäluotettavaa. Uskotaan, että retoriikka estää vapaan puhumisen ja että sillä pyritään manipuloimaan kuulijaa. Retoristen keinojen epäilijät muistuttavat myös, että Jumalan Henki ei tarvitse avukseen inhimillisiä tehokeinoja: uskon saarnaa ei voi pakottaa puhetaidollisiin sääntöihin.²¹⁰ Vuonna 2014 Teologian ylioppilaiden tiedekuntayhdistyksen *Kyyhkynen*-lehdessä kritisoitiin teologian kandidaatin soveltavien opintojen alkuluentoja, kun siellä puhuttiin saarnasta ”*kuin se olisi mikä tahansa juhlapuhe, retorista pikkunäppäryyttä*”²¹¹. Vaikka Kyyhkynen kritiikki painottuikin ehkä kokonaisuudessaan muualle kuin retoriikkaan, lehdessä vihjattiin, että alkuluennolla saarnan käsittelyn pääpaino olisi tullut olla muualla kuin saarnan muodossa. Tavallista onkin, että saarnan sisältö ja muoto erotetaan saarnakeskustelussa toisistaan.

Dramaturgisen homileetiikan²¹² puolestapuhuja, professori Martin Nicol toteaa, että kun muotoa ja sisältöä tarkastellaan erikseen, sisällön määrittelylle

²¹⁰ Nissilä 2001, 170.

²¹¹ Suonpää 2014.

²¹² Dramaturginen homileetiikka juontaa juurensa yhdysvaltalaisesta 60-luvun ”uudesta homileetiikasta”, jonka periaatteiden mukaan jokainen sisältö tarvitsee itselleen sopivan muodon ja jokainen muoto muovaa puolestaan sisältöä. Dramaturginen homileetiikka opastaa näkemään saarnaamisen taiteena taiteen joukossa: taiteellinen saarna tarkoittaa itsensä ja toisten asettamista Jumalan maailmantodellisuuteen samalla osaavalla intohimolla, jolla teatteri,

annetaankin useimmiten teologinen arvo. Muotoa sen sijaan tarkastellaan ulkonaisten toimintatapojen kautta. Muoto ja sen arvostaminen saatetaan kokea ulkonaiseksi, vaaralliseksi ja väärään vietteleväksi. Dramaturginen homiletiikka on tätä kahtiajakoa vastaan. Saarnatyöskentelyyn tulisi sen periaatteiden mukaan lähteä nimenomaan kielellisten ilmausten kokonaishahmottamisesta, sisällön ja muodon yhteydestä, niitä toisistaan erottamatta. Saarna on monikerroksinen tapahtuma, jossa on useita toisistaan erottamattomia todellisuuden ulottuvuuksia: se mitä kuulija kuulee saarnassa, se miten saarnaaja sen sanoo ja se miten kuulija ottaa sen vastaan.²¹³

Myös Chicagon luterilaisessa seminaarissa vaikuttanut homileetikko Henry Grady Davis korostaa, että muoto ei ole ajatuksesta erillinen, vaan muodon ja sisällön suhde on orgaaninen. Ajatus tuottaa saarnan ja saarna ruumiillistaa ajatuksen, luo elävän organismin. Organismi koostuu osista, joilla on rakenteellinen ja funktionaalinen suhde toisiinsa ja kokonaisuuteen.²¹⁴

1980- ja 90-luvulla saarnaa tutkinut Tapio Lampinen totesi suomalaisten saarnaajien pelkäävän vaikuttavuutta ja oman mielipiteen ilmaisua: he eivät halua tuoda saarnassa esiin persoonaansa ja välttävät samalla retorisia keinoja. Luterilainen saarnaaja pysähtyi ainakin tuolloin hänen mukaansa suostuttelun ja manipulaation rajalle, siis ennen kuin on vaarana, että joku syyttää manipulaatiosta.²¹⁵ Saman totesi Jukka-Pekka Puro tutkimuksessaan vuonna 1998: tasapaksuista saarnoista oli vaikea saada selville, mitä ja millaista muutosta puhujat mahdollisesti tavoittelivat. Puro päätyi siihen, että saarnaajien tavoitteena ei ylipäänsä ollutkaan, että kuulija olisi vakuuttunut jostain saarnaa kuunnellessaan.²¹⁶

Homileettisesta opaskirjallisuudesta ei kuitenkaan juuri löydy vastustusta retoristen keinojen käytölle. Olennaista on, että muoto on vain yksi saarnan rakennusaine, kuten Juha Pihkala asian muotoilee. Pihkala muistuttaa, että sanan voima ei perustu konsteihin, vaan kumpuaa Pyhän Hengen läsnäolosta. ”*Retoriikan keinot eivät saa peittää vaahdollaan totuuden puutetta, puuttuvaa sanaa.*” Saarnaajan on tavoitettava sisällöllinen lataus, saarnan eksistenttis-aktuaalinen sanoma. Muodon voi puolestaan Pihkalan mukaan löytää

konserntilava, kirjallisuus ja elokuva toimivat. Taidetta käytetään siis hermeneuttisesti, se avaa todellisuuden. Saarnan analogiana voi olla esittävien taiteiden performanssi. Nicol 2005, 39–45.

²¹³ Nicol 2005, 33.

²¹⁴ Davis 1958, 19–22.

²¹⁵ Lampinen 1990, 168.

²¹⁶ Puro 1998, 48.

intuitiivisesti, rutiinin avulla tai uuden opettelu myötä.²¹⁷ Keijo Nissilä puolestaan toteaa, että jos saarnaaja tuntee ja hallitsee kommunikaation inhimilliset lainalaisuudet, hän voi välittää jumalallisen ilosanoman eteenpäin aitona. Saarna on hänen mielestään puhe ja näin retoriikan piirissä.²¹⁸

David G. Buttrick sanoo, että puhuja ei voi päästää itseänsä puhumaan varomattomasti, jos hän uskoo, että Jumala on läsnä saarnatessa.²¹⁹ Buttrick huomauttaa, että saarnaamisen tapa ei kuitenkaan määrää sen vaikutusta, vaan saarna itsessään vapauttaa julistamalla uutta Kristuksen aikakautta ja armoa. Vääriä lähestymistapoja, kuten manipulaatiota, on varottava.²²⁰ Myös homiletiikan professori Paul Scott Wilson vaikuttaisi puolustavan huolellista saarnan suunnittelua. Saarnaajan tehtävänä on valita herkästi ja huolellisesti sanat, jotka hän lisää raamatulliseen tekstiin saarnatakseen. Sanoilla saarnaaja asemoi tekstin historialliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen kehykseensä. Saarnaaja joutuu Wilsonin mukaan tekemään syvällisiä valintoja harkitessaan, kuinka teksti liittyy teologiseen traditioon, vallitseviin olosuhteisiin ja sielunhoidolliseen tarpeeseen. Luovuus tarkoittaa mahdollisimman hyvien valintojen tekemistä evankeliumin hyväksi. Saarnaaminen on kuitenkin Wilsonin mukaan autenttisen luovaa vain, kun se on Pyhän Hengen valaisemaa.²²¹

Tutkimukseni mukaan Digipostillan saarnoissa retorisia piirteitä tarvitaan ja niitä myös rohkeasti käytetään saarnan ominaisten puhetuotosten tavoitteiden saavuttamiseksi. Homileettisessa keskustelussa tulokseni myötäilevät siis opaskirjallisuuden edellä kuvattua viestiä siitä, että muotoa, retorisia keinoja, tarvitaan yhtenä saarnan rakennusaineena, mutta muodon on toimittava yhdessä sisällön kanssa.

6. Lopuksi

6.1 *Pohdinta*

Tämän tutkimuksen päätehtävänä oli tutkia, millaiset piirteet kuvaavat Digipostilla-aineistossa olevia Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa pidettyjä jumalanpalvelussaarnoja. Lähestyin aineistoa ilman ennakko-oletuksia ja annoin aineiston puhua. Etsin saarnoista samuutta, saarnan toistuvia, sille ominaisia

²¹⁷ Pihkala 1996, 125.

²¹⁸ Nissilä 2001, 170–172.

²¹⁹ Buttrick 2007, 60.

²²⁰ Buttrick 1987, 452–454.

²²¹ Wilson 2004, 2.

piirteitä. Piirteiden lukumääriä ei kuitenkaan varsinaisesti tarkasteltu. Otin huomioon kaikki aineistosta esiin nousevat, myös erilaiset piirteet.

Aineiston saarnoja kuvasivat kahdentasoiset ominaispiirteet: retoriset piirteet ja saarnojen puhetuotosten tavoitteet. Retorisen tason piirteistä intertekstuaalisuus on saarnan luovuttamaton piirre: evankelisluterilainen saarna julistaa lähtökohtaisesti Jumalan sanaa raamatuntekstin pohjalta. Raamattu on saarnan keskiössä. Aineistoni kohdalla myös uskonnollisen sanaston käyttö ilmeni jokaisessa saarnassa. Uskonnollisen sanaston voikin nähdä toiseksi lähes luovuttamattomaksi saarnan piirteeksi: se nousee pitkälti Raamatusta, mutta myös esimerkiksi messukontekstista.²²² Aineistossa näkyi myös puhujakohtaisia eroja sanaston käytössä. On mahdollista, että sanastoon vaikuttaa muun muassa saarnaajan teologinen tausta.

Muut retoriset piirteet ovat saarnaajan keinovalikoimaa, josta hän voi valita keinonsa oman tavoitteensa ja kohderyhmänsä mukaan. Aineistossa nousivat retorisia ominaispiirteinä esiin retoriset kysymykset, minä ja puhujan muut omat esiintulot, me-muoto, sinä ja kuulijan muut puhuttelut, toisto ja rinnastus, runollisuus, huumori ja leikki, retoriset lopetukset sekä prosodiset merkit.

Puhetuotosten tavoitteet muodostivat kolme pääluokkaa. Saarnaajat ensinnäkin opettivat raamatuntekstin pohjalta tekstiä eri tavoin tulkiten ja taustoittaen. Toiseksi he sovelsivat tekstiä ja sen opetusta kuulijoiden nykypäivän elämään. Kolmas puhetuotostavoite oli uskon kokemuksen tuottaminen: puhujat kutsuivat kuulijoita hengelliseen kokemukseen, todistivat (esimerkiksi Jumalasta, Jeesuksesta ja ylösnousemuksesta) sekä julistivat kuulijoille armoa ja syntien anteeksiantoa.

Tutkimus sai edetessään alatutkimuskysymyksen: miten nämä piirreluokat suhtautuvat toisiinsa ja mikä on niiden rooli saarnan kokonaisuudessa. Aineistosta nousevien esimerkkien kautta ja hyödyntäen myös Roman Jakobsonin kielen funktiomallia osoitin, että nämä kahden tason piirteet eivät toimi toisistaan erillisinä, vaan esiintyvät samoissa puhetuotoksissa yhteistyössä, joskus monimutkaisestikin sidoksissa toisiinsa: Saavuttaakseen tavoitteensa Digipostillan saarnaaja tarvitsee ja usein myös rohkeasti käyttää retorisia keinoja.

²²² Aineiston ulkopuolisia saarnoja mietittäessä on nähtävä, että esimerkiksi kokonaan metaforisessa saarnassa on mahdollista käyttää täysin sanastoa, joka ei kaikissa konteksteissa ole uskonnollista. Silti, vertauskuvallisenkin sanaston saarnan kuulija tulkitsee tuon vertauskuvan uskonnolliseksi kontekstinsa vuoksi, osana jumalanpalvelusta.

Tekstilähtöisessä opettamisessa retorisia keinoja saattoi olla hyvinkin niukasti. Raamatun tekstin soveltamista kuulijan elämään tai uskonkokemuksen synnyttämistä tavoitteleva saarnaaja puolestaan käytti retorisia keinoja voimakkaammin. Myös puhujakohtaisia eroja retoristen piirteiden käytössä oli runsaasti. Joka tapauksessa retoriset piirteet ja puhetuotosten tavoitteet olivat sidoksissa toisiinsa. Näin ollen kappaleessa 5.4 esitelty homileettinen keskustelu retoristen keinojen käytöstä vaikuttaa turhalta vastakkaisasettelulta: tarvitaan molempia, sekä sisältöä ja tavoitteellisuutta että keinoja välittää sisältöä, vaikuttaa kuulijaan. Homileettisessa keskustelussa ja esimerkiksi uusien saarnaajien koulutuksessa olisi otettava saarnan molemmat puolet huomioon: *mitä* saarnalla tavoitellaan ja *miten* tavoitteisiin päästään.

Mallin siitä, kuinka kahden tason piirteet toimivat yhdessä, kuvasin kuviossa 6. Tutkimukseni näkökulma ja näin ollen myös tuloksia esittelevä malli oli pitkälti saarnan sisäinen. Sieltä käsin oli kuitenkin mahdollista nähdä myös saarnan ulkoisen maailman vaikutus saarnaan. Eihän Sanaa koskaan saarnata umpiossa. Ensinnäkin – vaikka luterilaisen kirkon oppi on (periaatteessa) yksi ja yhteinen Raamatusta lähtevä oppi – saarnaaja on aina yksilö, jolla on sellainen teologinen viitekehys ja myös sellaiset retoriset taidot, jotka hän on matkansa varrella omaksunut. Tuo yksilö elää tietyssä ajassa ja tietyssä paikassa, millä on myös oma vaikutuksensa saarnaan. Saarnaan kohdistuu myös erilaisia kristillisen viitekehysten ulkopuolelta tulevia vaikutteita. Ne tulivat esille aineistossani esimerkiksi tekstin soveltamisessa, kun saarnaaja saattoi ylittää ”rajan” ja siirtyi kommentoimaan yhteiskunnallisia tapahtumia tai kaupan alan yksityiskohtiakin. Rajaan nämä ulkoiset vaikutteet (teologiset virtaukset ja saarnaajan teologiset taustat, yhteiskunnalliset tapahtumat jne.) kuvion 6 ulkopuolelle. Tuollaisenaan, ilman ympäröivää kontekstia, kuvio kuvaa parhaiten tämän tutkimuksen näkökulmaa: tässä tarkasteltiin saarnaa sen sisältä katsoen. Voi myös kysyä, missä Jumala on tuossa saarnan kokonaisuudessa. Näkeehän luterilainen saarnateologia Kolmiyhteisen Jumalan olevan reaalisesti läsnä saarnassa. Vastaus on yhtä itsestään selvä kuin kysymyskin. Kuviossa Jumala näkyy sen ytimessä: Raamatussa.

Kuvasin aiempänä, erityisesti kappaleiden 4.2, 4.3 ja 4.6 loppuosissa homileettisessa opaskirjallisuudessa saarnalle määriteltyjä tehtäviä: Saarna opettaa ja selittää Raamatun tekstejä ja tulkitsee Raamattua ajankohtaisesti soveltaen. Luterilaisen saarnateologian mukaan saarna myös toimii armonvälineenä, välittää

armon. Löytämäni saarnojen puhetuotosten tavoitteet vastaavat pitkälti näitä saarnalle yleisesti asetettuja tehtäviä: raamatun tekstiä opettaen ja soveltaen sitä kuulijan elämään sekä synnyttämällä uskon kokemuksen, vapautuksen, saarna toimii armonvälineenä.

Uskon kokemuksen synnyttävien puhetuotosten suhteen aineistossani jäi kuulijalle kuitenkin toisinaan tulkinnanvaraa. Puhetuotos saattoi jäädä implisiittiseksi tai sisältää ehdollisuutta. Myös niin sanotun lain ja evankeliumin suhteella ja järjestyksellä saarnassa saattoi olla vaikutusta kuulijan tulkintaan: evankeliumi saattoi peittyä lain alle. Ehtoollisella, joka sanan lisäksi toimii luterilaisessa uskossa armonvälineenä, lausutaan jokaiselle sen nauttijalle erikseen ja eksplisiittisesti: *Herramme Jeesuksen Kristuksen veri, sinun puolestasi vuodatettu. Herramme Jeesuksen Kristuksen ruumis, sinun puolestasi annettu.* Tähän verrattuna kuulijan kokemus saarnan armonvälineluonteesta on vaarassa jäädä saarnaajan valitsemien, lähinnä retoristen keinojen varaan. Jos puhuja ei konkretisoi evankeliumia, nosta sitä oikeassa kohdin (lain jälkeen, saarnan lopussa) esiin eikä kohdistu sitä kuulijalle ilman ehtoja, oivallus armosta saattaa jäädä syntymättä. Ehtoollisen sanojen kaltainen selkeä eksplisiittisyys saarnassakin poistaisi ainakin turhan tulkinnanvaraisuuden ja antaisi kuulijalle mahdollisuuden kokea armo ja anteeksianto tässä ja nyt.

On siis mahdollista, että juuri uskon kokemuksen synnyttävien puhetuotosten käytöllä on yhteys siihen, miten kuulija saarnan kokee, siihen tunteeseen, täytyykö armonnäkö saarnan myötä vai ei. Jos näin olisi, löytyisi vastaus myös siihen johdannossa kuvaamaani pohdintaan, miksi joku saarna koskettaa, kun taas toinen jättää kylmäksi. Martin Lutherin sanoin: ”*Sillä evankeliumin saarnaaminen ei ole mitään muuta kuin sitä, että Kristus tulee meidän luoksemme tai meidät vieään hänen luokseen.*”

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tämä tutkimus on aineistolähtöinen, ja tutkimuksen tulokset ovat syntyneet tutkijan subjektiivisten aineistosta tekemien tulkintojen kautta. Toisenlaisen taustan omaava tutkija olisi saattanut päätyä toisenlaisiin tuloksiin, löytänyt saarnoista erilaisia ominaispiirteitä. Kyseessä on siis ennen kaikkea tekijän matka tähän aineistoon.

Täysin induktiivisessa tutkimuksessa ei valmiilla teorioilla tai aikaisemmilla havainnoilla ja tiedoilla tulisi olla tekemistä lopputuloksen kanssa. Vaikka pyrin tietoisesti lähestymään tutkimusaineistoa vailla ennakoajatuksia, kielitieteellinen,

viestinnällinen ja teologinen taustani on todennäköisesti johdattanut tulkintaani ja kiinnittänyt huomiotani tietäntyyppisiin ilmiöihin. Analyysia aloittaessani olin jo lisäksi lukenut runsaasti homileettista tutkimusta teologian opinnoissani etenkin käytännöllisen teologian näkökulmista, millä myös on voinut olla vaikutusta ajatteluuni. Yhdyn siis siihen tutkimuskäsitykseen, että puhtaan induktion mahdollisuus on kyseenalaista. Tuloksiin vaikuttavat jo pelkästään käsitteet ja menetelmät, joita tutkija valitsee, sekä tutkimusasetelma.²²³

Pyrin kuitenkin tutkimuksessani mahdollisimman tiukkaan aineistolähtöisyyteen grounded theoryn innoittamana, niin pitkälle kuin se tietoisesti oli mahdollista. Aineistoa lähestyessäni, varsinaista tutkimusta aloittaessani, en tiennyt, mitä sieltä löytyy, mitkä asiat kiinnittäisivät huomion ja nousisivat aineiston ominaisiksi piirteiksi. Puhtaimmillaan grounded theory toiminee kuitenkin silloin, kun tutkittavasta aiheesta ei ole juurikaan olemassa aikaisempaa tietoa, ei tutkijalla eikä ylipäänsä. Ristiriidan grounded theoryn käyttämiseen tuokin se, että saarnat eivät suinkaan ole tutkimatonta maaperää ja se, että olen itsekin niitä jo tutkinut aiemmissa tutkielmissani. Minulla on myös saarnojen kuuntelijana pitkä kokemus. Paras tutkija toteuttamaan saarnatutkimusta grounded theoryn mukaisesti olisi varmaankin sellainen henkilö, joka on elänyt mahdollisimman etäällä saarnoista.

Prosessia itse jälkikäteen arvioidessani kuitenkin näen, että aineisto sai puhua aidosti. Lähiluku, siis aineiston mahdollisimman tarkka lukeminen, korostaa aineiston roolia, koska siinä tutkijan ja tutkittavan väliin ei aluksi jää mitään muuta. Tutkimusprosessini kulki grounded theorylle tyypillistä tietä aineiston alkukoodauksesta luokittelun kautta teorian muodostamiseen. Ensimmäisen ominaispiirreluokittelun jälkeen oli selvää, että aineistoon on palattava uudelleen kokonaiskuvan muodostamiseksi. Grounded theorylle tyypilliseen tapaan myös tämän tutkimuksen tutkimuskysymys tarkentui prosessin aikana, tässä tapauksessa alakysymyksellä. Yhteys analyysin ja tutkimusaineiston välillä säilyi koko prosessin ajan kiinteänä, mistä näkyvänä elementtinä ovat tutkimusraportin runsaat esimerkit.

Ajatteluuni ovat todennäköisesti vaikuttaneet myös tutkimuksen alkuvaiheessa käymäni keskustelut Itä-Suomen yliopiston tietojenkäsittelytieteilijöiden kanssa. Ymmärsin heidän tutkimuksensa painotuksen olevan semantiikassa, ei niinkään syntaktisissa piirteissä.

²²³ Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96.

Tutkimukseni lähtöasetelma suhteessa tietojenkäsittelijöihin ja Kotimaahan ei kuitenkaan ohjannut tietoisella tasolla työtäni. Olen sopinut eri osapuolien, niin tietojenkäsittelijöiden kuin Kotimaan edustajien kanssa, että tutkimukseni on itsenäinen pro gradu -työ. En siis ole tuottanut suoraan kummallekaan osapuolelle materiaalia. Tutkielmani on toki kummankin tahon hyödynnettävissä heidän niin halutessaan.²²⁴

Aineiston muoto sekä työskentelymenetelmäni ovat voineet vaikuttaa löydöksiin, siihen, millaiset piirteet ensimmäisenä saarnoista nousevat esiin. Kun saarnaa tarkastellaan tekstinä (eikä puheena, jona vastaanottaja sen yleensä vastaanottaa) ja vieläpä lähilukien, sana sanalta, siinä voivat korostua nimenomaan tekstin pintatason ilmiöt laajempien merkitystasojen jäädessä sivummalle. Tätä huolta kompensoivat kuitenkin lukuisat lukukerrat sekä se, että pintatason analyysin valmistuttua tarkastelin laajempia puhetuotoksia niiden tavoitteen näkökulmasta. Voi myös kysyä, onko saarnaa ylipäänsä järkevää tutkia tekstinä, kun prosodisten piirteiden lisäksi huomiotta jäävät todelliseen esitystilanteeseen ja sen vaikuttavuuteen liittyvät eleet ja ilmeet. Osittain esitystilanteeseen, mutta myös sisältöön liittyy ajatus, joka nousi esiin Siv Lundströmin Nils Bolanderia tutkivasta väitöskirjasta, eikä jättänyt minua rauhaan. Kun saarnatutkimuksessa tehdään yleistyksiä – etsitään yleiskuvaa saarnasta – saarnaaja ja saarna irrotetaan toisistaan. Vaikuttavassa puheessa kielen ja persoonan, puheen ja persoonan suhde on kuitenkin hyvin merkittävä. Saarnassa se vielä korostuu, kun liikutaan uskon kysymysten alueella ja puhujan oletetaan olevan läsnä puheessa koko sydämeästään. Jään miettimään, tehdäänkö saarnalle tai saarnaajalle vääryyttä, kun niitä tarkastellaan erossa toisistaan.

Tutkimukseni oli kokonaan laadullinen. Kvantifioinnilla ei siis ollut merkitystä tuloksen kannalta eikä varsinaisia tulokseen vaikuttavia kvantifioiteja ole tehty.²²⁵ Ristiriitaisesti tämän kanssa tutkimuksessa on kuitenkin käytetty määriin viittaavia termejä, kuten *suuressa osassa saarnoista, paljon, vähän tai harvoin*. Määrän ilmaukset ovat kuitenkin vain tekstin kirjoittamisen apuväline. Määrillä on ollut merkitystä tuloksiin vain siltä osin, että osa piirteistä on noussut esiin runsaan toistuvuuden myötä. Toisaalta piirreluokitukseen päätyi myös harvoin esiintyneitä piirteitä.

²²⁴ Kaartinen, 2014; Jormanainen & Montero 2014.

²²⁵ Tein kaksi kvantifiointia, mutta varsinaisen tutkimuksen ulkopuolella. Tarkastellessani intertekstuaalisuutta (kappale 3.1) laskin, kuinka moni saarnaaja ottaa jo aloituspuhetuotoksessa evankeliumin eksplisiittisesti esiin. Lisäksi tarkastelin omasta mielenkiinnosta myös lopetuspuhetuotoksia (kappale 3.10).

Tutkimuksen luotettavuutta olisi voinut lisätä aineistoa lisäämällä joko analyysivaiheessa tai analyysin jälkeen niin, että valmiita löytyneitä piirreluokkia olisi etsitty käytettävissä olevasta loppuaineistosta. Aineistoa olisi ollut runsaasti käytettävissä, mutta tähän tutkimukseen käytetyn ajan ja sivumäärän puolesta lisääminen ei kuitenkaan ollut mahdollista. Toisaalta on huomattava, että aineiston lisääminen saamastani materiaalista ei olisi tuonut tekemäni rajausten vuoksi aineistoon lisää puhujia. Siksi voinee sanoa, että tulokset kuvaavat luotettavasti Digipostillan niitä saarnoja, jotka on pidetty Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksessa ja jotka ovat olleet saarnatietokannassa aineiston luovuttamisajankohtana.

Tämän tutkimuksen lukijan on siis huomattava, että tulokset eivät ole yleistettävissä suomalaiseen, evankelisluterilaiseen saarnaan. Tulokset kuvaavat ainoastaan Digipostillan saarnoja. Joulukuussa 2014, kun sain aineiston käyttöni, Digipostilla-materiaali oli vielä kokonaisuudessaan painottunutta monin tavoin. Tämä tulisi ongelmaksi, jos tutkimuksen tuloksia pyrittäisiin yleistämään suomalaiseen nykysaarnaan kokonaisuudessaan. Aineistossa oli saarnoja vain 15 saarnaajalta. Osa saarnaajista oli lähettänyt kymmeniä saarnoja, joku vain yhden. Yhtä lähettäjä lukuun ottamatta kaikki saarnat olivat miesten lähettämiä, ja tämän tutkimuksen aineistoon tuo ainoa naisaarnaaja ei päässyt.²²⁶ On mahdollista, että puhujan teologinen ja yhteiskunnallinen tausta sekä vaikkapa maantieteellinen sijainti tai ikä vaikuttavat saarnassa käytettäviin retorisiin piirteisiin samoin kuin siihen, millaista vaikuttavuutta puhuja saarnallaan tavoittelee. Kun nämä taustatiedot eivät osin ole tiedossa ja tiedossa olevatkin ovat vinosti painottuneita, yleistyksiä ei voi tehdä.

Myös saarnan iällä, saarna-ajankohdalla, voi olettaa olevan vaikutusta saarnaan. Omaan aineistooni Digipostillasta rajauksien jälkeen jääneet 31 saarna ovat vuosilta 1997–2014 eli varsin pitkältä ajalta.²²⁷ Jos ajallisella ulottuvuudella olisi ollut tutkimuskysymyksen kannalta relevanssia, vähintäänkin 1990-luvun saarnat olisi pitänyt rajata tutkimuksesta ulos, sillä ne ovat ajalta ennen

²²⁶ Verrattuna saarnaajina toimivien naisten määrään Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa asetelma on määrällisesti erittäin vääristynyt. Vuonna 2011 naisten osuus koko papistosta oli 40,9 prosenttia. (evl.fi/uutiset)

²²⁷ 1990-luvun lopulta aineistossani oli mukana neljä saarna, 2000-luvun saarnoja oli 13 ja 2010-luvun saarnoja oli 14.

viimeisintä jumalanpalvelusuudistusta²²⁸. Tässä tutkimusasetelmassa taustamuuttujilla ei kuitenkaan ollut relevanssia.

6.3. Saarnatutkimus osana kirkon kehittämistä

Digipostilla-aineisto tarjoaa saarnatutkimukseen lukuisia mahdollisuuksia. Oman aineistoni jatkotutkimuksena olisi erityisen kiintoisaa tarkastella, onko saarnaajan teologisella taustalla (esimerkiksi kuulumisella johonkin herätysliikkeeseen) vaikutusta nykysaarnan puhetuotosten tehtävien painottumiseen tai tiettyihin retorisiin piirteisiin, kuten suoraan puhutteluun. Kiinnostavaa olisi tutkia myös uskonnollista sanastoa suhteessa saarnaajan teologiseen viitekehykseen. Kertovatko esimerkiksi sellaiset tämän päivän näkökulmasta latautuneilta vaikuttavat sanat kuin *Jumalan viha*, *muka-kristitty* tai (pohjatekstistä irrallinen) runsas *saatana*-sanon käyttö puhujan teologisesta taustasta? Tämä vaatisi kuitenkin mahdollisen yhteydenoton aineiston saarnaajiin lisätaustatietojen hankkimiseksi.

Myös kvantitatiivinen tutkimus joko nykyisen aineistoni tai huomattavastikin suuremman aineiston osalta olisi mahdollista. Kävin analyysien jälkeen silkasta kiinnostuksesta aineistoni lopetukset läpi tarkastellen, mihin puhetuotoksen tavoitteeseen saarnat päättyivät. Kvantifioimalla näin eri puhetuotosten tavoitteet, tai miksei myös retoriset piirteet, voisi tarkastella saarnan olemusta entistä syvemmin. Jos Digipostillan aineisto olisi tasapainoisempi ja vertailuja eri maantieteellisten, ikä- tai sukupuoliryhmien välillä olisi näin mahdollista tehdä, kiinnostavaa olisi tarkastella piirteiden jakaumaa eri ryhmissä.

Varsinainen sisällönanalyysi Digipostillan aineistosta kertoisi, mistä teemoista nykypäivänä saarnataan. Samojen pohjatekstien pohjalta syntyvien saarnojen vertailu kuvaisi nykyisten saarnatyyppeiden variaation. Saarnojen systemaattisella analyysillä voitaisiin puolestaan tarkemmin pureutua saarnojen teologiaan juuri tietyn pohjatekstin osalta tai vaikkapa tietyn saarnaajan osalta. Osa saarnaajista oli lähettänyt Digipostillaan lukuisia saarnoja eri vuosilta. Näin olisi mahdollista tutkia paitsi yhden saarnaajan teologiaa, hänen tavoitteitaan tai retoriikkaa, myös hänen kehitystään jollain saarnan alueella.

²²⁸ Uusi Evankeliumikirja julkaistiin toukokuussa 1999 ja Jumalanpalvelusten kirja tammikuussa 2000. Uudistettu jumalanpalvelus otettiin Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa käyttöön adventtina 2000. Ks. esim. Kirkko muutosten keskellä 2004, 105.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suuntalinjoja aina vuoteen 2020 asti tarkastellaan *Kohtaamisen kirkko* -strategiassa²²⁹. Sen ensimmäinen painopistealue on *sanoma*. Sanomaa Jumalasta, Jeesuksesta ja Pyhästä Hengestä halutaan levittää rohkeasti ja ymmärrettävästi. Jumalanpalvelusten halutaan olevan vieraanvaraisia, saavutettavia ja sopivia kaiken ikäisille. Saarna on toki vain yksi, mutta keskeinen osa jumalanpalvelusta. Saarnatutkimus voisi tukea saarnaajia ja heidän koulutustaan, jotta tuo strateginen tavoite sanoman mahdollisimman rohkeasta ja ymmärrettävästä levittämisestä tulisi helpommaksi tavoittaa. Edellä mainittujen käytännöllisen ja systemaattisen saarnatutkimuksen lisäksi esimerkiksi fenomenologinen tai muu representaatiotutkimus olisi tässä tarpeen. Sen avulla voitaisiin valottaa saarnan kokemuksellista puolta ja ehkä löytää vastausta tämänkin saarnan johdannossa esitettyyn kysymykseen, mitkä tekijät saarnassa saavat sen koskettamaan kuulijaa.

Tutkimuksellisesti kiintoisaa olisi myös suunnata katseet seura- ja kirkkokuntiin, joiden jäsenmäärä kasvaa. Kuinka esimerkiksi jäsenmääriänsä kasvattavien uusien kristillisten megakirkkojen saarnaajat saarnaavat? Mitä he tekevät toisin?

Entä kuinka ilo näkyy saarnassa? Omassa aineistossani esiintyi huumoria ja leikkiä, mutta tutkimusten perusteella on myös sanottu ilon puuttuvan evankelisluterilaisesta saarnasta kokonaan. Tai millainen on tämän päivän saarnaajan käyttämä tunneskaala? Kiinnostavia kysymyksiä riittää. Vastaukset antaisivat lisätietoa suomalaisesta saarnasta ja sen myötä suomalaisesta evankelisluterilaisesta uskosta.

Kaiken kaikkiaan saarnatutkimus tulisi nähdä tärkeänä osana kokonaisvaltaista jumalanpalveluksen kehittämistä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nykyisen, jumalanpalvelusuudistuksessa vuonna 2000 kirkastuneen luterilaisen käsityksen myötä saarna on jumalanpalveluksen olennaisinta ydintä, *armonväline* ehtoollisen rinnalla. Siksikään, tai juuri siksi, saarnaa ei saisi tutkimuksellisesti jättää vähälle huomiolle. Toivon tämän tutkimuksen herättävän mielenkiintoa saarnaa ja sen tutkimusta kohtaan ja sanovan lukijalleen niin kuin saarnasta 10 tutkielman otsikkoon olen lainannut: ”Ajattelepa tuota tilannetta.”

²²⁹ Kohtaamisen kirkko 2014.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

Aineisto tekijän ja KotimaaPron hallussa. Saarnat listattu numeroituna tarkempien tietojen kera liitteessä 1.

Harjuvaara, Jaakko	saarna Järvenpäässä 1.1.1998
Hiltunen, Petri	saarnat Valkealassa 21.3.2005, 24.4.2005, 5.6.2005, 10.7.2005
Hosike, Sakari	saarna Punka-laitumella 25.11.2007, Kokemäellä ja Kauvatsassa 22.6.2008 ja 20.7.2008, Kauvatsassa 6.7.2008.
Karttunen, Tomi	saarnat Luopioisissa 28.7.2002 ja 4.8.2002, Kangasalassa 6.10.2002, Pälkäneellä 29.7.2012.
Kortesluoma, Pentti	saarna Oulun tuomiokirkkoseurakunnassa 30.3.1997 ja 13.4.1997, Oulujoella 7.4.2013
Leinonen, Juha	saarna Aurassa 6.8.2006
Lindgren, Tuomo	saarnat Merikarvialla 21.2.1999 ja Harjavallassa 30.11.2003, 2.12.2012 ja 17.2.2013.
Perälä, Matti	saarnat Tohmajärvellä 9.4.2012, Imatralla 29.12.2013, Rääkkylässä 15.6.2014
Tanni, Elias	saarnat Valtimolla 21.6.2014 ja 22.6.2014
Tiainen, Hannu	saarnat Pukkilassa 6.4.2014 ja 25.5.2014, Pukkilassa ja Myrskylässä 17.4.2014 ja 11.5.2014.
Virtanen, Antero	saarna Keski-Porin seurakunnassa 13.8.2011.

Apuneuvot

Aamenesta öylättiin. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sanasto.
<http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Aamen> (17.1.2016)

Digipostilla
2014 <http://digipostilla.kotimaapro.fi/> (30.10.2014)

Evankeliumikirja
2014 Kirkkokäsikirja I–III. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 12. tammikuuta 2000. Helsinki: Kirjapaja.

Evl.fi

- 2013 Naiset pappeina Suomessa neljännesvuosisadan. Kirkon tiedotuskeskuksen uutinen 4.3.2013.
<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/2669F0EEB73509AFC2257B240031522F?OpenDocument&lang=FI> (14.3.2016)

Helsinki.fi

- 2016 <http://www.helsinki.fi/teol/ktel/index.htm> Helsingin yliopiston Teologisen tiedekunnan Käytännöllisen teologian sivu. (19.1.2016)

Honkela, Timo

- 2014 Koneoppiminen oppimisen ja opetuksen tukena, Digabi II, 5.6.2014.
https://digabi.fi/wordpress/wp-content/uploads/2014/04/timo_honkela_koneoppiminen_ja_oppiminen_pienennetty.pdf (14.4.2015)

Helsingin Sanomat

- 2013 Arkkipiispa sanoutuu irti Jalovaaran demonipuheista
<http://www.hs.fi/kotimaa/a1361847817369> (14.3.2016)

Johnson, Roy

- 2004 What is close reading? Guidance notes. A brief guide to advanced reading skills. Mantex Tutorials.
<http://www.mantex.co.uk/2009/09/14/what-is-close-reading/> (14.3.2016)

Jumalanpalveluksen opas

- 2009 Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas. 3. uudistettu painos. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:9. Helsinki: Kirkkohallitus, Jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta.

Jumalanpalvelusten kirja

- 2014 Kirkkokäsikirja I–III. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 12. tammikuuta 2000. Helsinki: Kirjapaja.

Juntunen, Sammeli

- 2007 Luther ja evankeliointi. Puheenvuoro Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Evankelioimistyön konferenssissa 2007 ”Kenelle se kuuluu?”
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=Content3B08BD> (14.3.2016)

Kielijelppi

- 2016 <http://kielijelppi.virtamieli.fi/puheviestinta/nonverbaalinen-viestinta> (10.3.2016)

Kohtaamisen kirkko

- 2014 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 7. Helsinki: Kirkkohallitus.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2656A1> (14.3.2016)

Mielikäinen, Aila

1992 Kielikello 4/1992. Kielikellon arkisto.
<http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=870>
(18.1.2016)

Pääkkönen, Irmeli

1988 Irmeli Pääkkösen haastattelu. Kotimaa 72/1988, 23.6., sivu 12.

Raamattu

1992 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos.
<http://www.evl.fi/raamattu/1992/> (14.3.2016)

Sakasti.evl.fi

2013 Seurakunnan työntekijöiden sitoutuminen kirkon opetukseen säilynyt ennallaan.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7E914B378201B83FC2257B2E003E3E6B/\\$FILE/DeiTyontekijakysely2013uskontunnustus.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/7E914B378201B83FC2257B2E003E3E6B/$FILE/DeiTyontekijakysely2013uskontunnustus.pdf)
(5.3.2016)

Suonpää, Samuli

2014 <http://kyyhkynen.tyt.fi/varjopaakirjoitus-3-2014/>. Teologian ylioppilaiden tiedekuntayhdistyksen lehti. (10.3.2016)

Tieteen termipankki

tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:intertekstuaalisuus
(14.3.2016)
tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:koherenssi (14.3.2016)
tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:prosodia (14.3.2016)
tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:retorinen_kysymys (14.3.2016)

VISK

2008 Ison suomen kieliopin verkkoversio. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php> (14.3.2016)

Keskustelut

Jormanainen, Ilkka, sähköposti 28.8.2014

Jormanainen, Ilkka & Montero, Calkin, tapaaminen 13.11.2014

Kaartinen, Jaakko, tapaaminen 18.11.2014

Munezero, Myriam, tapaaminen 18.11.2014

Kirjallisuus

Abragi, Eva

2004 Predika idag. Om retorikens betydelse för predikan. Tukholma: Verbum Förlag Ab.

Aejmelaeus, Lars

2001 Saarna evankeliumeista. – Saarnan käsikirja. Toim. Jari Jolkkonen, Simo Peura ja Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. Ss.275–298.

Austin, J.L.

- 1955 How To Do Things With Words: The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955. Oxford Scholarship Online - verkkoaineisto.
<http://www.oxfordscholarship.com.libproxy.helsinki.fi/view/10.1093/acprof:oso/9780198245537.001.0001/acprof-9780198245537-chapter-1>

Buttrick, David G.

- 1987 Homiletic. Moves and Structures.
2007 Homiletic method: Meaning and Consciousness. – The folly of preaching. Models and methods. Toim. Michael P. Knowles. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company. Ss. 59–72.

Davis, Henry Grady

- 1958 Design for Preaching. Philadelphia: Fortress Press.

Gassmann, Günther & Hendrix, Scott

- 2005 Johdatus luterilaiseen tunnustukseen. Suom. Tiina Ahonen ja Jaakko Rusama. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Heikkilä, Markku

- 1984 Sielunhoidollinen herätyssaarna. Herännäissaarnan homileettinen analyysi maailmansotien väliseltä ajalta. Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitoksen julkaisuja 4. Helsinki: Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitos.

Heikura, Eeva-Kaisa

- 1994 Evankelisluterilaisten päiväjumalanpalvelussaarnojen metatekstit. Pro gradu -työ. Helsinki: Helsingin yliopisto, Suomen kielen laitos.
2012 ”Voi keuhveli tämän aasin kanssa”. Kuinka saarnaaja ottaa kuulijan huomioon suomalaisessa luterilaisessa päiväjumalanpalvelussaarnassa. Kandidaatintutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Teologinen tiedekunta, Käytännöllisen teologian laitos.

Huotari, Voitto

- 1985 Sana kohtaa kuulijan. Helsinki: Kirjapaja.
1987 Muuttuva julistus. Kirkkovuoden 1983 radiosaatat verrattuna vuoden 1961 Suomalaisen saarnakirjan saarnoihin. Kirkon tutkimuskeskus, Sarja B nro 53. Pieksämäki: Kirkon tutkimuskeskus.

Huovinen, Eero

- 2015 Saarna? Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Ikonen, Tiina

- 2015 Kirkko muukalaisen asialla. Kansainvälinen diakonia Suomen evankelisluterilaisen kirkon hiippakunta- ja keskushallinnossa 1993–2004. Diss. Helsingin yliopisto. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A, Tutkimuksia 41. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Jakobson, Roman

1960 Closing Statement: Linguistics and Poetics. – Style in Language. Toim. Thomas A. Sebeok. Published jointly by The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and John Wiley & Sons (New York, London).

Joenperä, Ann-Maarit

2013 Jumalan lapset Isän sylissä – Narratiivinen tutkimus jumalanpalveluksen merkityksellisyyden rakentumisesta kirkossakävijöille Tuusulan seurakunnassa. Diss. Helsingin yliopisto.

Jolkkonen, Jari

2001 Saarnan kielellisiä tehokeinoja. – Saarnan käsikirja. Toim. Jari Jolkkonen, Simo Peura ja Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. Ss. 187–120.

Jolkkonen, Jari & Peura, Simo & Vatanen, Osmo

2001 Saarnan käsikirja. Helsinki: Kirjapaja.

Juntunen, Sammeli

2003 Laki ja evankeliumi. Johdatus luterilaisen spiritualiteetin teologiaan. Toim. Olli-Pekka Vainio. Helsinki: Kirjapaja.

Kela, Maria

2014 Uskonnollinen metafora väitelauseena. – Sanaa tutkimassa. Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön. Ss. 307–336. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kirkko muutosten keskellä

2004 Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja nro 89. Jyväskylä: Gummerus.

Kovala, Urpo

2005 Kommunikaation anatomia. Erkki Vainikkalan juhlaKirja. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
<http://www.arthis.jyu.fi/julkaisut/tarkkojasiirtoja/kovala.html>
(13.3.2016)

Lampinen, Tapio

1983 Seurakuntasaarnan sisältö. Diss. Helsingin yliopisto. Helsinki: Kirjapaja.

1990 Yhteinen jumalanpalvelus. Käyttäytymistieteellisiä näkökulmia jumalanpalvelukseen. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 166. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

Leiber, Inkeri

2003 Ex Cathedra. Instituutio puhuu. Saarnan ja opetuspuheen interpersoonaisia piirteitä. Diss. Oulun yliopisto.

- Leinonen, Miia & Niemelä, Kati
 2012 Jumalanpalvelus arjen voimavarana. Seurakuntalaisten jumalanpalvelusodotukset ja -kokemukset. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 29.
[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/61FE1E3BC48DF6DFC2257A06001DFA43/\\$FILE/www29.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/61FE1E3BC48DF6DFC2257A06001DFA43/$FILE/www29.pdf) (14.3.2016)
- Lindfors, Helena
 2001 Saarna perhejumalanpalveluksessa. – Saarnan käsikirja. Toim. Jari Jolkkonen, Simo Peura ja Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. Ss. 311–330.
- Littledale, Richard
 2010 Sermon Form in a Digital Future. – The Future of Preaching. Toim. Geoffrey Stevenson. London: SCM Press.
- Long, Thomas G.
 2011 Faith matters. Why sermons bore us. Christian Century. The ATLA Serials.
- Lönnebo, Martin
 1977 Homiletik. En introduktion i kyrkans förkunnelse. Lund: Verbum, Håkan Ohlssons.
- Lundström, Siv
 2014 Till gruvhålet som suger och skrämmer. En studie i Nils Bolanders predikan under åren 1940–1950. Diss. Åbo Akademi. Turku: Åbo Akademis förlag.
http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/101067/lundstr%C3%B6m_siv.pdf?sequence=2 (14.3.2016)
- Metsämuuronen, Jari
 2011 Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Verkkoaineisto Booky. Helsinki: International Methelp Oy.
- Mielikäinen, Aila
 2014 Uskonnollisen suomen kielen kehitys Agricolasta nykypäivään. – Sanaa tutkimassa. Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön. S. 29–62. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
 2016 Tietoa, tajua vai tunnetta? Synnintunnon kielelliset ainekset kirjasuomen kehityksen valossa. – Teologinen aikakauskirja 1/2016. S. 20–43. Helsinki: Teologinen Julkaisuseura r.y.
- Mäkelä, Jussi P.
 2001 Jumalanpalveluksen laatu. Seurakuntalaisten odotusten ja kokemusten vastaavuus. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja B, nro 80. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Nicol, Martin
 2005 Saarnan taito. Dramaturginen homiletiikka. Suom. Juhani Forsberg. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Nieminen, Heikki-Tapio

- 1999 Suomalainen radiohartaus: Yleisradiossa vuosina 1932–1997 lähetettyjen luterilaisten aamuhartauksien rakenne ja sisältö. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja, 221. Diss. Helsinki: Yleisradio, STKS.
- 2001 Suomalainen radiojumalanpalvelus ja radiosaarra. Yleisradiossa vuosina 1926–2001 lähetetyt luterilaiset jumalanpalvelukset ja radiosaarra sisältö. Helsinki: Yleisradio.

Nissi, Riikka & Mielikäinen, Aila

- 2014 Sanaa tutkimassa. Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Nissilä, Keijo

- 2001 Saarna ja retoriikka. – Saarnan käsikirja. Toim. Jari Jolkkonen, Simo Peura ja Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. Ss. 169–186.

Oksanen, Mirja

- 2014 Kristinuskon keskeisten käsitteiden kontekstualisointi hengellisessä nuortenlehdessä. – Sanaa tutkimassa. Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön. Ss. 143–178. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Padmaja S. & Sameen Fatima S.

- 2013 Opinion Mining and Sentiment Analysis. An Assessment of Peoples' Belief: A Survey. International Journal of Ad hoc, Sensor & Ubiquitous Computing (IJASUC) Vol.4, No.1, February 2013.
<http://aircse.org/journal/ijasuc/current2013.html> (14.4.2015)

Perustelut

- 1997 Kirkolliskokouksen vuonna 1988 asettaman käsikirjakomitean mietinnön perustelut. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja A. 1997:5.

Petrén, Per

- 1994 Upptäckter. En bok om predikan. Lund: Bokförlaget Gratia.

Peura, Simo

- 2001 Saarna ”ajaa” Kristusta. – Saarnan käsikirja. Toim. Jari Jolkkonen, Simo Peura ja Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. Ss. 93–119.

Pihkala, Juha

- 1996 Elävä saarna elävässä messussa. – Mikä messu! Näkökulmia uudistuvaan jumalanpalvelukseen. Toim. K. Salonen. Kirkon tutkimuskeskuksen sarja A, nro 67. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. Ss. 121–135.

Pitkänen, Teija

- 2010 Teille on syntynyt Vapahtaja. Joulun kirkollinen sanoma, jouluperinteet ja perheyhteisö Yleisradion TV-jumalanpalvelusten joulusaarnoissa 1985–2009. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Teologinen tiedekunta, Käytännöllisen teologian osasto.

Puro, Jukka-Pekka

1998 Retoriikasta saarnaan: tutkimus seurakuntasaarnojen retorisesta vaikuttavuudesta. Kirkon tutkimuskeskuksen sarja C, numero 55. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Räsänen, Johanna

1995 Seurakuntalaisten jumalanpalveluskokemukset ja uudistusodotukset vuonna 1992. Diss. Helsingin yliopisto. Kirkon tutkimuskeskuksen sarja A, numero 66. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Simojoki, Martti

1947 Julistus ja opetus: saarnan opetustehtävästä. Diss. Helsinki: Kirjapaja.

Sorjonen, Marja-Leena

1990 Vuoron alun merkityksestä. – Suomalaisen keskustelun keinoja I. Kieli 4. Toim. Hakulinen, Auli. S. 129–146. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Stott, John R.W.

2007 Biblical preaching in the modern world. – The folly of preaching. Models and methods. Toim. Michael P. Knowles. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company.

Suojanen, Päivikki

1975 Uskonnollinen kieli. – Uskonnollinen liike. Suomalaisia tapaustutkimuksia. Toim. Juha Pentikäinen. S. 230–260. Tietolipas 74. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

2001 Saarna suostuttelevana viestintänä. – Saarnan käsikirja. Toim. Jari Jolkkonen, Simo Peura ja Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. Ss. 217–234.

Timonen, Mika

2013 Term Weighting in Short Documents for Document Categorization, Keyword Extraction and Query Expansion. Diss. Helsingin yliopisto. Series of Publications A, Report A-2013-1. Helsinki: Helsingin yliopisto, Tietojenkäsittelytieteen laitos.

Torkki, Juhana

2006 Puhevalta. Kuinka kuulijat vakuutetaan. Helsinki: Otava.

Tuomi, Arvi

2001 Saarna nykyajassa. – Saarnan käsikirja. Ss.41–53. Toim. Jari Jolkkonen, Simo Peura ja Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli.

2009 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työrinoja Reijo

1984 Uskon kielioppi. Uskonnollisten väitteiden ja käsitteiden luonne Ludwig Wittgensteinin myöhäisfilosofian valossa. Suomalaisen teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 141. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Veijola, Timo

2001 Raamatuntutkimus, hermeneutiikka ja saarna. – Saarnan käsikirja. Toim. Jari Jolkkonen, Simo Peura ja Osmo Vatanen. Helsinki: Kirjapaja. Ss. 57–73.

Wikström, John

1985 Näky saarnasta. Esitelmä Kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskuksen ja Suomen kirkon pappisliiton järjestämässä saarnasymposiumissa 15.–17.4.1985. – Puheenvuoroja jumalanpalveluksesta. Toim. Esko Koskenvesa. Käytännöllisen teologian julkaisuja c/81989. Helsinki: Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos, yleinen jaosto. Ss. 182–194.

Wilson, Paul Scott

2004 Broken Words. Reflections on the Craft of Preaching. Nashville: Abingdon Press.

Wittgenstein, Ludwig

1981 Filosofisia tutkimuksia. Suom. Heikki Nyman. Porvoo: WSOY.

LIITE 1

Ylempi numero viittaa tutkimuksen juoksevaan numerointiin. Alempi numero viittaa alkuperäisaineiston (Excel) juoksevaan numerointiin.

Numero	Saarnaaja	Paikka	Pvm	Ajankohta	Pohjateksti	Vuosi- krt
1 (3)	Juha Leinonen	Aura	6.8.2006	9. sunnuntai helluntaista	Hepr. 12:14–17	3.
2 (92)	Pentti Kortesluoma	Oulujoki	7.4.2013	1. sunnuntai pääsiäisestä	Joh 20:19–31	1.
3 (93)	Pentti Kortesluoma	Oulun tuomio- kirkko- seurakunta	30.3.1997	Pääsiäinen	Joh. 20: 1–10	2.
4 (101)	Tuomo Lindgren	Harjavalta	2.12.2012	1. Adv.	Jes. 62: 10–12	1.
5 (102)	Tuomo Lindgren	Harjavalta	30.11.2003	1. Adv	Matt 21:1–9	1.
6 (103)	Tuomo Lingren	Harjavalta	17.2.2013	1. paastonajan sunnuntai	Matt 4:1–11	1.
7 (104)	Tuomo Lindgren	Merikarvia	21.2.1999	1. paastonajan sunnuntai	Matt 4:1–11	1.
8 (162)	Pentti Kortesluoma	Oulun tuomio- kirkkoseurak unta	13.4.1997	2. sunnuntai pääsiäisestä	Mark 6:30–37	2.
9 (163)	Jaakko Harjuvaara	Järvenpää	1.1.1998	Uudenvuo- denpäivä	Luuk.4:16–21	3.
10 (232)	Petri Hiltunen	Valkeala	5.6.2005	3. sunnuntai helluntaista	Luuk. 19:1–10	2.
11 (233)	Petri Hiltunen	Valkeala	24.4.2005	4. sunnuntai pääsiäisestä	Joh. 17:6–10	2.
12 (235)	Petri Hiltunen	Valkeala	10.7.2005	Kirkastus- sunnuntai	Mark. 9:2–8	2.
13 (236)	Petri Hiltunen	Valkeala	21.3.2005,	hiljaisen viikon maanantai	Joh. 18:1–27	2.
14 (265)	Hannu Tiainen	Pukkila	6.4.2014	5. paaston- ajan sunnuntai	Ef. 2:12–16 ja Luukas 13:31– 35	2.
15 (266)	Sakari Hosike	Punka- laidun	25.11.2007	Tuomio- sunnuntai (Kristuksen kuninkuuden sunnuntai)	Matt. 25: 31–46	1.
16 (267)	Sakari Hosike	Kokemäki ja Kauvatsa	22.6.2008	Apostolien päivä	Matt. 16: 13–19	2.
17 (268)	Sakari Hosike	Kauvatsa	6.7.2008	Kirkastus- sunnuntai	Mark. 9:2–8	2.
18 (269)	Sakari Hosike	Kokemäki ja Kauvatsa	20.7.2008		Matt. 25:14–30	2.
19 (276)	Matti Perälä	Imatra, Tainion- kosken kirkko	29.12.2013	1. sunnuntai joulusta	Luuk. 2: 33–40	2.
20 (278)	Matti Perälä	Tohmajärvi	9.4.2012	2. Pääsiäis-	Matt. 28:8–15	3.

				päivä		
21 (279)	Hannu Tiainen	Pukkila ja Myrskylä	17.4.2014	Kiirastorstai	Hiljaisen viikon tekstit	
22 (287)	Hannu Tiainen	Pukkila ja Myrskylä	11.5.2014	3. sunnuntai pääsiäisestä, äitienpäivä	Joh. 17:6–10	2.
23 (292)	Hannu Tiainen	Pukkila	25.5.2014	Rukous-sunnuntai	Mt. 6:5–13	2.
24 (300)	Elias Tanni	Valtimo	21.6.2014	Juhannus	Luuk. 1: 57–66	
25 (301)	Elias Tanni	Valtimo	22.6.2014	2. sunnuntai helluntaista	Aam.8:4-8; Luuk. 12: 13–21	2.
26 (305)	Matti Perälä	Rääkkylä	15.6.2014	Pyhän Kolminaisuuden päivä	Joh. 15:1–10	2.
27 (306)	Antero Virtanen	Keski-Porin	13.8.2011	10. sunnuntai helluntaista	Lk 16:1–9	1.
28 (307)	Tomi Karttunen	Pälkäne	29.7.2012	9. sunnuntai helluntaista	Matt. 7:24–29	3.
29 (309)	Tomi Karttunen	Luopioinen	28.7.2002	10. sunnuntai helluntaista	Matt. 25:14–30,	2.
30 (310)	Tomi Karttunen	Luopioinen	4.8.2002	11. sunnuntai helluntaista	Luuk. 4:23–30	2.
31 (311)	Tomi Karttunen	Kangasala	6.10.2002	20. sunnuntai helluntaista	Joh. 9:24–35	2.